

**UANDISHI WA
HABARI,
~~HABARI BANDIA~~ &
HABARI MBAYA**

Kijitabu cha maelezo ya Elimu ya Uandishi wa Habari na Mafunzo

Illyochapishwa mnamo 2022 na Shirika la Umoja wa Mataifa la Elimu, Sayansi na Utamaduni (UNESCO), 7, place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, Ufaransa (France)

© UNESCO / Code for Africa 2022
ISBN 978-92-3-000169-8
EAN 9789230001698

Uchapishaji huu unapatikana katika Upatikanaji wa Wazi chini ya Attribution-ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-SA 3.0 IGO) leseni (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>). Kwa kutumia yaliyomo kwenye chapisho hili, watumiaji wanakubali kufungwa na masharti ya utumiaji wa hifadhi ya UNESCO (<http://en.unesco.org/open-access/terms-use-ccbysa-en>).

Kichwa halisi: Journalism, “Fake news” & Disinformation. First published in 2018 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), 7, place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France.

Majina ya walioajiriwa na uwasilishaji wa nyenzo kote chapisho hili halimaanishi usemi maoni yoyote kwa upande wa UNESCO kuhusu hali ya kisheria ya nchi yoyote wilaya, jiji au eneo au ya mamlaka yake au kuhusu mipaka yao. Mawazo na maoni yaliyotolewa katika chapisho hili ni yale ya waandishi; sio lazima zile za UNESCO na haziendani na Shirika.

Wahariri: Cherilyn Ireton na Julie Posetti

Waandishi Wanaochangia: Julie Posetti, Cherilyn Ireton, Claire Wardle, Hossein Derakhshan, Alice Matthews, Magda Abu-Fadil, Tom Trewinnard, Fergus Bell, Alexios Mantzarlis

Utafiti wa Ziada: Tom Law

Mbunifu wa Picha: Mr. Clinton

Mbunifu wa Jalada: Mr. Clinton

Picha kielelezo: UNESCO, First Draft na Poynter

Kutayarisha chapa: Code for Africa

Imechapishwa na: Code for Africa

Tafsiri hii ilifanywa na **Code for Africa** na **PesaCheck**.

Mratibu: Amanda Strydom, Code for Africa

Tafsiri: Sylvia Makinia, James Okong'o, Simon Muli, Musembi Mutisiya, Kiprotich Koros

Msanifu: Cynthia Umeozulu

Imechapishwa nchini Ufaransa (France).

Cherilyn Ireton
na Julie Posetti

UANDISHI WA HABARI, HABARI BANDIA & HABARI MBAYA

Kijitabu cha maelezo ya Elimu ya Uandishi wa Habari na Mafunzo

JEDWALI LA YALIYOMO

Dibaji wa Guy Berger

6

Utangulizi *Mwandishi Cherilyn Ireton na Julie Posetti*

13

Kutumia kitabu hiki kama mtaala wa mfano - *Mwandishi Julie Posetti*

25

MODULI 1: Ukweli, uaminifu na uandishi wa habari: kwa nini ni muhimu

26

Mwandishi - Cherilyn Ireton

Muhtasari	27
Muhtasari	29
Malengo ya Moduli	34
Matokeo ya Kujifunza	34
Muundo wa Moduli	35
Mgawo uliopendekezwa	36
Kusoma	37

MODULI 2: Kufikiria juu ya ‘shida ya habari’: Mtihani haufanyi kazi

38

Mwandishi - Claire Wardle na Hossein Derakhshan

Muhtasari	39
Muhtasari	39
Malengo ya Moduli	45
Matokeo ya Somo	45
Muundo wa Moduli	46
Mgawo uliopendekezwa	48
Vifaa	48
Kusoma	48

MODULI 3: Mabadiliko ya tasnia ya habari: teknolojia ya dijiti, majukwaa ya kijamii

Mwandishi - kuenea kwa habari potofu na upotovu na Julie Posetti

49

Muhtasari	50
Muhtasari	51
Malengo ya Moduli	58
Matokeo ya Kujiifunza	58
Muundo wa Moduli	59
Kazi	60
Kusoma	61

MODULI 4: Kupambana na habari isiyo sahihi na habari potofu kupitia elimu ya vyombo vya habari (MIL)

na Magda Abu-Fadil

63

Muhtasari	64
Muhtasari	65
Malengo ya Moduli	68
Matokeo ya Somo	68
Muundo wa Moduli	69
Mgawo uliopendekezwa	71
Vifaa	71
Kusoma	72

MODULI 5: Kuchunguza ukweli 101

na Alexios Mantzarlis

73

Muhtasari	74
Muhtasari	74
Moduli inalenga	79
Muundo wa Moduli	79
Mgawo uliopendekezwa	83
Kusoma	84

MODULI 6: Uthibitishaji wa mitandao ya kijamii: kutathmini vyanzo na maudhui ya kuona

86

na Tom Trewinnard na Fergus Bell

Muhtasari	87
Muhtasari	87
Mgawo uliopendekezwa	93
Kusoma	95
Wachangiaji	95
Mikopo ya Picha	95

MODULI 7: Kupambana na unyanyasaji mkondoni: waandishi wa habari na vyanzo vyao wanapolengwa

99

Mwandishi - Julie Posetti

Muhtasari	100
Muhtasari	100
Mgawo uliopendekezwa	109
Kusoma	109
Wachangiaji	111
Mikopo ya Picha	111

MTANDAONI: Kupata kitabu hiki mtandaoni

Ili kupata vyema maelezo ya tanbihi na fungo (<http://en.unesco.org/fightfakenews>)

UTANGULIZI

UNESCO inafanya kazi ya kuimarisha elimu ya uandishi wa habari, na chapisho hili ni toleo la kisasa katika rasilimali za maarifa ya hali ya juu.

Ni sehemu ya “Mpango wa Ulimwengu wa Ubora katika Elimu ya Uandishi wa Habari”, ambayo ni lengo la programu ya UNESCO ya Maendeleo ya Mawasiliano (IPDC). Mpango huo unatafuta kujihusisha na ufundishaji, mazoezi na utafiti wa uandishi wa habari kutoka kwa mtazamo wa ulimwengu, pamoja na kushiriki mazoea mazuri ya kimataifa.

Kwa hivyo, kitabu cha sasa kinanuia kutumika kama mtaala wa mfano unaofaa kimataifa, uwazi kwa kupitishwa au kubadilishwa, ambayo hujibu shida inayoibuka ya ulimwengu ya habari mbaya ambayo inakabiliana na jamii kwa ujumla, na uandishi wa habari haswa.

Huepuka kudhani kwamba neno ‘habari feki’ lina maana ya moja kwa moja au inayoeleweka kwa kawaida. Hii ni kwa sababu ‘habari’ inamaanisha habari inayoweza kuthibitishwa kwa masilahi ya umma, na habari ambayo haikidhi viwango hivi haistahili lebo ya habari. Kwa maana hii basi, ‘habari feki’ ni utatanishi ambayo inajitolea kudhoofisha uaminifu wa habari ambayo kwa kweli inakidhi kizingiti cha uthibitishaji na maslahi ya umma - yaani habari halisi.

Ili kuelewa vizuri kesi zinazohusu utapeli wa ujanja wa lugha na mikataba ya aina za habari, chapisho hili linashughulikia vitendo hivi vya udanganyifu kwa jinsi ilivyo - kama kitengo fulani cha habari kubandia ndani ya aina za habari mbaya zinazozidi kuwa tofauti haswa katika maeneo ya burudani kama kumbukumbu za kuona (memes).

Katika chapisho hili, habari isiyo sahihi (habari mbaya) kwa ujumla hutumiwa kurejelea kwa makusudi (mara nyingi hupangwa) kujaribu kuwachanganya au kuwadanganya watu kupitia kuwasilisha habari zisizo za uaminifu kwao. Hii mara nyingi hujumuishwa na sambamba na kukatiza mikakati ya mawasiliano na mbinu zingine kama udukuzi au uporaji wa watu.

Habari potofu kwa ujumla hutumiwa kurejelea habari ya kupotosha iliyoungwa au kusambazwa bila kushawishi au nia mbaya. Zote ni shida kwa jamii, lakini habari mbaya ni hatari sana kwa sababu imepangwa mara kwa mara, vizuri rasilimali, na kuimarishwa na teknolojia ya kiotomatiki.

Wasafishaji wa habari mbaya huwinda juu ya mazingira magumu au uwezekano wa mshirika wa wapokeaji ambao wanatarajia kuandikisha kama wakukuzaji na wazidishaji. Kwa njia hii, wanatafuta kutuhisha kuwa mitaro ya jumbe zao kwa kutumia upendeleo wetu kushiriki habari kwa sababu anuwai. Hatari fulani ni kwamba ‘habari feki’ katika maana hii kawaida ni bure - ikimaanisha kuwa watu ambao hawawezi kulipa ubora wa habari, au ambao wanakosa ufikiaji wa vyombo huru vya habari vya huduma ya umma, ni haswa hatari kwa habari zote habari mbaya na habari potofu.

Kuenea kwa habari mbaya na habari potofu inawezekana kwa njia ya mitandao ya kijamii na ujumbe wa kijamii, ambayo inaibua swali la kiwango cha kanuni na udhibiti wa kibinafsi wa kampuni zinazotoa huduma hizi. Katika tabia zao kama mpatanishi majukwaa, badala ya muunda maudhui, biashara hizi hazina budi kufikia sasa chini ya kanuni ndogo tu ya kugusa

(isipokuwa eneo la hakimiliki). Katika muktadha ya shinikizo zinazoongezeka juu yao, hata hivyo, pamoja na hatari za kujieleza huru kwa kanuni nyingi, kuna ongezeko - ingawa ni hatua mbaya katika sura ya

kanuni ya kibinafsi.¹ Mnamo mwaka wa 2018, Mwandishi Maalum wa UN juu ya Uhuru wa Maonyesho na Maoni ililenga ripoti yake ya kila mwaka juu ya suala hilo kulisitiza kampuni za mtandao kujifunza kutoka udhibiti wa kibinafsi katika vyombo vya habari, na kujipanga vizuri na viwango vya UN upande wa haki ya kutoa, kusambaza, kutafuta na kupokea habari.² Ndani ya ikolojia hii inayobadilika haraka ya hatua iliyochochuliwa na majimbo na kampuni, kuna jukumu muhimu sana kwa waandishi wa habari na vyombo vya habari, ambayo ndio ambapo chapisho hili linaingia.

Kutambua tofauti

Maelezo yasiyofaa na habari potofu zote ni tofauti na uandishi wa habari (bora) ambao unafuata viwango na maadili ya kitaalam. Wakati huo huo pia ni tofauti na visa vya uandishi wa habari dhifu ambao haufiki viwango vya kitaalam. Uandishi wa habari ulio na dosari ni pamoja na, kwa mfano, makosa yanayoendelea (na yasiyosahihishwa) yanayotokana na utafiti au uthibitishaji duni. Inajumuisha kulisimua habari kwa minajili ya kuzidisha athari, pamoja na upendeleo kwenye uteuzi wa ukweli hivyo kuathiri haki.

Lakini hii sio kuchukua mawazo bora ya uandishi wa habari ambayo kwa namna fulani hupita masimulizi yote yaliyopachikwa na maoni, na uandishi wa habari wa kiwango cha chini uliochochewa na itikadi. Badala yake ni kuashiria uandishi wa habari wote una masimulizi, na kwamba shida ni uandishi wa habari wa kiwango cha chini sio uwepo wa masimulizi, lakini taaluma duni. Hii ndio sababu uandishi dhifu wa habari bado sio sawa na upotoshaji au habari potofu.

Walakini, uandishi duni wa habari wakati mwingine huruhusu habari isiyo sahihi na habari potofu kuanza au kuingia kwenye mfumo halisi wa habari. Lakini sababu na suluhisho za uandishi wa habari dhifu ni tofauti na kesi ya kutokujua habari na habari potofu.

Wakati huo huo, ni dhahiri kwamba uandishi wa habari wenye maadili unahitajika kama njia mbadala, na dawa ya kukinga mazingira ya habari na athari za kuchafua habari kwa mapana zaidi.

Siku hizi, waandishi wa habari sio watazamaji tu wanaoshuhudia habari za upotoshaji na habari potofu. Wanajikuta katika njia yake pia³. Hii inamaanisha kuwa:

- uandishi wa habari unakabiliwa na hatari ya kuzamishwa na shida hii;
- wanahabari wako katika hatari ya kudanganywa na watendaji ambao hukiuka maadili ya uhusiano wa umma kwa minajili ya kupotosha au kufisidi waandishi wa habari ili kueneza habari mbaya⁴;
- kwa kuwa wanahabari ni wawasilianaji wanaofanya kazi katika huduma ya ukweli, pamoja na “ukweli usiofaa”, wanaweza kujikuta wakilengwa na uwongo, uvumi na uwongo uliotengenezwa kuwatisha na kuwadhalilisha wao na uandishi wao, haswa wakati kazi yao inatishia kufichua wale wanaowaagiza au kufanya uongo⁵.

Zaidi ya hayo, waandishi wa habari wanahitaji kutambua kuwa ingawaje mitandao ya kijamii ndio

¹ Manjoo, F. (2018). What Stays on Facebook and What Goes? The Social Network Cannot Answer. New York Times, 19 July, 2018. <https://www.nytimes.com/2018/07/19/technology/facebook-misinformation.html> [accessed on 20/07/2018]. <https://www.rt.com/usa/432604-youtube-invests-reputable-news/> [accessed on 15/07/2018]. <https://youtube.googleblog.com/> [accessed on 15/07/2018]. <https://spatniknews.com/asia/2018/07/11/066253096-whatsapp-seeks-help-fake-news/> [accessed on 15/07/2018].

² Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression. UN Human Rights Council 6 April 2018. A/HRC/38/35. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/096/72/PDF/G1809672.pdf?OpenElement> [accessed on 20/07/2018].

³ Licha ya tishio hilo, kulingana na utafiti mmoja vyumba vya habari katika nchi moja vilikosa mifumo, bajeti na wafanyikazi waliofunzwa waliokitoa kupigania habari. See: Penplustbytes. 2018. Media Perspectives on Fake News in Ghana. <http://penplustbytes.org/publications/4335/> [accessed 12/06/2018].

⁴ Butler, P. 2018. How journalists can avoid being manipulated by trolls seeking to spread disinformation. <http://jnet.org/en/blog/how-journalists-can-avoid-being-manipulated-trolls-seeking-spread-disinformation>. See also Module Three of this handbook.

⁵ Angalia Moduli ya Saba

nyanja kuu za habari potofu, watendaji wenye nguvu siku hizi wanatumia wasiwasi wa ‘habari bandia’ kama njia ya kubana vyombo vya habari vya kweli. Sheria mpya na kali zinalumu taasisi za habari kana kwamba ndio waanzilishi, au zinawaingiza katika kanuni mpya pana ambazo huzuia majukwaa yote ya mawasiliano na shughuli bila kubagua. Kanuni kama hizo pia mara nyingi hazina usawa kamili na kanuni za kimataifa zinazohitaji kwamba kuziwa kwa usemi kunapaswa kuchochewa na kusudi muhimu sana, tena halali.

Athari zao, hata ikiwa hazikujakusudiwa kila wakati, ni kufanya vyombo vya habari vya kweli vitiishwe kwa “huduma ya ukweli” na nguvu ya kukandamiza habari kwa sababu za kisiasa tu. Katika muktadha wa sasa wa upotoshaji wa habari na habari potofu, hatari kubwa sio kanuni isiyoweza kudhibitiwa ya uandishi wa habari, bali umma unaweza kuja kuamini yote yaliyomo - pamoja na uandishi wa habari. Katika hali hii, basi watu wanaweza kuchukulia maudhui yoyote ambayo yanakubaliwa na mitandao yao ya kijamii, na ambayo inalingana na miyo yao kama ya kuaminika. Tayari tunaweza kuona athari mbaya za haya juu ya imani ya umma juu ya afya, sayansi, ufahamu wa utamaduni na hali ya utaalum halisi.

Athari hii kwa umma pia inahusu uchaguzi, na kwa maadili kidemokrasia kama haki ya binadamu. Habari potofu, haswa wakati wa kura ya maoni, sio lazima iwe na madhumuni ya kushawishi umma kuamini ku yaliyomo ni ya kweli, bali pia iathari mpangilio wa ajenda (juu ya kile watu wanafikiria ni muhimu) na kuchafua habari ili kudhoofisha mambo ya busara katika uchaguzi miongoni mwa wapiga kura⁶. Vivyo hivyo, maswala ya uhamiaji, mabadiliko ya hali ya hewa na mengine yanaweza kuathiriwa sana na kutokuwa na uhakika unaotokana na kutopewa habari na habari potofu.

Kwa sababu ya hatari hizi, kukabili ana kwa ana kuongezeka kwa ‘habari bandia’ ni muhimu kwa uandishi wa habari na elimu ya uandishi wa habari. Wakati huo huo, vitisho hivi pia vinaunda fursa ya kuongezeka kwa sababu za kuonyesha thamani ya vyombo vya habari. Vinatoa nafasi ya kusisitiza katika mazoezi ya kitaalam utofautishaji wa kupeana habari inayoweza kuthibitishwa na maoni ya habari kwa masilahi ya umma⁷.

Je! Uandishi wa habari unahitaji kufanya nini?

Katika muktadha huu, wakati umefika kwa vyombo vya habari kushughulikia kwa karibu zaidi viwango na maadili ya taaluma, kukwepa kuchapishwa kwa habari ambazo hazijachunguzwa, na kujitenga na habari ambayo inaweza kuvutia watu wengine lakini ambayo haijali maslahi ya umma.

Hapisho hili kwa hivyo pia ni ukumbusho kwa wakati unaofaa kuwa taasisi zote za habari, na waandishi wa habari bila kuzingatia mwelekeo wao wa kisiasa, wanapaswa kuepuka kueneza habari zisizo sahihi na bila kukizagua. Katika vyombo vya habari vingi wakati huu, kuondolewa kwa nafasi zinazochunguza ukweli wa ndani kumesababisha kwa sasa kazi hiyo kudhaniwa na “the fifth estate” kama vile wanablogi na watendaji wengine wa nje ambao hukosoa waandishi wa habari - ingawa baada ya makosa hayo tayari kusambazwa.

Jambo hili linaloibuka linaweza kukaribishwa na vyombo vya habari kama njia ya kuimarisha hamu ya jamii katika habari inayoweza kuthibitishwa. Waandishi wa habari wanapaswa kuleta kazi ya vikundi huru vya kuangalia ukweli kwa hadhira kubwa. Lakini wanapaswa kujua kwamba ambapo wahusika wa nje wanaonyesha kutofaulu kwa kimfumo katika kituo fulani cha habari, hii inazua maswali juu ya taasisi hiyo kama chanzo cha habari cha kitaalam.

Vyombo vya habari vinapaswa kuwa viangalifu kuwa marekebisho ya nje ya baada ya kuchapishwa

⁶ Lipson, D (2018) Indonesia’s ‘buzzers’ paid to spread propaganda as political elite wage war ahead of election, ABC News: <http://mobile.abc.net.au/news/2018-08-13/indonesian-buzzers-paid-to-spread-propaganda-ahead-of-election/9928870?pfmredir=sm> [accessed 17/8/18].

⁷ See also: Nordic Council of Ministers. 2018. Fighting Fakes - the Nordic Way. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. <http://www.nordicouncil.org/en/latest/news/fighting-fakes-nordic-way> [accessed 12/06/2018].

hayabadilishi michakato ya ndani ya kudhibiti ubora. Waandishi wa habari wanapaswa kutia bidii na “kupata habari sawa” kwanza, la hivyo wapoteze uwezekano wa jamii kuwa na vyombo vya habari vya kuaminika.

Kwa jumla, mchezo wa marekebisho ya kukamata na waangalizi wa nje sio moja ambayo uandishi wa habari ni mshindi. Kwa jumla, swala la waangalizi wa nje kufanya marekebisho ya baadaye sio rahisi kwa uandishi wa habari. Waandishi wa habari hawawezi kuiachia mashirika ya kukagua ukweli kufanya kazi ya uandishi wa habari ya kuthibitisha madai yanayotiliwa shaka ambayo yanawasilishwa na vyanzo (bila kujali madai hayo yameripotiwa kwenye vyombo vya habari, au ikiwa yanakwepa uandishi wa habari na yanaonekana moja kwa moja kwenye mitandao ya kijamii). Uwezo wa watendaji wa habari kuripoti zaidi ya “chanzo hiki au kile kilisema”, na kuchunguza ukweli wa madai yaliyotolewa na wale wanaoshughulikiwa inapaswa kuboreshwa.

Uandishi wa habari pia unahitaji kugundua na kufichua kesi mpya na aina za habari potofu. Huu ni utume muhimu kwa vyombo vya habari, na unawakilisha njia mbadala za udhibiti wa ‘habari bandia’. Kupeana majibu ya haraka kwa maswala haya tata kunakamilisha na kuimarisha mikakati zaidi ya muda wa kati kama vile vyombo vya habari na elimu ya kuandika habari ambayo huwezesha watazamaji kutofautisha habari ni nini, habari isiyo sahihi na habari potofu. Habari mbaya ni swala tatanishi na uandishi wa habari mahiri utamarisha huduma hii kwa jamii.

Kitabu hiki kwa hivyo ni wito wa kuchukua hatua. Pia inatia moyo waandishi wa habari kushiriki katika mazungumzo ya kijamii kuhusu jinsi watu kwa jumla wanavyoamua juu ya uaminifu na kwa nini wengine wao hushiriki habari ambazo hazijathibitishwa. Kama ilivyo kwa vyombo vya habari, kwa shule za uandishi wa habari na wanafunzi wao, pamoja na wakufunzi wa media na wanafunzi wao, hii ni nafasi kubwa ya ushiriki mkubwa wa raia na watazamaji.

Kama mfano, ‘kuandikisha huduma ya idadi kubwa ya watu’ ni muhimu ikiwa vyombo vya habari vinataka kufunua na kuripoti habari potofu fiche zina oenea kupitia jumbe za kijamii au barua pepe.

Majukumu ya UNESCO

Rasilimali hii mpya iliyofadhiliwa na Mpango wa Kimataifa wa UNESCO wa Maendeleo ya Mawasiliano (IPDC), inatoa maoni ya kipekee na ya jumla juu ya mienendo tofauti ya habari potofu, pamoja na ujenzi wa ustadi wa kutimiza maarifa na ufahamu uliowasilishwa⁸. Ni sehemu ya rekodi ya UNESCO ya kuhimiza utendaji mzuri na udhibiti binafsi na waandishi wa habari, kama njia mbadala ya hatari za serikali kuingilia kati kushughulikia shida zinazoonekana katika eneo la uhuru wa kujieleza.

Chapisho hili linakuja baada ya kazi mbili za mapema za UNESCO “Teaching Journalism for Sustainable Development: New Syllabi”⁹ (2015), na “Model Curriculum for Journalism Education: A Compendium of New Syllabi” (2013). Machapisho haya katika zamu ni mfuatano kwa semina ya UNESCO uitwao “Model Curriculum on Journalism Education”¹⁰ iliyochapishwa mnamo 2007 kwa lugha tisa.

Machapisho mengine ya thamani yanayoendelea ndani ya machapisho ya UNESCO yanayohusiana na elimu na mafunzo ya uandishi wa habari ni pamoja na:

► Kozi ya mfano juu ya usalama wa waandishi wa habari (2017)¹¹

8 The 61st meeting of the IPDC Bureau in 2017 decided to support the Global Initiative for Excellence in Journalism Education by making a special allocation to develop new syllabi on new key topics for journalism. Progress was reported to the 62nd meeting of the IPDC Bureau in 2018, which then allocated an additional amount to support this curriculum.

9 <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/teaching-journalism-for-sustainable-development/> [accessed 12/06/2018].

10 <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/model-curricula-for-journalism-education/> [accessed 12/06/2018].

11 <https://en.unesco.org/news/unesco-releases-model-course-safety-journalists> [accessed 12/06/2018].

- Ugaidi na Vyombo vya Habari: kitabu cha waandishi wa habari (2017)¹²
- Mabadiliko ya hali ya hewa barani Afrika: Mwongozo wa Waandishi wa Habari (2013)¹³
- Kitabu cha Global Casebook cha Uandishi wa Habari za Uchunguzi (2012)¹⁴
- Uchunguzi wa Kulingana na Hadithi: Mwongozo wa Wanahabari wa Uchunguzi (2009)¹⁵
- Ripoti nyeti ya mizozo: hali ya sanaa; kozi ya waandishi wa habari na waalimu wa uandishi wa habari (2009)¹⁶

Kila moja ya machapisho haya imeonekana kuwa ya muhimu katika nchi nyingi ulimwenguni, ambapo waalimu na wakufunzi wa uandishi wa habari, na wanafunzi wa waandishi wa habari wanaofanya kazi, wameboresha mazoezi yao kwa njia anuwai. Katika maeneo mengine, wamekuwa na ubadilishaji wa kubadilisha programu nzima za miaka mingi kulingana na ujuzi mpya na msukumo; kwa wengine, imekuwa suala la kuunganisha vitu kutoka kwa rasilimali za UNESCO kwenye kozi zilizopo. Ubora na mshikamano wa chapisho hili jipya unaweza kutarajiwa kutoa thamani sawa kwa wasomaji.

Kwa kuwa UNESCO ni shirika la ushirikiano na serikali, haichukui upande katika jiografia ya mashindano ya habari. Kama inavyojulikana, kuna madai kinzani kuhusu habari potofu. Ujuzi kama huo unapaswa kufahamisha usomaji wa maandishi haya, na pia kuhamasisha wasomaji kusaaidia kukusanya ushahidi zaidi juu ya visa anuwai. Wakati huo huo, kitabu hiki kinapachika ndani ya kurasa zake ustadi ufuatao kama misingi imara ya tathmini na hatua:

1. Ujuzi kwamba habari - zinazozalishwa na wahusika wa uwazi na ambayo inaweza kuthibitishwa - ni muhimu kwa demokrasia, maendeleo, sayansi, afya na maendeleo ya binadamu,
2. Kutambua kuwa habari mbaya sio maonyesho tu, na kwamba kuikabili ni jukumu muhimu kwa vyombo vya habari,
3. Kujitolea kwa ustadi ulioimarishwa wa uandishi wa habari kama muhimu ikiwa uandishi wa habari sahihi na unaojumuisha utashindana kama njia mbadala inayoaminika ya bidhaa bandia.

Maandishi mengine yenye nguvu na muhimu yaliyomo katika chapisho hili, ambayo yanafaa sana waandishi wa habari na vyombo vya habari, ni pamoja na:

1. Maarifa na ustadi wa kuanzisha mifumo ya vyumba vya habari ili kuhakikisha kuwa kuna ufuatiliaji wa kimfumo, uchunguzi na ripoti juu ya habari potofu,

¹² <https://en.unesco.org/news/terrorism-and-media-handbook-journalists> [accessed 12/06/2018].

¹³ <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/ climate-change-in-africa-a-guidebook-for-journalists/> [accessed on 12/06/2018].

¹⁴ <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/ the-global-investigative-journalism-casebook/> [accessed 12/06/2018].

¹⁵ <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001930/93078e.pdf> [accessed 12/06/2018].

¹⁶ <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/ conflict-reporting-guide-of-the-art-a-course-for-journalists-and-journalism-educators/> [accessed on 12/06/2018].

2. Maarifa juu ya thamani ya ushirikiano kati ya taasisi za vyombo vya habari, shule za uandishi wa habari, mashirika yasiyo ya kiserikali (NGOs), wachunguzi wa ukweli, jamii, kampuni za mtandao na wasimamizi, katika kupambana na uchafuzi wa habari,
3. Maarifa juu ya hitaji la kushirikisha umma kuhusu umuhimu wa kuthamini na kutetea uandishi wa habari kutokana na kuzidiwa na habari mbaya au kulengwa na watendaji wenye nia mbaya wanaoongoza kampeni za habari potofu dhidi ya waandishi wa habari.

Kwa jumla, chapisho hili linapaswa kusaidia jamii kufahamu zaidi kuhusu majibu anuwai ya jamii kwa shida za habari potofu, pamoja na zile za serikali, mashirika ya kimataifa, watetezi wa haki za binadamu, kampuni za mtandao, na watetezi wa vyombo vya habari na elimu ya habari. Inaangazia haswa kile kinachoweza kufanywa na waandishi wa habari wenyewe na watu wanaowaelimisha na kuwafunza.

Tunatumahi kuwa, kwa njia ya kawaida, kitabu hiki kinaweza kusaidia kuimarisha mchango muhimu ambao uandishi wa habari unaweza kutoa kwa jamii - na pia kwa azma ya Malengo Endelevu ya Maendeleo (SDG) ya “upatikanaji wa habari kwa umma na uhuru wa kimsingi”. UNESCO inashukuru wahariri na wote waliochangia katika kufanikisha uchapishaji huu. Kwa hivyo imepongezwa kwako, msomaji, na tunakaribisha maoni yako.

GUY BERGER

Mkurugenzi wa Uhuru wa Kujieleza na Maendeleo ya Vyombo vya Habari, Katibu wa UNESCO wa IPDCC

UTANGULIZI

Mwandishi - Cherilyn Ireton na Julie Posetti¹⁷

Ili kutumika kama mtaala wa mfano, kitabu hiki kimeundwa kuwapa waalimu na wakufunzi wa uandishi wa habari, pamoja na wanafunzi wa uandishi wa habari, mfumo na masomo ya kusaidia kukwepa maswala yanayohusiana na 'habari bandia'. Tunatumahi pia kuwa itakuwa mwongozo muhimu kwa waandishi wa habari wanaofanya kazi.

Inachanganya maoni ya waalimu walioboea kimataifa kwa uandishi wa habari, watafiti na wanafikra wanaosaidia kusasisha njia na mazoezi ya uandishi wa habari kukabiliana na changamoto za habari potofu. Masomo haya yanatilia maanani mazingira, ni ya kinadharia na katika hali ya uthibitishaji mkondoni, ni ya vitendo sana. Yanaweza kutumika pamoja kama kozi, au kwa kujitegemea, kusaidia kuburudisha moduli zilizopo za kufundisha au kuunda matoleo mapya. Pendekezo la *Jinsi ya kutumia kitabu hiki kama mtaala wa mfano* linafuatia utangulizi huu.

Kulikuwa na mjadala juu ya matumizi ya maneno 'habari bandia' kwenye kichwa na masomo. 'Habari bandia' leo ni zaidi ya lebo ya habari ya uwongo na ya kupotosha, iliyofichwa na kusambazwa kama habari. Imekuwa neno la kihemko, litumiwalo kama silaha kudhoofisha na kudharau uandishi wa habari. Kwa sababu hii, maneno kama, habari potofu na 'shida ya habari', kama ilivyopendekezwa na Wardle na Derakhshan¹⁸ yamependelewa wala sio kuamriwa.^{19 20}

Azimio la Pamoja juu ya Uhuru wa Kujiieleza na 'Habari bandia', Upotoshaji na propaganda Mapema 2017, mradi huu ulipokuwa ukiagizwa na UNESCO, taarifa muhimu ya pamoja ilitolewa na Mwandishi Maalum wa UN wa Uhuru wa Maoni na Kujiieleza, Mwakilishi wa OSCE juu ya Uhuru wa Vyombo vya Habari, Mwandishi Maalum wa Shirika la majimbo ya Amerika kuhusu Uhuru wa Kujiieleza, na Tume ya Afrika juu ya Mwandishi Maalum wa Haki za Binadamu na Haki za Watu juu ya Uhuru wa Kujiieleza na ufikiaji

Azimio hilo lilielezea wasiwasi juu ya kuenea kwa habari zisizo za kweli na propaganda, na mashambulizi ya vyombo vya habari kama 'habari bandia'. Waandishi na Wawakilishi walikiri haswa athari kwa waandishi wa habari na uandishi wa habari:

*"Tumekuwa na hofu wakati mamlaka za umma zinadharau, kutisha na kutishia vyombo vya habari, pamoja na kusema kuwa vyombo vya habari ni "upinzani" au "vinasema uwongo" na ina ajenda ya kisiasa iliyoficha, ambayo huongeza hatari ya vitisho na vurugu dhidi ya waandishi wa habari, inadhoofisha uaminifu wa umma na ujasiri katika uandishi wa habari kama shirika la umma, na inaweza kupotosha umma kwa kufifisha utofautishaji wa habari potofu na bidhaa za media zilizo na ukweli unaoweza kuthibitika."*²¹

¹⁷ Alice Matthews wa ABC Australia na Tom Law wa Maadili ya Uandishi wa Habari Mtaandao walichangia utafiti, maoni na rasilimali ambazo zinaonyeshwa katika utangulizi huu.

¹⁸ Moduli ya Pili

¹⁹ Hoja ya kupinga kutumia neno 'habari bandia' imetolewa na waandishi wengi na waandishi wa habari wenyewe, pamoja na Basson, A. (2016) Ikiwa ni bandia, sio habari. <https://www.news24.com/Columnists/AdriaanBasson/lets-stop-talking-about-fake-news-20170706> [accessed 21/07/2018].

²⁰ Wardle, C et al. (2018). "Information Disorder: the essential glossary". Shorenstein Center, Harvard University. Available at: https://firstdraftnews.org/wp-content/uploads/2018/07/infoDisorder_glossary.pdf?x5702 [accessed 21/07/2018].

²¹ UN/OSCE/OAS/ACHPR (2017). Joint Declaration on Freedom of Expression and "Fake News", Disinformation, Propaganda: <https://www.osce.org/fom/302796/download-true> [accessed 29/03/2017]. See also: Kaye, D (2017) Statement to the UN General Assembly on October 24th, 2017: <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22300&LangD=E> [accessed: 20/8/18].

Habari potofu ni hadithi ya zamani, inayochochewa na teknolojia mpya

Kuhamasisha na kudhibiti habari ilikuwa sehemu ya historia muda mrefu kabla ya uandishi wa habari wa kisasa kuweka viwango ambavyo hufafanua habari kiaina kulingana na sheria fulani za uadilifu. Rekodi ya mapema ilianza Roma ya zamani²², wakati Antony alipokutana na Cleopatra na adui yake wa kisiasa Octavian walizindua kampeni dhidi yake na “itikadi fupi, kali zilizoandikwa juu ya sarafu kwa mtindo wa Tweets za kizamani.”²³ Mhalifu huyo alikuwa Kaizari wa kwanza wa Kirumi na “habari bandia zilimruhusu Octavia kudanganya mfumo wa jamhuri mara moja na kwa wote”.²⁴

Lakini karne ya 21 imeshuhudia utumiwaji wa habari kama silaha kwa kiwango ambacho hakijawahi kutokea. Teknolojia mpya yenye nguvu inafanya udanganyifu na utengenezaji wa yaliyomo kuwa rahisi, na mitandao ya kijamii inakuza sana uwongo unaosababishwa na Mataifa, wanasiasa maarufu, na mashirika ya ushirika yasiyo aminifu, kwani yanashirikiwa na umma usiofahamu, ‘trolling’²⁵ na ‘majeshi ya trolls’²⁶; ‘mitandao iliyo na vitambulisho ya uongo mkondoni’, na ‘wadanganyifu’. Halafu, kuna ‘Mashamba ya troll’ ya faida ambayo hutokea wakati wa chaguzi.

Ingawa nyakati na teknolojia ni tofauti, historia inaweza kutupa ufahamu juu ya sababu na matokeo ya hali ya kisasa ya ‘shida ya habari’ ambayo kitabu hiki kinataka kushughulikia. Ili kuhakikisha kripoti kwa shida juu ya shida hii, waandishi wa habari, wakufunzi wa uandishi wa habari na waalimu (pamoja na wanafunzi wao) wanahimiza kusoma habari pofu, habari za uwongo, uzushi na kejeli kama sifa za kihistoria za ikolojia ya mawasiliano.²⁷

Maendeleo ya mikakati ya uandishi wa habari ya kupambana na habari zisizofaa inapaswa kufanywa kwa kujua kwamba udanganyifu wa habari ni wa zamani za milenia, wakati uvumbuzi wa taaluma ya uandishi wa habari ni hivi karibuni²⁸. Jinsi uandishi wa habari unavyobadilika, kutimiza jukumu la kawaida katika jamii ya kisasa, vyombo vya habari vimeweza kufanya kazi mbali na ulimwengu wa uzushi na shambulio la siri, vikilindwa na uandishi wa habari ambao unatamani viwango vya kitaalam vya kusema ukweli, mbinu za uthibitishaji, na maadili ya masilahi ya umma. Uandishi wa habari wenyewe umepitia awamu nyingi na ujirudaji wa kujitofautisha na habari zengine. Siku hizi, hata kukiwepo aina za ‘uandishi wa habari’, bado inawezekana kutambua utofauti wa masimulizi ya ukweli katika hadithi kama washiriki wa familia ya kawaida ya mazoezi ya mawasiliano yanayotokana na maadili ambayo pia inataka kuwa huru kuhariri bila kupendelea masilahi ya kisiasa na kibiashara. Lakini kabla ya mabadiliko ya viwango kama hivyo, kulikuwa na sheria chache kuhusu uaminifu wa habari iliyowekwa kwenye mzunguko wa habari.

Kuenea kwa mashine ya uchapishaji ya Gutenberg kutoka katikati ya karne ya 15 na kuendelea ilikuwa muhimu kwa kuongezeka kwa uandishi wa habari wa kitaalam, lakini teknolojia hiyo pia iliwezesha kukuza propaganda na uwongo ambao wakati mwingine ulihusisha taasisi za vyombo vya habari.²⁹ Utangazaji ulipeleka uwezekano wa propaganda, uwongo na udanganyifu kwa kiwango kipya kama, pamoja na

22 See a timeline plotting selected manifestations of ‘information disorder’ - from Cleopatra’s era to the present - in a guide published by the International Center for Journalists (ICFJ) Posetti, J & Matthews, A. (2018): <https://www.icfj.org/news/short-guide-history-fake-news-and-disinformation-new-icfj-learning-module> [accessed 23/07/2018].

23 Kaminska, I. (2017). A lesson in fake news from the info-wars of ancient Rome. Financial Times. <https://www.ft.com/content/aaf2b08-dca2-11e6-86ac-f253db7791c6> [accessed 28/03/2018].

24 Ibid

25 See Module Seven of this handbook for case studies demonstrating these threats

26 Rappler.com (2018) Fake News in the Philippines: Dissecting the Propaganda Machine <https://www.rappler.com/newsbreak/ric-media/199895-fake-news-documentary-philippines-propaganda-machine> [accessed 20/07/2018].

27 Posetti, J and Matthews, A (2018) A short guide to the history of ‘fake news’: A learning module for journalists and journalism educators ICFJ <https://www.icfj.org>

28 See Module Three of this handbook

29 See for example, what is said to be the first -large scale news hoax - ‘The Great Moon Hoax’ of 1835. Detailed here: Thornton, B. (2000). The Moon Hoax: Debates About Ethics in 1835 New York: Newspapers, *Journal of Mass Media Ethics* 15(2), pp. 89-100. http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1207/S15327728JMME1502_3 [accessed 28/03/2018].

mambo mengine, mchezo maarufu wa radio wa Vita vya walimwengu wote ulioonyeshwa mnamo 1938.³⁰ Kuongezeka kwa utangazaji wa kimataifa pia mara nyingi kulishuhudia habari kutumiwa kama vifaa zaidi ya vigezo huru vya habari za kitaalam, ingawa hadithi “zilizoundwa” na kuelekeza uwongo kwa ujumla zimekuwa nadra katika masimulizi ya wahusika tofauti.

Tunaweza kujifunza kitu, pia, kutoka kwa historia ndefu ya watu wanaohadaiwa na ‘utani wa siku ya uongo duniani - pamoja na mwandishi wa habari wa mara kwa mara’.³¹ Hata leo, mara nyingi huwa hivyo kejeli ya habari - ambayo imekuwa na jukumu muhimu katika huduma ya uandishi wa habari wa uwajibikaji³² - haieleweki na watumiaji wa mitandao ya kijamii ambao wanaisambaza kama ni habari ya moja kwa moja.³³

³⁴ Katika visa vingine, ikiunga mkono udhihirisho wa kihistoria, kuna tabaka chini ya matabaka, na tovuti zinazodhaniwa kuwa za kejeli zikiwa sehemu ya mtandao mpana iliyoundwa kupata faida za matangazo ya mtandao kupitia watumiaji wanaoweza kudanganywa kwa urahisi wanaobofya na kushiriki. Hii haiathiri sio tu yaliyomo kwenye ‘udanganyifu’, bali pia uaminifu wa habari³⁵ - ambayo ndio sababu zaidi waandishi wa habari wanapaswa kufanya bidii kuhakikisha kuwa wanachokiripoti ni sahihi kwanza. Pia ni hoja yenye nguvu kwa jamii kuwapa hadhira ustadi wa Vyombo vya Habari na ufahamu wa habari³⁶ ili watu wawe na ufahamu wazi na wa kukosoa na utathmini wa aina ya mikataba inayoendelea kwenye vyombo vya habari, matangazo, burudani na mitandao ya kijamii.

Historia pia inatufundisha kuwa nguvu zinazosababisha habari potofu sio lazima zitarajie kuwashawishi waandishi wa habari au hadhira pana juu ya ukweli wa madai ya uwongo, kuliko kutiliwa shaka juu ya hali ya habari inayoweza kuthibitika inayozalishwa na watengenezaji wa habari wa kitaalam. Mkanganyiko huu unamaanisha kuwa watumiaji wengi wa habari wanahisi wanazidi kuwa na haki ya kuchagua au kuunda ‘ukweli’ wao, wakati mwingine wakisaidiwa na wanasiasa wanaotaka kujikinga na uhakiki halali.

Lakini mnamo 2018 kuenea kwa zana mpya za teknolojia pamoja na tabia ya mitandao ya kijamii na majukwaa ya ujumbe ambayo yana viwango vichache vya kudhibiti ubora na kuamua ni nini habari, hufanya iwe rahisi kughushi na kuiga chapa halali za habari ili kufanya ulaghai uonekane kama kitu halisi. Zaidi ya hayo, inawezekana pia kutengeneza ufundi wa sauti na video kwa njia ambazo huenda zaidi ya uhariri wa habari halali ili kufanya ionekane kwamba mtu fulani alisema au alifanya kitu mahali pengine, na kuifanya kama rekodi halisi³⁷, na hivyo kushirikiwa zaidi katika mazingira ya mawasiliano ya kijamii.

Siku hizi, vyombo vya habari vya kijamii vinachochewa na aina nyingi za yaliyomo za kibinafsi na kisiasa. Kuna matukio mengi yanayotengenezwa waziwazi au kwa siri na serikali, na / au tasnia ya kampuni za uhusiano wa umma chini ya mkataba na watendaji wa kisiasa au kibishara. Matokeo yake ni kuibuka kwa wanablogu, ‘washawishi wa Instagram’ na nyota za YouTube kukuza bidhaa na wanasiasa bila kufichua kuwa wameliywa kufanya hivyo. Malipo ya siri pia hufanywa kwa watoa maoni (mara nyingi na vitambulisho vya uwongo) ambao wanatafuta kuthibitisha, kudhalilisha au kutisha kwenye mikutano ya mkondoni. Katikati ya hii, uandishi wa habari hupoteza msingi, na yenyewe inakuwa mada sio tu ya ukosoaji wa haki, lakini pia shambulio la kweli.

³⁰ Schwartz, A.B. (2015). The Infamous “War of The Worlds” Radio Broadcast Was a Magnificent Fluke, The Smithsonian. <http://www.scholarship.library.utoronto.ca/2015/04/20150420-schwartz-the-infamous-war-of-the-worlds-radio-broadcast-was-a-magnificent-fluke/>

³¹ Laskowski, A. (2009). How a BU Prof April-Fooled the Country: When the joke was on the Associated Press, BU Today. <https://www.bu.edu/today/2009/how-a-bu-prof-april-fooled-the-country/> [accessed 01/04/2018].

³² Baym, G (2006) The Daily Show: Discursive Integration and the Reinvention of Political Journalism in Political Communication Taylor and Francis Volume 22, 2005 - Issue 3 pp 259-276 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10584600591006492> [accessed 20/07/2018].

³³ Woolf, N. (2016) As fake news takes over Facebook feeds, many are taking satire as fact, The Guardian. <https://www.theguardian.com/media/2016/nov/17/facebook-fake-news-satire> [accessed 01/04/2018].

³⁴ Abad-Santos, A. (2012). The Onion Convinces Actual Chinese Communists that Kim Jong-Un is Actually the Sexiest Man Alive, The Atlantic. <https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2012/11/onion-convinces-actual-chinese-communists-kim-jong-un-actually-sexiest-man-alive/32126/> [accessed 28/03/2018].

³⁵ See Module Three of this handbook for an expansion on this theme

³⁶ See Module Four

³⁷ Solon, O (2017) The future of fake news: Don't believe everything you see, hear or read in The Guardian: <https://www.theguardian.com/technology/2017/jul/26/fake-news-Obama-video-trump-face-face-doctored-content> [accessed 20/07/2018].

Sasa, hatari ni maendeleo ya ‘mchakato mzima’ wa habari za kitaifa na kimataifa zinazoenezwa kupitia mashirika ya ‘habari potofu’ ya washiriki wa mitandao ya kijamii, ikichafua mazingira ya habari kwa pande zote kwa njia ambayo inaweza kurudi kuwasumbua waanzilishi wenyewe.³⁸ Wakati kampeni za upotoshaji habari zinafunuliwa, matokeo yake yamekuwa uharibifu mkubwa kwa watendaji waliohusika - wakala wa utekelezaji na wateja wao wa kisiasa (tazama kesi za hivi karibuni za Bell-Pottinger^{39 40 41 42} na Cambridge Analytica^{43 44}).

Matokeo ya haya yote ni kwamba habari potofu za kidigitali zinakuwa, katika muktadha wa ubaguzi na zina hatari ya kufunika jukumu la uandishi wa habari. Hata zaidi, uandishi wa habari unaotegemea habari inayothibitishwa iliyoshirikiwa kwa masilahi ya umma - mafanikio ya hivi karibuni ya kihistoria ambayo hayahakikishiwi - inaweza yenyewe kudharauliwa wakati tahadhari hazichukuliwi kuepusha kudanganywa. Wakati uandishi wa habari unakuwa kigezo cha habari potofu, hii inapunguza uaminifu wa umma na inakuza maoni ya kijinga kwamba hakuna tofauti kati ya masimulizi tofauti ndani ya uandishi wa habari kwa upande mmoja, na masimulizi ya habari mbaya kwa upande mwingine. Hii ndio sababu historia kuhusu utumiaji wa yaliyomo tata, na aina zake anuwai, ni muhimu. Kuthamini mageuzi anuwai ya ‘shida ya habari’ katika karne ya 21 kunapaswa kusaidia ufahamu bora wa sababu na matokeo ya tishio lililokuwa la kawaida ulimwenguni - ambalo linatokana na unyanyasaji wa waandishi wa habari na ‘vikosi vya trolls’ vya serikali ili kubadilisha uchaguzi, uharibifu wa afya ya umma na kushindwa kutambua hatari za mabadiliko ya hali ya hewa.

Kitabu cha kusaidia kukabiliana na shida ya habari potofu

Kama mtaala, kitabu hiki kiko katika sehemu mbili tofauti: moduli tatu za kwanza huunda shida na kuipatia muktadha; nne zifuatazo zinazingatia majibu ya ‘shida ya habari’ na athari zake.

Moduli ya Kwanza, Kwa nini ni muhimu: ukweli, uaminifu na uandishi⁴⁵ wa habari itahimiza kufikiria juu ya umuhimu na matokeo ya habari isiyo sahihi na habari potofu, na jinsi wanavyowalisha mgogoro wa ujasiri katika uandishi wa habari.⁴⁶

Moduli ya pili, Kufikiria juu ya ‘shida ya habari’: fomati za habari mbaya na habari potofu inafungua shida na inatoa mfumo wa kuelewa vipimo vya shida.⁴⁷

Katika karne ya 21, katika sehemu nyingi za ulimwengu, imani dhafu kwa media ilikuwa ikipungua kabla majukwaa ya media ya kijamii kuingia katika uwanja wa habari, ikitoa nafasi na zana kwa mtu yeyote kushiriki habari.⁴⁸ Sababu ni tofauti na ngumu. Ulimwengu wa mkondoni wa 24/7 na mahitaji yake yasiyoweza kushibika ya yaliyomo kwenye habari wakati wa upungufu wa chumba cha habari ilibadilisha uandishi wa habari, kama ilivyoainishwa katika Moduli ya Tatu, mabadiliko ya tasnia ya Habari: teknolojia ya dijiti, majukwaa ya kijamii

38 Winseck, D (2008). Information Operations ‘Blowback’: Communication, Propaganda and Surveillance in the Global War on Terrorism. *International Communication Gazette* 70 (6), 419-441

39 The African Network of Centers for Investigative Journalism, (2017). The Guptas, Bell Pottinger and the fake news propaganda machine, *TimeLive*. <https://www.timehive.co.za/news/south-africa/2017-09-04-the-guptas-bell-pottinger-and-the-fake-news-propaganda-machine/> [accessed 29/03/2018].

40 Cameron, J. (2017) Dummy’s guide: Bell Pottinger – Gupta London agency, creator of WMC, BizNews <https://www.biznews.com/global-citizen/2017/08/07/dummy-s-guide-bell-pottinger-gupta-wmc> [accessed 29/03/2018] and Segal, D. (2018) How Bell Pottinger, P.R. Firm for Despots and Rogues, Met Its End in South Africa. *New York Times*, 4 Feb 2018. <https://www.nytimes.com/2018/02/04/business/bell-pottinger-guptas-zuma-south-africa.html> [accessed 29/03/2018].

41 Haffajee, F. (2017). Ferial Haffajee: The Gupta fake news factory and me. *Huffpost South Africa*. [online] Available at: https://www.huffpostonpost.co.za/2017/06/05/ferial-haffajee-the-gupta-fake-news-factory-and-me_a_22126282/ [accessed 06/04/2018].

42 See Module Seven

43 Lee, G. (2018). Q&A on Cambridge Analytica: The allegations so far, explained, *FactCheck*, Channel 4 News. <https://www.channel4.com/news/factcheck/cambridge-analytica-the-allegations-so-far> [accessed 29/03/2018].

44 Cassidy, J. (2018). Cambridge Analytica whistleblower claims that cheating swung the Brexit vote, *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/news/sour-columnists/a-cambridge-analytica-whistleblower-claims-that-cheating-swung-the-brexit-vote> [accessed 29/03/2018].

45 See Module One

46 See Module Two

47 Edelman. (2017). 2017 Edelman Trust Barometer: Global Results. Available at <https://www.edelman.com/global-results/> [accessed 03/04/2018].

48 See Module Three

na kuenea kwa habari potofu na upotovu.⁴⁹ Sasa, ni kiwango kikubwa, biashara na ufikaji wa habari za ulaghai zinazoshirikiwa mkondoni ambazo zimeunda mgogoro wa uandishi wa habari, na athari kwa waandishi wa habari, vyombo vya habari na jamii.⁵⁰

Kwa hivyo, wale wanaokuza uandishi wa habari, pamoja na waalimu, watendaji na watunga sera za media wanapaswa kujibu? Kupambana na habari potofu kupitia Uandishi wa Habari na Habari⁵¹ ndio mada ya Moduli ya Nne.

Mwishowe, ni nidhamu ya uthibitishaji ambayo hutenganisha uandishi wa habari wa kitaalam kutoka kwa wengine⁵² na hii ndio lengo la Moduli ya Tano, Uthibitishaji: kuangalia ukweli⁵³; Moduli ya Sita, Uthibitishaji wa media ya kijamii: vyanzo vya kutathmini na yaliyomo ya kuona⁵⁴ ni muhimu sana, kushughulika na changamoto za uthibitishaji na uandishi wa habari unaotegemea ushahidi ambao umetupwa juu na teknolojia ya dijitali na media ya kijamii.

Katika mchakato wa kuwezesha kila mtu kuwa sehemu ya mchakato wa habari, wavuti ya kijamii imechangia kupotea kwa walinda lango wa kati.⁵⁵ Uandishi wa habari unahisi matokeo, lakini kama ilivyo kwa usumbufu wowote zinazingatia kanuni na sheria za kushughulikia shida hiyo. Wakuu wa teknolojia, kupima na majibu. Kuna uwezekano wa kukamata kabla ya utafiti na mazoezi bora zaidi kuibuka

Habari potofu ni shida inayoikumba ulimwengu mzima, inayoenea zaidi ya nyanja za kisiasa kwa nyanja zote za habari, pamoja na mabadiliko ya hali ya hewa, burudani, nk. kutoka Marekani ambapo makao makuu ya teknolojia ya ulimwengu ni makao makuu, na madai ya Rais wa Marekani Donald Trump kwamba taasisi za media na waandishi wa habari ni watetezi wa 'habari bandia' zimechochea hatua na ufadhili.

Mtazamo wa ulimwengu kuhusu habari potofu unabadilika kila siku, haswa na majibu kutoka kwa Mataifa binafsi - nyingi ambazo zinazingatia kanuni na sheria za kushughulikia shida hiyo. Wakuu wa teknolojia, pia, wameongeza juhudi za kujaribu kuainisha habari na habari potofu kwenye majukwaa yao.

Wakati kitabu hiki kilipokuwa kinachapishwa, Tume ya Ulaya ilitoa ripoti⁵⁶ kulingana na uchunguzi,⁵⁷ huku kukiwa na wasiwasi kwamba habari za upotoshaji na habari potofu ni hatari kwa jamii yote. Uingereza, Brazil, India na Indonesia walikuwa wakifikiria nini cha kufanya kujibu. Kuhusu sheria, Ujerumani ilihamia kwanza na sheria mpya ya faini majukwaa ya kidijitali sana ikiwa hayataondoa 'yaliyomo haramu', pamoja na 'habari bandia' na matamshi ya chuki,⁵⁸ ndani ya masaa 24 ya kuripotiwa.⁵⁹ Bunge la Malaysia pia lilipitisha Muswada wa Habari ya Kupambana na Uwongo mnamo Aprili 2018, lakini hii ilifutwa mnamo Agosti.⁶⁰

49 Viner, K. (2017). A mission for journalism in a time of crisis. [online] The Guardian. Available at <https://www.theguardian.com/news/2017/nov/16/a-mission-for-journalism-in-a-time-of-crisis> [accessed 03/04/2018].

50 See Module Four

51 Kovach, B. & Rosenstiel, T. (2014). The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect. New York: Crown Publishers.

52 See Module five

53 See Module Six

54 See Module Six].

55 Colón, A. (2017). You are the new gatekeeper of the news. [online] The Conversation. Available at <https://theconversation.com/you-are-the-new-gatekeeper-of-the-news-71862> [accessed 03/04/2018].

56 European Commission (2018). Final report of the High-Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation. http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=50271 [accessed 03/04/2018].

57 European Commission (2017). Next steps against fake news: Commission sets up High-Level Expert Group and launches public consultation. [online] Available at http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-4481_en.htm [accessed 03/04/2018].

58 Anisip, A. (2017). Hate speech, populism and fake news on social media - towards an EU response. Available at https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/anisip/announcements/statement-vice-president-anisip-european-parliament-strasbourg-plenary-debate-hate-speech-populism_en [accessed 03/04/2018].

59 Malloy, D. (2017). How the world's governments are fighting fake news. [online] ozy.com. Available at <http://www.ozy.com/politics-and-power/how-the-worlds-governments-are-fighting-fake-news/80671> [accessed 03/04/2018].

60 Federal Ministry of Justice and Consumer Protection. (2017). Act to Improve Enforcement of the Law in Social Networks (Network Enforcement Act, netzdg). [online]. Available at: http://www.bmjd.de/Themen/fokus/themen/hetzdg/.documents/hetzdg_englisch.html [accessed 03/04/2018].

Orodha iliyosasishwa ya majibu ya serikali imekusanywa na Poynter.⁶¹

Uhuru wa kujieleza unatetea hofu kwamba sheria itaumiza demokrasia ya habari na maoni ambayo teknolojia mpya imewezesha. Katika nchi zingine, sheria inaweza kutumika kunyamazisha vyombo vya habari muhimu.⁶²

Kwa waandishi wa habari wengi, ambao wanaamini sana katika uhuru wa kujieleza na kwa muda mrefu wamejiona kama wahusika muhimu katika jamii za kidemokrasia⁶³, jinsi ya kushughulikia 'shida ya habari' ni suala ngumu. Pia ni ya kibinafsi: mashambulizi ya mkondoni kwa waandishi wa habari, haswa wanawake, ni ya kawaida sana na katika hali nyingi hujitokeza hatari ya mwili na kisaikolojia wakati wa kutisha uandishi wa habari, kama ilivyoainishwa katika Moduli ya Saba Kupambana na unyanyasaji mkondoni: wakati waandishi wa habari na vyanzo vyao wanalengwa⁶⁴.

Maelezo yasiyofaa na habari potofu huenda zaidi ya changamoto sifa za waandishi wa habari na usalama. Wanahoji madhumuni na ufanisi wao, na wanaendeleza udhalilishaji wa uandishi wa habari kwa hatari ya mazungumzo ya raia. Kuboresha viwango na umuhimu wa kijamii ni kwa masilahi ya waandishi wote wa habari wa baadaye, na kwa jamii kwa ujumla. Kitabu hiki kinapaswa kuwapa changamoto watafiti, wanafunzi na watendaji sawa kuzingatia na kujadili jinsi uandishi wa habari unaweza kutumikia vyema jami zilizo wazi na demokrasia katika muktadha mpya kwa sababu:

"Vyombo vya habari vinavyofanya kazi na demokrasia vinahitaji kukosolewa, uwazi, na athari kwa makosa ya uandishi wa habari. Pia zinahitaji kwamba tunaweza pamoja kutofautisha kutoka kwa uwongo na udanganyifu. Vinginevyo ... habari halisi itapakwa rangi bandia, na utengenezaji (takataka) huwasilishwa kama ukweli. "- Craig Silverman⁶⁵

Ujumbe juu ya maadili na udhidi wa kibinafsi

Viwango vya kitaalam vya uandishi wa habari wa maadili na uwajibikaji ni ulinzi muhimu dhidi ya habari isiyo sahihi na habari potofu. Kanuni na maadili yanayotoa mwongozo kwa watu wanaofanya uandishi wa habari yamebadilika kwa miaka mingi ili kutoa uandishi wa habari dhamira yake tofauti na modus operandi. Kwa upande mwingine, hizi zinasimamia habari inayoweza kuthibitishwa na maoni yenye habari yanayoshirikiwa kwa masilahi ya umma. Ni sababu hizi ambazo zinathibitisha uaminifu wa uandishi wa habari. Kwa hivyo, zimesukwa ndani ya kitambaa cha kitabu hiki.

Katika muktadha huu, inafaa kutaja kile Profesa Charlie Beckett kutoka Shule ya Uchumi ya London anajumlisha kama thamani inayowezekana ya shida ya 'habari bandia' kwa uandishi wa habari:

"... habari bandia ni jambo bora ambalo limetokea kwa miongo kadhaa. Inatoa uandishi bora wa habari fursa ya kuonyesha kwamba ina thamani kulingana na utaalum, maadili, ushiriki na uzoefu. Ni wito wa kuamka kuwa wazi zaidi, muhimu, na kuongeza thamani kwa maisha ya watu. Inaweza kukuza mtindo mpya wa biashara wa kukagua ukweli, -kuchochea hadithi na kwa ujumla kupata kitendo chake kama njia mbadala bora ya uwongo⁶⁶."

61 Malaysia scraps 'fake news' law used to stifle free speech. The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2018/aug/17/malaysia-scrap-fake-news-law-used-to-stifle-free-speech> [accessed 18/08/2018].

62 Malaysia scraps 'fake news' law used to stifle free speech. The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2018/aug/17/malaysia-scrap-fake-news-law-used-to-stifle-free-speech> [accessed 18/08/2018].

63 Nossel, S. (2017). FAKING NEWS: Fraudulent News and the Fight for Truth. [ebook] PEN America Available at https://pen.org/wp-content/uploads/2017/10/PEN-America_Faking-News-Report_10-17.pdf [accessed 03/04/2018].

64 McNair, B. (2009). Journalism and Democracy. In: K. Wahl-Jorgensen and T. Hanitzsch, ed., Handbook of Journalism Studies, 6th ed. [online] New York: Routledge

65 Silverman, C. (2018). I Helped Popularize The Term "Fake News" And Now I Cringe Every Time I Hear It. BuzzFeed. Available at <https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/i-helped-popularize-the-term-fake-news-and-now-i-criinge> [accessed 03/04/2018].

66 Beckett, C. (2017). 'Fake news': The best thing that's happened to Journalism at Polis. <http://blogs.lse.ac.uk/polis/2017/03/11/fake-news-the-best-thing-thats-happened-to-journalism/> [accessed 04/03/2018].

Wakati wanatafuta kuwa ‘wasemao ukweli’, waandishi wa habari hawawezi kuhakikisha kila wakati ukweli. Walakini, kujitahidi kupata ukweli sahihi, na kutoa yaliyomo ambayo yanaonyesha ukweli halisi, ni kanuni kuu za uandishi wa habari. Lakini uandishi wa habari wa maadili unaonekana je katika Umri wa Dijitali? Uandishi wa habari wa maadili ambao unathamini mazoezi ya uwazi na uwajibikaji ni sehemu muhimu ya silaha katika vita vya kutetea ukweli na ukweli katika enzi ya ‘shida ya habari’. Waandishi wa habari lazima wawe sauti huru. Hii inamaanisha kutotenda, rasmi au isiyo rasmi, kwa niaba ya masilahi maalum. Inamaanisha pia kukubali na kutangaza hadharani chochote kinachoweza kusababisha mgongano wa maslahi - kwa masilahi ya uwazi. Kama Profesa Emily Bell wa Kituo cha Tow cha Uandishi wa Habari za kijidatali katika Chuo Kikuu cha Columbia ameelezea, maadili ya msingi ya uandishi wa habari ni juu ya:⁶⁷

Kuhakikisha habari ni sahihi, kuwajibika ikiwa sio sahihi, kuweka uwazi juu ya vyanzo vya habari, na kukemea serikali, vikundi vya shinikizo, masilahi ya kibiashara, na polisi, ikiwa watakutisha, kutishia au kujaribu kudhibiti uhuru wa uanahabari. Kulinda vyanzo vyako dhidi ya kukamatwa na kufichuliwa. Kujua wakati wewe kuwa na ulinzi wa kutosha wa maslahi ya umma na kuwa tayari kuvunja sheria na kutangaza habari na vyanzo vyako. Ni kujua wakati ni kinyume cha maadili kuchapisha habari. Ni kujua kusawazisha haki za mtu binafsi kwa faragha na haki pana ya maslahi ya umma.”

Mbele ya siasa zisizo za kweli, mgogoro wa ‘machafuko ya habari’, udhihirisho wa chuki mkondoni, kuenea kwa ‘uuzaji wa yaliyomo’, matangazo, na kujitolea kwa uhusiano wa umma, mashirika ya habari na waandishi wa habari bado wanapaswa kutangaza uandishi wa habari wa maadili kama nguzo kuu ya mtindo endelevu wa mazoezi - hata wakati unapambana na mizozo ya kifedha na uaminifu. Demokrasia, pia, inapaswa kuwa na jukumu katika kutetea uandishi wa habari, na katika kuwalinda wao na vyanzo vyao ambapo haki za umma zinafaa.

Kanuni za kimaadili,⁶⁸ iliyoungwa iliyoungwa kusaidia ukusanyaji wa habari na uthibitishaji kwa masilahi ya umma, ndio hutofautisha uandishi wa habari, na haswa ripoti ya habari, kutoka kwa aina zingine za mawasiliano. Hii ni ya kuongezeka kwa umuhimu katika enzi huu wa dijitali ambapo hakuna demokrasia tu ya mawasiliano, lakini pia mtiririko wa mara kwa mara wa habari, habari potofu, uwongo na unyanyasaji. Katika muktadha huu, uandishi wa habari wa maadili ni muhimu zaidi, kama mfumo wa kuanzisha modeli za uandishi wa habari zinazopendelea uaminifu na uwajibikaji kwa masilahi ya kujenga uhusiano mzuri na watazamaji.

Habari za kuaminika na ambazo ni sahihi, za kuajibikaji na huru, ni muhimu kushinda wasikilizaji na kuwezesha uwanja wa umma wote ambao mjadala unaweza kutokea kwa msingi wa ukweli wa pamoja. Watazamaji walio na habari ambao wanajihusisha na, na kushiriki, yaliyomo ya kuaminika ni dawa muhimu kwa kuenea kwa habari isiyo na habari na habari potofu.

Kupachika na kutekeleza maadili haya ya msingi katika mabadiliko ya mazingira ya media, vyumba vya habari na mashirika ya media huchukua na kurekebisha kanuni za mwenendo na kuunda mifumo kwa umma kuwajibika - mabaraza ya waandishi wa habari, wahariri wa wasomaji, sera za wahariri, na waangalizi wa ndani ni sifa za miundo hii ya kujidhibiti.

Miundo kama hiyo inaruhusu makosa kutambuliwa katika muktadha wa kitaalam wa kukagua rika, zinaweza kuwezesha kukiri makosa ya umma na kuhitaji marekebisho, na husaidia kutekeleza kanuni za kitaalam zinazohusu kiwango cha uchapishaji kwa masilahi ya umma. Ingawa mara nyingi hukejeliwa kama ‘chui’ wasio na meno’ na wakosoaji ambao wanapendelea udhibiti wa nje wa media ya habari, miundo hii hutimiza kusudi muhimu katika muktadha wa shida ya habari: inasaidia kuimarisha uwajibikaji wa kitaalam na uwazi na kwa hivyo inaweza kuimarisha imani ya jamii katika uandishi wa habari. Pia husaidia kutofautisha sifa tofauti za uandishi wa habari ambazo zinachukua nidhamu ya uthibitishaji ili kufikia usahihi na uaminifu, ikitofautishwa na upotoshaji habari, propaganda, matangazo na uhusiano wa umma.

67 Bell, E. (2015). Hugh Cudlipp Lecture (Full text), The Guardian <https://www.theguardian.com/media/2015/jan/28/emily-bells-2015-hugh-cudlipp-lecture-full-text> [accessed 01/04/2018].

68 See, for example, the Australian Media, Entertainment and Arts Alliance's 'Journalist Code of Ethics'. Available at: <https://www.mesa.org/medea-media/code-of-ethics/> [accessed: 04/03/2018].

Kutoka kwa ‘mwandishi wa habari’ hadi uandishi wa habari

Siku ambazo maadili ya uandishi wa habari yalizuliwa kwenye biashara (ikiwa sio kuheshimiwa kikamilifu kila wakati) ya taaluma au kazi / taaluma imekuwa historia. Hii inatambuliwa sana, pamoja na Umoja wa Mataifa, kama vile ripoti ya Katibu Mkuu wa 2017 juu ya Usalama wa Wanahabari A / 72/290⁶⁹ ambayo inasomeka:

“Neno” mwandishi wa habari “linajumuisha waandishi wa habari na wafanyikazi wengine wa vyombo vya habari. Uandishi wa habari hufafanuliwa katika hati CCPR / C / GC / 34, aya. 44, kama ‘kazi inayoshirikiwa na waigizaji anuwai, kama’ kazi inayoshirikiwa na waigizaji anuwai, pamoja na waandishi wa habari wa wakati wote na wachambuzi, pamoja na wanablogu na wengine wanaojihusisha na aina za kujitangaza kwa kuchapisha, kwenye wavuti au mahali pengine.”⁷⁰

Vile vile, Mkutano Mkuu wa UNESCO unarejelea “waandishi wa habari, wafanyikazi wa media na watengenezaji wa media ya kijamii ambao hutoa idadi kubwa ya uandishi wa habari, mkondoni na nje ya mtandao” (Azimio 39, Novemba 2017)⁷¹. Mpango wa Utekelezaji wa UN juu ya Usalama wa Wanahabari na Suala la Kutokujali, iliyodhiinishwa na Bodi ya Watendaji Wakuu ya UN mnamo 2012, inabainisha: ambao wanaweza kuwa wanatumia media mpya kama njia ya kufikia hadhira yao⁷².

Uandishi wa habari, kwa mtazamo huu, unaweza kuonekana kama shughuli inayoongozwa na viwango vya maadili ya habari inayoweza kuhesabiwa inayoshirikiwa kwa maslahi ya umma. Wale wanaodai kufanya uandishi wa habari wanaweza kupanuka zaidi kuliko wale ambao ni waandishi wa habari kwa maana ya kazi, wakati wale ambao wameajiriwa kama, au ambao wanajitambulisha kama waandishi wa habari, wanaweza mara kwa mara au hata kupungukiwa kwa utaratibu wa kutoa yaliyomo ambayo yanahesabu uandishi sahihi, wa haki, wa kitaalam na huru kwa maslahi ya umma. Kilicho muhimu sio hadhi rasmi au iliyodaiwa kama tabia ya yaliyomo yanayotengenezwa.

Wakati uandishi wa habari unategemea matumizi ya uhuru wa kujieleza, ambayo ni haki ya kila mtu, ni mazoezi maalum ambayo hujiweka kama kuzingatia viwango maalum vinavyoashiria kutoka kwa aina zingine za maoni (kwa mfano mashairi, uhusiano wa umma, matangazo, kutokujulisha habari, nk). Viwango hivi vimefungwa sana na maadili ya mazoezi ya uandishi wa habari.

Je! Uwazi ndio mwelekeo mpya?

Malengo yanaweza kumaanisha vitu vingi. Kwa maana ya umbali kutoka kwa ujinga, ni mada yenye utata katika uandishi wa habari wa kitaalam. Inaweza kupiganwa, lakini ni mara chache inawezekana, na inaweza kuwa ya kuhitajika kila wakati kukiwa na ukatili au unyama (kwa mfano, kuripoti kwa haki na huru hakuwezi kutoa imani sawa ya kimaadili kwa madai ya wale ambao wamehukumiwa kufanya uhalifu wa kivita kama hizo ya watu ambao wameokoka - ingawa hata wa mwisho hawapaswi kuwa juu ya uchunguzi juu ya ukweli wao). Lakini haki, uhuru, usahihi, muktadha, uwazi, ulinzi wa vyanzo vya siri na ukweli katika kuripoti kujenga imani, uaminifu na ujasiri ya watu ambao wameokoka - ingawa hata wa mwisho hawapaswi kuwa juu ya uchunguzi juu ya ukweli wao). Lakini haki, uhuru, usahihi, muktadha, uwazi, ulinzi wa vyanzo vya siri na ukweli⁷³ katika kuripoti kujenga imani, uaminifu na ujasiri.

Mnamo 2009, mtafiti wa Chuo Kikuu cha Harvard Dr David Weinberger alitangaza kwamba,

69 Available at <https://digitalibrary.un.org/record/1304392?ln=en> [accessed on 16/06/2018].

70 See also UN documents A/HRC/20/17, paras. 3-5; A/HRC/20/22 and Corr.1, para. 26; A/HRC/24/23, para. 9; A/HRC/27/35, para. 9; A/69/268, para. 4, and A/HRC/16/44 and Corr.1, para. 47.

71 Records of the General Conference. 39th session, Paris, 30 October – 14 November 2017. <http://unesdoc.unesco.org/images/0026/002608/260889e.pdf> [accessed 02/07/2018].

72 UN Plan of Action on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity: ICI-12/CONF.202/6 https://en.unesco.org/sites/default/file/un-plan-on-safety-journalists_en.pdf [accessed 03/11/2017].

73 See ‘core principles’ in the next chapter

“... Uwazi ni lengo jipya”. Mwaka huo huo, Mkurugenzi wa zamani wa Idara ya Habari ya Global ya Richard, Richard Sambrook, alielezea kuwa uwazi, sio malengo, ulikuwa ukitoa imani kwa ‘enzi mpya ya media’: “... habari leo bado inapaswa kuwa sahihi na ya haki, lakini ni muhimu kwa wasomaji, wasikilizaji na watazamaji kuona jinsi habari hiyo inatengenezwa, habari hiyo inatoka wapi, na inafanya kazi vipi. Kuibuka kwa habari ni muhimu, kama vile kupeana habari yenyewe.”⁷⁴

Pointi za tofauti

Sehemu kuu za mazoezi ya uandishi wa habari hapo juu hazimaanishi kuna aina moja tu ya uandishi wa habari. Malengo haya yanaweza kutimizwa katika anuwai ya mitindo na hadithi za uandishi wa habari, kila moja ikiwa na hadithi tofauti ambazo kwa msingi wake zinategemea maadili tofauti na mitazamo tofauti ya haki, muktadha, ukweli unaofaa, nk. Kwa mfano, vyombo vya habari vinaweza kuwa na habari tofauti za habari (wengine hata wanapuuza), bila kuhamia nje ya ‘biashara ya habari’ kwenda kwenye uwanja ya habari isiyo sahihi na habari potofu (angalia sura inayofuata Kutumia kijitabu hiki kama mtaala wa mfano, na Moduli 1, 2 na 3). Walakini, ni wakati tu maudhui yanapoondoka kutoka kwa kanuni za uandishi wa habari kwa kila mmoja, na haswa wakati bado inakuwa kama habari, kwamba hatushughuliki tena na uandishi wa habari, lakini aina fulani ya habari mbaya.

Sura hii ya Utangulizi imeangazia anuwai ya maswala yaliyoibuliwa na ‘habari bandia’ mjadala, kutoa muktadha wa ufafanuzi, uchambuzi na moduli za ujifunzaji zinazofuata.

KUTUMIA KITABU HIKI CHA MWONGOZO MFUMO WA MFUMO

Mwandishi -Julie Posetti

Kozi hii inachukua mfano wa ufundishaji wa heuristic⁷⁵, ikimaanisha kuwa watumiaji wanahimiza kuleta uzoefu wao wenyewe kwenye mchakato. Masomo hayakusudiwa kuwa ya kuandikwa; badala yake wanaweza na wanapaswa kubadilishwa ili kukidhi mazingira fulani ya kitaifa, kitamaduni, taasisi, na tasnia ya ufundishaji na ujifunzaji. Wakati juhudi zimefanywa kuhakikisha wana rufaa ya ulimwengu, bado kuna mapungufu. Waandishi wanahimiza sana waalimu, waalimu na washiriki kupenyeza tafiti, mifano na vyanzo vilivyotolewa na wale wanaonyesha uzoefu katika mikoa yao wenyewe, kwa lugha zao.

Kwa kuzingatia hili, zifuatazo ni njia zinazoweza kama za kutumia kitabu hiki:

- ▶ Kama kozi / mada kamili inayoletwa kwa kiwango cha juu cha elimu ya juu / kuu katika Uandishi wa Habari, Mawasiliano, Vyombo vya Habari vya Dijitali, au Mafunzo ya Media. Inaweza pia kutolewa kama uchaguzi katika kozi za siasa na sosholojia zinazohusika na maswala ya media na mawasiliano.
- ▶ Kama nyenzo ya kuongeza kozi / somo lililopo (k.m Historia ya Vyombo vya Habari; Maadili ya Vyombo vya Habari; Utafutaji na Kuhakiki Habari; Uhakiki wa Vyombo vya Habari; Mazoezi ya media ya dijitali). Masomo mengi ya kesi, vifaa vya mihadhara na usomaji uliopendekezwa unaweza kuingizwa katika kozi / masomo yaliyopo kama njia ya kusasisha yaliyomo ili kushughulikia shida inayoibuka haraka ya habari.
- ▶ Kama masomo ya kujitegemea au kozi kamili inayotolewa kwa waandishi wa habari,

74 Weinberger, D. (2009). Transparency is the new objectivity. <http://www.hyperorg.com/blogger/2009/07/19/transparency-is-the-new-objectivity/> [accessed 28/03/2018].

75 Banda, F (Ed) 2015 Teaching Journalism for Sustainable Development: New Syllabi (UNESCO, Paris <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002338/233878e.pdf>) [accessed: 28/03/2018].

watetezi wa haki za binadamu na watendaji wengine wa uandishi wa habari na mashirika ya habari, vyombo vya tasnia, au wakala wa maendeleo ya media.

- ▶ Kama mwongozo wa mafunzo: Wakufunzi wa uandishi wa habari wanaweza kutaka kurekebisha moduli hizi kwa malengo yao, wakitegemea orodha za usomaji uliopendekezwa na masomo ya kisa ili kuingizwa katika seti ya rasilimali inayolenga vikundi vya uandishi wa habari.
- ▶ Kama msukumo wa mfululizo wa machapisho ya blogi yanayoshikiliwa na mashirika ya tasnia, vyombo vya habari, au wakala wa maendeleo ya media kama sehemu ya zoezi la kugawana maarifa.
- ▶ Kama nyenzo za kusoma kwa uandishi wa habari wanaofanya mazoezi kwa utajiri wao wa kiakili na ukuzaji wa taaluma. Kwa mfano, mbinu nyingi zilizochunguzwa zinaweza kutumiwa katika kuripoti kazi kupitia 'ujifunzaji wa kibinafsi'. Baadhi masomo ya kesi pia yanaweza kutumiwa kama msukumo kwa ripoti ya hali ya juu zaidi, na maoni ya hadithi ya karibu yanaweza kuchunguzwa na msingi tata zaidi wa muktadha (k.m. hadithi juu ya uwongo uliowadanganya uandishi wa habari wa hapa. Kuripotiwa katika muktadha wa historia ya uwongo kimataifa, na msisitizo juu ya maendeleo ya hivi majuzi katika usambazaji wa virusi vya habari na habari potofu kupitia virusi.
- ▶ Kama msingi wa mkusanyiko wa usomaji, rasilimali na zana iliyoungwa kuka kama utafiti na mazoezi katika uwanja huu unaoibuka unapanuka.

Kanuni za msingi

Ikisaidiwa na uwazi wa mchakato na utumiaji wazi wa viwango vya maadili, jukumu tofauti la uandishi wa habari leo liko katika uwezo wake wa kuchangia uwazi na kujenga uaminifu karibu na yaliyothibitishwa. Kanuni saba zifuatazo, ambazo ni tofauti kwa maoni juu ya maadili, inapaswa kufahamisha utekelezaji wakozi hii, na kuongoza mazoezi, majadiliano na tathmini:⁷⁶

- ▶ **Usahihi:** Waandishi wa habari hawawezi kudhibitisha ukweli kila wakati lakini kuwa sahihi na kupata ukweli sawa inabaki kuwa kanuni kuu ya uandishi wa habari.
- ▶ **Uhuru:** Wanahabari lazima wawe sauti huru. Hii inamaanisha kutotenda, rasmi au isiyo rasmi, kwa niaba ya maslahi maalum na kutangaza chochote ambacho kinaweza kusababisha mgongano wa maslahi, kwa masilahi ya uwazi.
- ▶ **Usawa:** Kuripoti kwa haki habari, hafla, vyanzo na hadithi zao inajumuisha kupepeta, kupima na kutathmini habari wazi-wazi na dhahiri. Kutoa muktadha na kuwasilisha mitazamo anuwai ya kushindana hujenga imani na ujasiri katika ripoti.
- ▶ **Usiri:** Moja ya misingi ya uandishi wa habari za uchunguzi ni ulinzi wa vyanzo vya siri (na ubaguzi mwembamba zaidi). Hii ni muhimu kwa kudumisha imani ya vyanzo vya habari (pamoja na watoa taarifa) na, wakati mwingine, kuhakikisha usalama wa

⁷⁶ Kumbuka: Kanuni tano kati ya hizi saba zinatumia Mtaandao wa Maadili ya Uandishi wa Habari 'Kanuni tano za Uandishi wa Habari' <http://ethicaljournalismnetwork.org/who-we-are/5-principles-of-journalism> [accessed 22/4/2018].

Walakini, 'haki' inapendeleva kuliko 'kutopendeleva' hapa, kwani upendeleo mara nyingi unachanganywa na upendeleo, na mara nyingi hueleweka vibaya kama inahitaji vyanzo vyote na ukweli kupimwa sawa. Hii ni dhana ya shida kwa sababu zile ambazo 'dhamira' sasa ni wazo linalopingwa katika uandishi wa habari.

vyanzo hivyo.¹

- **Ubinadamu:** Kile ambacho waandishi wa habari wanachapisha au kutangaza kinaweza kuwa cha kuumiza (kwa mfano udhalilishaji unaopatikana na mwanasiasa fisadi mara baada ya kufichuliwa na uandishi mzuri wa uchunguzi), lakini athari ya uandishi wa habari kwenye maisha ya wengine lazima izingatwiwe. Masilahi ya umma ndio kanuni inayoongoza hapa.² Ubinadamu pia inamaanisha kuzingatia shida zinazokabiliwa na vikundi vyenye shida, hata ikiwa sio lazima kwenda mbali, kwa mfano, kama kufuata mtindo wa uandishi wa habari unaoendelea na haki-kijamii.
- **Uwajibikaji** ni ishara tosha ya taaluma na uandishi wa habari wa maadili; kusahihisha makosa mara moja, maarufu na ya dhati; kusikiliza kero za watazamaji³ na kuwajibu. Mazoea kama haya yanaweza kudhihirika katika maandishi ya mwongozo wa mashirika ya habari na vyombo vya kujidhibiti ambavyo vinafanya uandishi wa habari uwajibike kulingana na kanuni za mwenendo wa hiari za kitaalam.
- **Uwazi** katika mazoezi inasaidia uwajibikaji na kusaidia katika kukuza na kudumisha imani kwa uandishi wa habari.⁴

Katika muktadha huu, na kando na uhuru wa uandishi wa habari, maswala ya uhuru wa media na wingi pia ni muhimu. Wingi wa taasisi, pamoja na utofauti wa wafanyikazi, vyanzo na vifaa vya utafiti, ni muhimu ikiwa kutakuwa na mchango na uandishi wa habari kwa ujumla kwa demokrasia na uendeleu wa jamii zilizo wazi. Vyombo vya habari vinavyoshiriki, kama vile redio ya jamii na media ya kijamii, pia ni muhimu kuhakikisha kuwa sauti za vikundi vilivyo na uwakilishi mdogo au duni haziko pembeni mwa utengenezaji wa habari. Pluralism pia inamaanisha kutambua uhalali wa masimulizi anuwai katika mazoezi ya uandishi wa habari ya maadili, wakati unabainisha habari isiyo na habari, propaganda, na aina zingine za yaliyomo ambayo iko nje ya viwango vya kitaalam. (Angalia Moduli 1, 2 na 3).

Maswali ya kuzingatia

Majadiliano yoyote juu ya mazoezi ya uandishi wa habari ya maadili katika ulimwengu ambapo habari mbaya, habari potofu na propaganda zina virusi zinaweza kuanza kwa kuzingatia maswali yafuatayo: Uandishi wa habari ni nini katika Zama za Dijitali? (Swali ambalo linahamisha mazungumzo kutoka kwa 'Mwandishi wa habari ni nani?' Hadi uelewa usiofaa zaidi wa uandishi wa habari wa kisasa)

- Ni nini kinachotenganisha uandishi wa habari kutoka kwa uundaji mpana na uchaphishaji wa yaliyomo (pamoja na matangazo, uuzaji, uhusiano wa umma, habari isiyo na habari na habari potofu) ndani na nje ya mtandao?
- Mtaalam wa uandishi wa habari anapaswa kutumikia masilahi ya nani?
- Je! watendaji wa uandishi wa habari wanapaswa kuwajibika kwa bidhaa wanayozalisha / kuchapisha? Ikiwa ni hivyo, kwa nini, na nani? Ikiwa siyo, kwa nini?
- Je! watendaji wa uandishi wa habari wanapaswa kuwajibika kwa bidhaa

¹ Posetti, J. (2017). Protecting Journalism Sources in the Digital Age (UNESCO) <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002480/248054E.pdf> [accessed 28/03/2018].

² For a new ethical model applying empathy in the Digital Era see: Shelton, A. G., Pearson, M. & Sugath, S. (2017) Mindful Journalism and News Ethics in the Digital Era: A Buddhist Approach. Routledge, London. <https://www.crcpress.com/Mindful-Journalism-and-News-Ethics-in-the-Digital-Era-A-Buddhist-Approach/Gunaratne-Pearson-Senarath/book/9781138060666> [accessed 01/04/2018].

³ Locker, K. & Kang, A. (2018). Focused listening can help address journalism's trust problem, at American Press Institute. <https://www.americanpressinstitute.org/publications/focused-listening-trust/> [accessed 28/03/2018].

⁴ Aronson-Rath, R. (2017). Transparency is the antidote to fake news on NiemanLab, December 2017 <http://www.niemanlab.org/2017/12/transparency-is-the-antidote-to-fake-news/> [accessed 15/06/2018].

wanayozalisha / kuchapisha? Ikiwa ni hivyo, kwa nini, na nani? Ikiwa sivyo, kwa nini?

- ▶ Ni shida gani mpya za maadili sasa zinahitaji kuzingatiwa na watendaji wa uandishi wa habari katika muktadha wa 'shida ya habari'?

Vigezo vya tathmini

Kusudi kubwa la chapisho hili ni kuimarisha uwezo wa kufikiri na kuimarisha ulinzi kati ya waandishi wa habari wa wanafunzi, waandishi wa habari wa kitaaluma na wengine ambao hufanya 'vitendo vya uandishi wa habari'. Viwango vya usahihi na uthibitishaji, pamoja na uzingatiaji wa maadili ya msingi ya maadili, kina cha utafiti na uchambuzi muhimu, inapaswa kuwa kama vigezo muhimu vya tathmini.

Vigezo vya tathmini vinavyopendekezwa kwa kazi za nadharia:

- ▶ Usahihi na uthibitishaji (k.v. vyanzo vilivyotajwa vimewakilishwa kwa usahihi; je! njia sahihi za uthibitishaji zimepelekwa?)
- ▶ Nguvu ya utafiti k.m. ni kwa kiwango gani mshiriki ametafuta kupata data / vyanzo vyenye nguvu, vinavyofaa kuunga mkono hoja zao / matokeo?
- ▶ Ubora wa hoja na uchambuzi (hoja na uchambuzi ni wa asili na wa hali ya juu vipi?)
- ▶ Maneno yaliyoandikwa (tahajia, sarufi, uakifishaji, muundo)
- ▶ Je! insha / ripoti inaonyesha vipi matokeo ya ujifunzaji wa moduli?

Vigezo vya upimaji uliopendekezwa kwa kazi za kiutendaji / uandishi wa habari:

- ▶ Usahihi na uthibitishaji (k.v. vyanzo vilivyotajwa vimewakilishwa kwa usahihi na kutambuliwa ipasavyo; je! njia sahihi za uthibitishaji zimetumika?)
- ▶ Nguvu ya utafiti k.m. ni kwa kiwango gani mshiriki ametafuta kupata data / vyanzo vyenye nguvu, muhimu ili kuunga mkono hoja / matokeo yake? Uchambuzi muhimu (kwa mfano, mshiriki anahoji vipi maswala muhimu kwa hadhira?)
- ▶ Uhalisi
- ▶ Nguvu ya kusimulia (k.v. nini athari ya hadithi / utengenezaji kwa wasomaji / watazamaji / wasikilizaji?)
- ▶ Thamani za uzalishaji (k.m. nguvu ya uhariri wa sauti / video na vitu vya media anuwai)
- ▶ Maneno yaliyoandikwa (tahajia, sarufi, uakifishaji, muund)
- ▶ Kuzingatia maadili ya msingi ya kimaadili yaliyoonyeshwa katika nambari za kitaaluma

Njia ya utoaji

Moduli hizi zimeundwa kufundishwa ama ana kwa ana au mkondoni. Katika utekelezaji wa masomo mengi, washiriki wangeaidika na mazingira ya pamoja ya ujifunzaji ama mkondoni (kupitia jukwaa la kujifunza kama Moodle, au kutumia Vikundi vya Facebook, kwa mfano) au ana kwa ana.

Masomo mengi hufuata mfano katika sehemu mbili, ikiwasilisha mafunzo ya nadharia (k.v. kutumia semina, usomaji au mawasilisho yanayotegemea mhadhara), inayoongezewa na mazoezi ya vitendo

(kwa mfano vikundi vya kufanya kazi vilivyopewa mazoezi ya uthibitishaji). Kwa kawaida, hii inajumuisha sehemu ya nadharia ya dakika 60-90, na semina au mafunzo ya saa 90 kwa dakika mbili.

Vipindi hivi vinaweza kupanuliwa, kuambukizwa au kugawanywa na / au kuenea kwa siku tofauti kulingana na mfumo wa kufundisha / ujifunzaji wa taasisi inayohusika. Mgawo unapendekezwa kwa kila moduli.

Kila inapowezekeana, wahadhiri na waalimu wanahimiza kushirikisha watendaji wa tasnia na wataalam katika mihadhara ya maingiliano na fora, na kuhakikisha kuwa masomo ya kesi ya sasa, maswala na mijadala imejumuishwa katika mtaala. Kwa kuongezea, wabunifu wa kozi wanahimiza wahadhiri / waalimu kuingiza ndani / vifaa vya kieneo, kiisimu na kitamaduni na mifano katika masomo.

Vifaa na rasilimali

Wakufunzi na washiriki watahitaji muunganisho wa mtandao na watafaidika kutokana na ufikiaji wa hifadhidata za kielimu na / au Google Scholar.

Tovuti ya msingi ya rasilimali za ziada za ujifunzaji zilizounganishwa na matumizi ya vitendo ya matokeo ya jumla ya ujifunzaji ni Rasimu ya Kwanza ya Habari.⁵

Tafadhali kumbuka: yaliyomo na rasilimali zilizotolewa katika kitabu hiki zinastahili kupewa sifa kwa wahariri wa mtaala na waandishi wanaochangia.

Njia ya ufundishaji

Kozi hii maalum ya mfano inafuatia kuchapishwa kwa mitaala kadhaa ya mfano ya elimu ya uandishi wa habari⁶ na UNESCO, kuanzia mnamo 2007. Njia ya ufundishaji pia inatafuta Mtaala wa Uandishi wa Habari na Habari wa UNESCO kwa Walimu⁷ na Kozi ya Mfano juu ya Usalama wa Waandishi wa Habari⁸ ambayo wakufunzi wanahimiza na kutekeleza yafuatayo.

- Njia ya uchunguzi wa hoja
- Kujifunza kwa msingi wa Shida (PBL)
- Uchunguzi wa kisayansi
- Uchunguzi kifani
- Kujifunza kwa Ushirika

⁵ <https://firstdraftnews.com/> [accessed 28/03/2018].

⁶ UNESCO's Model Curricula for Journalism Education (2007), <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001512/151209E.pdf> [accessed 28/03/2018]. See also UNESCO's Model Curricula For Journalism Education: a compendium of new syllabi (2013), [accessed 28/03/2018], <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002211/221199E.pdf>, and Teaching Journalism for Sustainable Development: new syllabi (2015), <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002338/233878e.pdf> [accessed 28/03/2018].

⁷ Wilson, C., Grizzle, A., Tuzon, R., Akyempong, K. and Cheung, C. (2011), Media and Information Literacy Curriculum for Teachers. [ebook] Paris: UNESCO, <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001929/192971e.pdf> [accessed 28/03/2018].

⁸ UNESCO (2017) Model Course on Safety of Journalists: A guide for journalism teachers in the Arab States. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002482/248297e.pdf> [accessed 28/03/2018].

UKWELI, UAMINIFU NA UANDISHI WA HABARI: KWA NINI NI MUHIMU

Cherilyn Ireton

MODULI 1

Muhtasari

Katika sehemu nyingi za ulimwengu, imani kwa vyombo vya habari na uandishi wa habari ilikuwa dhafu na kudhoofisha muda mrefu kabla ya ujio wa media¹ ya kijamii. Mwelekeo huu sio tofauti na kupungua kwa uaminifu kwa taasisi ambazo zimekuwa jambo la kawaida katika jamii nyingi. Walakini, idadi kubwa na ufikiaji wa habari isiyo sahihi na habari potofu, iliyovaliwa kama habari na kusambazwa kupitia media ya kijamii, imesababisha maambukizi ambayo yanatishia uharibifu zaidi wa sifa kwa uandishi wa habari. Hii ina maana kwa waandishi wa habari, vyombo vya habari, raia na jamii zilizo wazi.²

Katika habari ya kasi ya bure kwa wote kwenye majukwaa ya media ya kijamii na mtandao, kila mtu anaweza kuwa mchapishaji. Kama matokeo, raia hujitahidi kugundua ukweli na yapi ni uwongo. Sherehe na sheria ya kutokuaminiana. Maoni uliokithiri, nadharia za njama na umaarufu hustawi na ukweli na taasisi zilizokubalika mara moja zinaulizwa. Katika ulimwengu huu, vyumba vya habari hupigania kudai na kutekeleza jukumu lao la kihistoria kama walinda lango³ ambao bidhaa zao zinaweza kusaidia kudhibitisha ukweli. Wakati huo huo, kuongezeka kwa soko kwa “mawasiliano ya kimkakati” na “shughuli za habari”, pamoja na kutokufahamisha habari na habari mbaya, imekuwa sababu kuu katika mfumo wa ikolojia.³

wa kuwa kiwango na matokeo ya ‘shida ya habari’ kwa jamii imeanza kutekelezeka, hata wasanifu wa media ya kijamii wana wasiwasi. Ushiriki wa Uraia wa Meneja wa Bidhaa wa Facebook, Samidh Chakrabarti alitoa: “Ikiwa kuna ukweli mmoja wa kimsingi juu ya athari ya media ya kijamii kwenye demokrasia ni kwamba inakuza dhamira ya kibinadamu- nzuri na mbaya. Kwa kiwango bora, inaruhusu sisi kujieleza na kuchukua hatua. Wakati mbaya zaidi, inaruhusu watu kueneza habari potofu na kuharibu demokrasia”⁴.

Imekuwa wazi kuwa ili kukabiliana na shida, hatua, kubwa na ndogo, zinahitajika. Jaribu moja ni kujaribu kurekebisha shida kupitia kanuni, na nchi nyingi zinachagua njia hii,⁵ lakini watetezi wa uhuru wa kujieleza wanaonya kuwa hii inaweza kuumiza uwazi na ushiriki ambao teknolojia mpya zimewezesha.

Hasa ikiwa viongozi wenye nia ya kimabavu watafika ofisini, watapata silaha yenye nguvu na tayari kisheria kuamua nini ni “bandia” na nini sio kuhusu chanjo yoyote mbaya ya utendaji wao.

Chaguo jingine ni ile inayopendekezwa na asasi za kiraia na mipango ya kampuni, ambayo inazingatia kuwafanya watazamaji kuwa wacha na kuwapa zana za kutafsiri na kutathmini habari wanazopokea. Kutoka Afrika Kusini⁶ hadi Mexico⁷, mifano ni mingi. Mashirika ya kuangalia ukweli yanaongezeka (kama ilivyoelezewa katika kitabu hiki).

Katika muktadha huu, waandishi wa habari na waandishi wa habari wa wanafunzi wanahitaji kujua kuhusu

1 Edelman. (2017). Edelman Trust Barometer - Global Results. [online]. Available at: <https://www.edelman.com/global-results/> [accessed 03/04/2018].

2 Singer, J. (2013). User-generated visibility: Secondary gatekeeping in a shared media space. *New Media & Society*, [online] 16(1), pp.55-73. Available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/0d59/6a002c2694cd4d5e9fbc20e64173cf912.pdf> [accessed 03/04/2018].

3 See for example the cases described in Gu, L., Kropotov, V. and Yarochkin, F. (nd). *The Fake News Machine How Propagandists Abuse the Internet and Manipulate the Public*. https://documents.trendmicro.com/assets/white_papers/wp-fake-news-machine-how-propagandists-abuse-the-internet.pdf [accessed 16/06/2018]. Another study is published by the Data & Society Research Institute, New York (2017) *Media Manipulation and Disinformation Online*, <https://datasociety.net/output/media-manipulation-and-disinfo-online/> [accessed 15/06/2018].

4 Chakrabarti, S. (2018). Hard Questions: What Effect Does Social Media Have on Democracy? Facebook Newsroom. [online] Newsroom.fb.com. Available at: <https://newsroom.fb.com/news/2018/01/effec-social-media-democracy/> [accessed 03/04/2018].

5 Funke, D. (2018) A guide to anti-misinformation actions around the world Poynter <https://www.poynter.org/news/guide-anti-misinformation-actions-around-world> [accessed 22/05/2018].

6 #KnowNews is a web browser extension developed by South Africa's Media Monitoring Africa NGO, which seeks to help audiences identify if the site they are browsing contains credible news: <https://chrome.google.com/webstore/search/KnowNews> [accessed 15/06/2018].

7 See the website <https://verificado.mx/> representing a coalition of 60 media, civil society and university institutions focusing on verification of contested content during the 2018 Mexican election. [accessed 15/06/2018]; <https://knightcenter.utexas.edu/blog/00-19906-mediacollaboration-and-citizen-input-fueled-verificado-2018-fact-checking-mexican-ele> [accessed 04/07/2018].

mipango kama hiyo na juu ya majukumu ya ziada ambayo wanaweza kucheza. Kwa hivyo kitabu hiki.

Kwa waandishi wa habari, ambao kwa muda mrefu wamejiona kama wahusika muhimu wa msaada katika jamii za kidemokrasia na wazi, habari za uwongo na habari potofu zinatoa changamoto zaidi kuliko sifa yao. ‘Shida ya habari’ inauliza malengo yao na ufanisi. Inaangazia umuhimu wa kimsingi wa hitaji la uhuru wa uandishi wa habari na viwango vya hali ya juu vya kitaalam. Hii sio kudhani kuwa uandishi wa habari hauna itikadi kubwa au upendeleo uliozaliwa na jinsia, kabila, upangaji wa lugha, tabaka n.k au asili ya wale wanaoandaa. Wala haipuuzi maswala ya kimfumo ya ushawishi wa mazingira ya kitaasisi ya umiliki, mifano ya biashara, masilahi ya watazamaji, habari “halisi” ya vyanzo vya utabiri na uhusiano wa umma.

Hata hivyo, ni kuzingatia umuhimu wa maadili ya uhariri kama kinara wa habari, -tafakari na waandishi wa habari juu ya maoni yao ya ulimwengu na mazingira. Ni kuashiria kuwa uandishi wa habari sio “maoni kutoka mahali popote”, lakini mazoea ambayo yanahitaji uwazi ikiwa umma unaamini kwamba kuna kufuata viwango pana vya uthibitishaji na maslahi ya umma, bila kujali anuwai ya masomo yanayofunikwa na mitazamo ilihusisha⁸.

Katika somo hili, waalimu wanapaswa kuhimiza washiriki kuzingatia kwa kina jinsi uandishi wa habari unaweza kutumikia jamii na demokrasia; jinsi ‘shida ya habari’ inavyoathiri - na hatari kuathiri zaidi - demokrasia na jamii zilizo wazi; jinsi uandishi wa habari unaweza kufanya vizuri zaidi na, katika mchakato huo, jenga imani tena kuwa njia na viwango vyake hakika vinatofautisha kama kutofautisha na kutoa habari inayoweza kuthibitika kwa masilahi ya umma. Hii sio juu ya uaminifu kipofu kwa wasafiri wa uandishi wa habari, lakini juu ya kutambua tabia na utofautishaji wao, na hamu ya kuwiana na mchakato na viwango vya habari zilizothibitishwa kwa masilahi ya umma, na kuzitathmini ipasavyo. Hii inamaanisha kutambua thamani ya kutiliana shaka, kinyume na ujinga, na uwezo unaolingana wa watu wa umma kutofautisha kati ya wale wanaojifanya kama watendaji wa uandishi wa habari, na wale ambao wanajitahidi kufanya uandishi wa habari (na ambao hudhahirisha uwazi unaohitajika, udhibiti wa kibinafsi uwajibikaji, na sifa ya ubora inayoenda na hii). Kwa wanahabari na wanafunzi wa uandishi wa habari, inamaanisha kuelewa mazingira ya habari yanayobadilika na jinsi ya kujibu changamoto.

- Uchambuzi wa maandishi
- Uchambuzi wa muktadha
- Tafsihi
- Uigaji
- Uzalishaji

Moja ni kujaribu kurekebisha shida kupitia kanuni, na nchi nyingi zinachagua njia hii⁹, lakini watetezi wa uhuru wa kujieleza wanaonya kuwa hii inaweza kuumiza uwazi na ushiriki ambao teknolojia mpya zimeweza¹⁰.

Kwa kuongezea, waalimu wanaowasilisha mtaala huu wanahimiza kuchunguza dhana ya uandishi wa

8 See Rosen, J. (2010). The View from Nowhere: Questions and Answers. PressThink. <http://presstink.org/2010/11/the-view-from-nowherequestions-and-answers/> [accessed 15/06/2018].

9 Funke, D. (2018) A guide to anti-misinformation actions around the world Poynter <https://www.poynter.org/news/guide-anti-misinformation-actions-around-world> [accessed 22/05/2018].

10 Nossel, S. (2017). Faking News: Fraudulent News and the Fight for Truth. [ebook] PEN America. Available at: https://pen.org/wp-content/uploads/2017/10/PEN-America_Faking-News-Report_10-17.pdf [accessed 03/04/2018].

habari ‘ujifunzaji unaotegemea mradi’¹¹ - njia ambayo inakua na matokeo ya ujifunzaji kupitia utumiaji na upimaji wa ujuzi wakati wa utengenezaji wa yaliyomo kwenye uandishi. Wanafunzi wanapaswa pia kufahamu uwezekano wa kutoa kaunta za haraka, rahisi na za virusi kutoa habari, na wapewe nafasi ya kuweka njia hii kwa vitendo

¹¹ Posetti, J & McHugh, S (2017) Transforming legacy print journalism into a successful podcast format: An ethnographic study of The Age's Phoebe's Fall. Peer reviewed conference paper presented at the International Association of Media and Communications Researchers conference in Cartagena, Colombia 18/07/2017

Muhtasari

Kuelewa matokeo ya ‘shida ya habari’ kwa waandishi wa habari, na jamii wanazohudumia, ni muhimu kwamba washiriki wazingatie mabadiliko makubwa kwa uandishi wa habari na vyombo vya habari vya urithi, katika kiwango cha kimuundo, kitamaduni na kanuni, ambayo ilifuata maendeleo ya haraka katika teknolojia ya kidijitali na vifaa vya kibinafsi vinavyowezeshwa na mtandao. Muhimu zaidi ni uhusiano kati ya shida zilizoharakishwa za uaminifu katika uandishi wa habari na ushirikiana na media ya kijamii.¹

Kulaumu masaiibu yote ya uandishi wa habari kwenye mitandao ya kijamii itakuwa sio sahihi. Uaminifu unahusishwa moja kwa moja na uwezo wa uandishi wa habari - na pia kuna uhusiano na kupungua kwa uaminifu kwa serikali, biashara na taasisi katika sehemu nyingi za ulimwengu.²

Mabadiliko ya kimuundo juu ya jinsi habari inavyokusanywa na kusambazwa, na kuanguka kwa mtindo kuu wa kampuni za habari za urithi, kumekashifu tasnia ya habari juu ya uwezo wa uandishi wa habari kwenye vyumba vya habari, na kuathiri kina, upana na ubora wa chanzo ya habari. Vyumba vya habari vya umma na kuendelea kudhibiti serikali katika sehemu kubwa ya sekta hii pia kumedhoofisha utoaji wa habari.

Wakati mabadiliko ya dijitali yalileta njia mpya za kukaribisha hadithi na kuhusika zaidi kwa hadhira katika mchakato wa habari, pia, ilileta changamoto kubwa kwa wazalishaji wa habari wa urithi waliodhoofika tayari. Mashirika ya habari tu ya kidijitali, kwa ujumla, bado hayajategeneza umati wa uandishi wa habari ili kuzuia uharibifu wa uandishi wa habari.³

Katika mfumo wa ikolojia wa kidemokrasia, habari anuwai, kuzuia athari mbaya za habari na habari potofu ni changamoto, sio tu kwa wale waliowekeza katika uandishi wa habari, lakini kwa jamii yote.⁴

Mazoezi ya uandishi wa habari kabla ya dijiti na njia ni pamoja na viwango vya kitaalam, na tabaka za ukaguzi na udhibiti wa katikati kudhibiti usahihi, ubora na haki ya habari. Waandishi wa habari wa uwanja waliungwa mkono na timu ya chumba cha habari ambao walithibitisha yaliyomo kabla ya kuchapishwa. Mfano huu wa ‘mlinzi wa lango’ uliingiza hali ya taaluma kwa waandishi wa habari.⁵

Kupitia kufunikwa kwa maswala ya umma na maswala ya jamii, uchunguzi, ufafanuzi na uchambuzi, waandishi wa habari walikuwa na zana madhubuti za kuwawajibisha wanasiasa na maafisa. Waliwasaidia raia kufanya uchaguzi kuhusu jinsi walivyotawaliwa na kutawaliwa. Kwa hakika, baadhi ya taasisi za vyombo vya habari hazijatimiza viwango na viwango vya uandishi wa habari. Lakini, kwa ujumla, biashara yao imejikita katika habari halisi, iliyo chaguliwa na imewasilishwa katika hadithi inayopendeza haswa, lakini mbali na ukweli wa maandishi iliyoungwa kwa madhumuni ya kisiasa, biashara au burudani.

Katika kiwango cha kitamaduni, uwezeshwaji wa wahusika wengine kushuhudia, kurekodi, kutoa maoni na kuchapisha habari kwenye vituo vya media ya kijamii kulazimisha mabadiliko sio tu kwa mtindo wa kati - lakini pia kwa mjadala ya mraba wa umma.⁶ Majukwaa ya media ya kijamii sasa ndio miundombinu muhimu kwa mazungumzo ya umma na kisiasa. Wengine wanasema kuwa hii imeweka demokrasia na jamii zilizo wazi katika ‘nakisi ya kidemokrasia’.⁷

¹ See Module Three

² Edelman. (2017) op cit

³ See Module Three.

⁴ Greenspon, E. (2017). The Shattered Mirror: News, Democracy and Trust in the Digital Age. [ebook] Ottawa: Public Policy Forum, Canada. Available at: <https://shatteredmirror.ca/download-report/> [accessed 03/04/2018].

⁵ Ansp, A. (2017). Hate speech, populism and fake news on social media - towards an EU response. [https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/ansip/announcements/statement-vice-president-ansip-european-parliament-strasbourg-plenary-debate-hate-speech-populism](https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/ansp/announcements/statement-vice-president-ansip-european-parliament-strasbourg-plenary-debate-hate-speech-populism) [accessed 03/04/2018].

⁶ Kovach, B. and Rosenstiel, T. (2010). *Blur: How To Know What's True In The Age of Information Overload*. 1st ed. New York: Bloomsbury, pp.171-184.

⁷ Nossel, S. (2017). *Faking News: Fraudulent News and the Fight for Truth*. [ebook] PEN America. Available at: https://pen.org/wp-content/uploads/2017/10/PEN-America_Faking-News-Report_10-17.pdf [accessed 03/04/2018].

Kwa kusesitiza kuwa sio wachapishaji wa habari, kampuni za teknolojia na majukwaa ya kijamii zimepuza majukumu ya kawaida ambayo waandishi wa habari na wachapishaji wanawajibika. Wakati watendaji hawa hawaajiri waandishi wa habari kutoa habari, umuhimu wao na uhariri unazidi kuwatenga jukumu la kuwa 'tu njia' au wapatanishi rahisi. Kuendesha habari nyingi na habari potofu, au "taka" kama Taasisi ya Sayansi ya Komyuta inayoiita, ni majukwaa ya media ya kijamii na algorithms ya injini za utaftaji. Kwa kugonga kwenye mitandao ya familia na marafiki wa mtumiaji, hutoa muundo na uhalali wa habari isiyo sahihi na habari potofu.⁸

Kwa hivyo, yaliyomo kwa kupotosha kwa kukusudia yaliyoenea kwenye majukwaa haya yanaathiri uelewa wa raia juu ya ukweli⁹ na kudhoofisha uaminifu, mazungumzo ya habari, hali ya pamoja ya ukweli, idhini ya pande zote, na ushiriki.¹⁰ Njia zingine ambazo media ya kijamii inatuhumiwa kudhoofisha demokrasia ni pamoja na:

- ▶ Kuunda vyumba vya mwangwi, ubaguzi na ushirika mkubwa
- ▶ Kubadilisha umaarufu kuwa uhalali
- ▶ Kuruhusu ujanja na viongozi maarufu, serikali na watendaji wa pindo
- ▶ Kuhimiza kukamata data ya kibinafsi na kulenga ujumbe mfupi /Matangazo chini ya rada¹¹
- ▶ Kuharibu uwanja wa umma.¹²

Sio lazima iwe hivi. Vyombo vya habari vya kijamii vinaweza kuwa jukwaa kuu la kushirikisha jamii na uandishi wa habari na kukuza mjadala, maadili ya raia, na ushiriki wa kidemokrasia katika mazingira ambayo yanaimarisha haki za binadamu, utofauti wa kitamaduni, sayansi, maarifa na uamuzi wa busara. Ili kufikia mwisho huu, uandishi wa habari - kwenye jukwaa lolote - kwa mfano, inapaswa kuripoti maswala magumu kwa umma kwa ujumla bila kupoteza usahihi wa kisayansi na bila kurahisisha muktadha ambao unaweza kupotosha umma.

Hasa katika uwanja wa matibabu ya hali ya juu (kwa mfano kuumbika) na maendeleo mapya ya kisayansi (mfano akili ya bandia), changamoto kwa waandishi wa habari ni kudhibitisha usahihi, epuka hisia, kuwa mwangalifu kuhusu kuripoti athari za siku zijazo, na kuweza kuchimba na kusawazisha maoni tofauti au matokeo ya wataalam wa kuaminika.

Halafu kuna njia nyingi ambazo uandishi wa habari unaweza kujibu moja kwa moja kwa habari potofu na habari potofu. Hizi ni pamoja na kupinga udanganyifu, kupitia kwa uchunguzi na kuelezea kampeni za kutokujilisha habari. Lakini hizi zinapaswa kuambatana na juhudi kubwa za kuboresha uandishi wa habari kwa jumla (tazama hapa chini). Majibu ya jamii kwa 'shida ya habari' na changamoto zilizorushwa na majukwaa ya media ya kijamii ni anuwai na hufanyika kwa viwango vingi. Suluhisho zinabadilika - zingine haraka. Wengi hutoka U.S., ambapo kampuni za media ya kijamii na Google makao yake makuu. Baadhi ya mipango inayohusiana na teknolojia kushughulikia habari potofu ni pamoja na:

- ▶ Kujitolea kwa uhandisi nje ya matokeo ya utaftaji na habari hulisha kile kampuni (bila

8. Pariser, E. (2017). *The filter bubble: what the Internet is hiding from you*. London, Viking/Penguin Press.

9. European Commission (2017). Next steps against fake news: Commission sets up High-Level Expert Group and launches public consultation. [online] Available at: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-448_en.htm [accessed 13/06/2018].

10. Deb, A., Donohue, S. & Glaisyer, T. (2017). *Is Social Media A Threat To Democracy?* [ebook] Omidyar Group. Available at: <https://www.omidyargroup.com/wp-content/uploads/2017/10/Social-Media-and-Democracy-October-5-2017.pdf> [accessed on 03/04/2018].

11. Cadwalladr, C. and Graham-Harrison, E. (2018). How Cambridge Analytica turned Facebook 'likes' into a lucrative political tool. The Guardian. [online] Available at: <https://www.theguardian.com/technology/2018/mar/2017/facebook-cambridge-analytica-kogan-data-algorithm> [accessed 03/04/2018].

12. Deb, A., Donohue, S. & Glaisyer, T. (2017) Ibid

ubishi) inachoona kuwa habari ya ulaghai. Watoa habari wasiopewa habari njaa ya mapato ya matangazo yanayotokana na kubonyeza.^{13 14 15}

- Kutoa suluhisho zinazozendeshwa na teknolojia ya kudhibitisha yaliyomo kwenye dijiti na picha.¹⁶
- Ufadhili wa mipango inayounga mkono uandishi wa habari ambayo iko katika makutano ya uandishi wa habari, teknolojia na utafiti wa kitaaluma.¹⁷
- Ufadhili wa mipango inayounga mkono uandishi wa habari ambayo iko katika makutano ya uandishi wa habari, teknolojia na utafiti wa kitaaluma.¹⁸

Wakati wa kuandika mwanzoni mwa 2018, moja ya mipango muhimu zaidi ya viwango vya kiufundi kwa mashirika ya habari ilikuwa Mradi wa The Trust, muungano ambao unafanya kazi kwa mkono na injini kubwa za utafiti, majukwaa ya media ya kijamii na zaidi ya kampuni 70 za media kote ulimwenguni. Dhamira yake ni kuifanya iwe rahisi kwa umma kugundua habari ambazo “ni sahihi, zinawajibika na zinazotolewa kimaadili” kwa kutambua alama ya uaminifu. Imenda viwango nane vya kiufundi vya awali¹⁹ ambavyo mtoaji wa habari anapaswa kukidhi na kutambulika kwa urahisi katika mazingira yao ya muundo wa mkondoni ili kuzingatiwa kuwa mtoa huduma anayeaminika. Viashiria vya Uaminifu vya Mradi wa Uaminifu ni:²⁰

- **Mazoea Bora:**
 - > Viwango vyako ni vipi?
 - > Nani anafadhili kituo cha habari?
 - > Je! Dhamira ya duka ni nini?
 - > Kujitolea kwa maadili, sauti anuwai, usahihi, kufanya marekebisho na viwango vingine.
- **Mwandishi / Utaalam wa Mwandishi:** Nani aliyeunda hii? Maelezo juu ya mwandishi wa habari, pamoja na utaalam wao na hadithi zingine ambazo wamefanya kazi.
- **Aina ya Kazi:** Hii ni nini? Lebo za kutofautisha maoni, uchambuzi na mtangazaji (au kufadhiliwa / ‘asili’) kutoka kwa ripoti za habari.
- **Manukuu na Marejeleo:** Kwa hadithi za uchunguzi au za kina, ufikiaji wa vyanzo nyuma ya ukweli na madai.
- **Njia:** Pia kwa hadithi za kina, habari juu ya kwanini waandishi wa habari walichagua kufuata hadithi na jinsi walivyofanya mchakato huo (hii inasaidia uwazi).

13 Ling, J. (2017). *Eric Schmidt: Says Google News Will 'Engineer' Russian Propaganda Out of the Feed*. Motherboard Vice.com. [online] Available at: https://motherboard.vice.com/en_us/article/pag3v/eric-schmidt-says-google-news-will-delist-rt-sputnik-russia-fake-news?utm_campaign=buffer&utm_content=buffer41c8a&utm_medium=social&utm_source=facebook.com+Motherboard [accessed on 03/04/2018]; <https://www.rt.com/news/411081-google-russia-answer-rt/>

14 Mosseri, A. (2018). *Helping ensure news on Facebook is from trusted sources*. Facebook. <https://newsroom.fb.com/news/2018/04/trusted-sources/> [accessed on 03/04/2018].

15 Stamos, A. (2018). *Authenticity matters: Why IRA has no place on Facebook*. Facebook. <https://newsroom.fb.com/news/2018/04/authenticity-matters/> [accessed on 03/04/2018].

16 Love, J. & Cooke, C. (2017). *Google, Facebook move to restrict ads on fake news sites*. Reuters. [online] Available at: <https://www.reuters.com/article/us-alphabet-advertising/google-facebook-move-to-restrict-ads-on-fake-news-sites-idUSKBN1392MM> [accessed 15/06/2018].

17 See Module Six. An example is <http://www.trulymedia/> [accessed 15/06/2018].

18 See Module Five

19 The Trust Project (2017). Ibid

20 The Trust Project (2017). Ibid

- ▶ **Kilichohifadhiwa Kienyeji?** Inakujulisha wakati hadithi ina asili ya asili au utaalam. Je! Taarifa hiyo ilifanywa kwenye eneo la tukio, na maarifa ya kina juu ya hali ya eneo au jamii?
- ▶ **Sauti Mbalimbali:** Jitihada za chumba cha habari na kujitolea kuleta mitazamo anuwai. (Wasomaji / watazamaji / wasikilizaji wanaona wakati sauti fulani, kabila, au ushawishi wa kisiasa haupo)
- ▶ **Maoni Yanayoweza Kutekelezeka:** itihada za chumba cha habari kushiriki msaada wa umma katika kuweka vipaumbele vya chanjo, kuchangia mchakato wa kuripoti, kuhakikisha usahihi na maeneo mengine. Wasomaji / watazamaji / wasikilizaji wanataka kushiriki na kutoa maoni ambayo yanaweza kubadilisha au kupanua hadithi.

Kuamini kazi ya uandishi wa habari pia husaidia kuongeza idadi, utofauti, na ubora wa vyanzo vinavyopatikana kwa waandishi wa habari, na athari za mtiririko kwa watazamaji.

Serikali, asasi za kiraia na majibu ya waalimu ni pamoja na kuzingatia zaidi juu ya kusoma na kuandika habari na habari, kushughulikiwa kwa undani zaidi katika somo la baadaye²¹.

Hoja hizi pia zilichukuliwa mnamo 2017 na Jukwaa la Wahariri Ulimwenguni, ambaye Rais wake, Marcelo Rech, alipendekeza wahariri ulimwenguni kote wakubali kanuni tano zifuatazo²²:

- ▶ Katika ulimwengu wa habari hasi, uaminifu, uhuru, usahihi, maadili ya kitaalam, uwazi na uwingi ni maadili ambayo yatathibitisha uhusiano wa uaminifu na umma.
- ▶ Uandishi wa habari wa ngazi inayofuata unatofautishwa na yaliyomo kwa kuuliza kwa umakini na bidii na uhakiki wa nyenzo zinazozunguka kwenye media ya kijamii. Inakubali media ya kijamii kama chanzo cha habari kwa kuangalia ukweli zaidi na kama jukwaa la kutumia yaliyomo kwenye taaluma.
- ▶ Dhamira ya uandishi wa habari katika kiwango hiki kijacho ni kuhudumia jamii kwa kutoa habari iliyothibitishwa ya hali ya juu na kuanzisha chapa za habari kama hati ya kuaminika ya asili ya yaliyomo.
- ▶ Mahitaji ya uandishi wa habari wa ngazi inayofuata ni kwamba huenda zaidi ya ukweli wa kimsingi na kuwezesha na kuhamasisha uchambuzi, utoaji wa taarifa za kimazingira na za uchunguzi, na kutoa maoni ya maoni, ukihama kutoka kwa utoaji wa habari hadi ujuzi unaoweza.
- ▶ Uandishi wa habari wa ngazi inayofuata unapaswa kuongozwa na uaminifu na kanuni zinazoongoza za umuhimu wa kijamii, maslahi halali na ukweli.

Kwa waandishi wa habari na vyumba vya habari, umakini zaidi unapewa kukuza ubora kwa kuboresha:

- ▶ Uwajibikaji, mazoea ya uandishi wa habari ya kimaadili na ripoti inayotegemea ushahidi.²³

²¹ See Module Four

²² Ireton, C. (2016). *World Editors Forum asks editors to embrace 5 principles to build trust* <https://blog.wan-iffa.org/2016/06/14/world-editors-forum-asks-editors-to-embrace-5-principles-to-build-trust> [accessed 15/06/2018].

²³ Wales, J. (2017). *What do we mean by evidence-based journalism?* Wikitribune. <https://medium.com/wikitribune/what-do-we-mean-by-evidence-based-journalism-3fd7113102d3> [accessed on 03/04/2018].

- Kuchunguza ukweli na kutoa wito wa kutokupewa habari na habari potofu.²⁴
- Uthibitishaji wa uthibitishaji wa Takwimu, vyanzo, picha za dijiti²⁵
- Kushirikiana na jamii ambazo waandishi wa habari hushiriki na kuhakikisha ajenda ya habari inaambatana na mahitaji ya jamii.²⁶

Kwenye hatua hii ya mwisho ya risasi hapo juu, ushahidi wa kutenganishwa kati ya media kuu na umma wao uliangaziwa wakati wa kura ya Uingereza kuondoka Umoja wa Ulaya, Brexit, na katika Uchaguzi wa Amerika wa 2016. Nguvu ya mawasiliano ya media ya kijamii ni ushiriki wa moja kwa moja. Wakufunzi wanapaswa kuchunguza jinsi vyombo vya habari vinaweza kuwasaidia watazamaaji wao vizuri na kwa hivyo kujenga uaminifu, kuimarisha uhusiano wao na jamii pana.

*Mambo Sita au Saba ya Mambo ya Schudson Yanayoweza Kufanya kwa Demokrasia*²⁷ hutoa mfumo mzuri wa majadiliano:

1. Habari: toa habari ya haki na kamili ili raia waweze kufanya uchaguzi mzuri wa kisiasa;
2. Uchunguzi: chunguza vyanzo vya nguvu vilivyojilimbikizia, haswa nguvu za serikali;
3. Uchambuzi: toa mifumo madhubuti ya ufafanuzi kusaidia raia kuelewa ulimwengu tata;
4. Uelewa wa kijamii: waambie watu juu ya wengine katika jamii yao na ulimwengu wao ili waweze kufahamu maoni na maisha ya watu wengine, haswa wale wasio na faida kuliko wao;
5. Mkutano wa umma: toa jukwaa la mazungumzo kati ya wananchi, kupitia mbinu nyingi na anuwai za masuala, na hutumika kama mbebaji wa kawaida wa mitazamo ya vikundi anuwai katika jamii;
6. Uhamasishaji: kutumika (inapohitajika sana) kama watetezi wa mipango na mitazamo ya kisiasa na kuhamasisha watu kuchukua hatua kuunga mkono programu hizi, bila hata hivyo kuathiri viwango vya ukaguzi na maslahi ya umma.

Malenga ya Moduli

- Kuhimiza washiriki kufikiria kwa kina juu ya uandishi wa habari na media ya kijamii
- Kuhimiza washiriki kutathmini nafasi zao ndani ya mfumo wa ikolojia wa 'shida ya habari'
- Kusaidia washiriki kufikiria kwa kina juu ya athari za 'shida ya habari' kwa jamii.

²⁴ See Module Five

²⁵ Bell, F. (2018). In an age of data-journalism, verification is all the more complex. For instance, in cases of massive data troves it is likely that not just inaccurate information exists, but also that it is entirely possible that deliberately planned disinformation may be included within the records. See also Module Six of this course

²⁶ Batsell, J. (2015). *Engaged Journalism: connecting with digitally empowered news audiences*. New York: Columbia University Press.

²⁷ Schudson, M. (2008). *Why Democracies Need an Unlovable Press*. Polity. Chapter Two: Six or Seven Things News Can Do For Democracy. Available at: <https://books.google.co.uk/books?id=hYGMgecKUC&printsec=frontcover&dq=schudson+michael+6+or+seven+ways&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwUzG6gozAhWELsAKHcoyBLUC6AEIKTAA-v=onepage&q&f=false> [accessed on 03/04/2018].

Matokeo ya Kujifunza

Mwisho wa moduli hii, washiriki wanapaswa kuwa na

1. Iliimarisha ufahamu wao muhimu wa jinsi uandishi wa habari unaweza kutumikia vyema demokrasia na jamii zilizowazi katika mazingira ya media yaliyopanuliwa, na hatari za 'shida ya habari' kwa demokrasia.
2. Ilikelewa sababu zinazosababisha uaminifu katika uandishi wa habari na jinsi uaminifu huo unaweza kudumishwa au kujengwa upya.
3. Uweze kuelezea mtu mwingine kwa nini uandishi wa habari ni muhimu.

Malengo ya Moduli

- ▶ Kuhimiza washiriki kufikiria kwa kina juu ya uandishi wa habari na media ya kijamii
- ▶ Kuhimiza washiriki kutathmini nafasi zao ndani ya mfumo wa ikolojia wa 'shida ya habari'
- ▶ Kusaidia washiriki kufikiria kwa kina juu ya athari za 'shida ya habari' kwa jamii.

Muundo wa Moduli

Habari katika muhtasari wa moduli hii inaweza kuunda msingi wa hotuba ya dakika 30, pamoja na mafunzo ya dakika 30 au majadiliano ya meza pande zote juu ya kwa nini uandishi wa habari ni muhimu na jinsi unavyowahudumia umma. Zoezi la vitendo la dakika 90 linaweza, kupitia mazungumzo yaliyopangwa, gundua jinsi wakosoaji ambao hawaamini uandishi wa habari, wanaweza kushawishika kuwa sio habari zote haziaminiki sawa; mtu wa habari anaweza kufanya nini kutoa kesi yake ya uaminifu ndani ya mazingira ya media ya kijamii ambapo habari zote zinaonekana sawa?

Kuunganisha Mpango na Matokeo ya Kujifunza**A. Kinadharia**

Mpango wa Moduli	Idadi ya masaa	Matokeo ya Kujifunza
Mhadhara na majadiliano ya maingiliano juu ya ukweli na uaminifu	Dakika 30	1, 2
Majadiliano ya meza kwa nini habari ya uandishi wa habari ni muhimu na jinsihutumikia umma	Dakika 30	1, 2, 3

B. Vitendo

Mpango wa Moduli	Idadi ya masaa	Matokeo ya Kujifunza
Zoezi	Dakika 90	3

Kazi Iliyopendekezwa

Kazi hiyo ina vitu vitatu na inahitaji washiriki kufanya kazi kwa jozi au vikundi vidogo

- Waombe washiriki (wanaofanya kazi katika vikundi vidogo au jozi) kuhojiana na mtumiaji wa habari na waulize watambue vyanzo vyao vya kuaminika vya habari za kitaifa au za kitaifa na habari za uraia. Kutumia mfano wa Schudson wa “Mambo Sita au Saba Habari zinaweza Kufanya kwa Demokrasia” kama fremu, basi wanapaswa kusoma toleo moja la chapisho, au hadithi zenye mada kwenye media iliyotajwa, kutambua na kuchambua jinsi wanavyotumikia jamii yao kwa ufanisi kupitia uandishi wao wa habari.

Mbinu za Uchambuzi wa Yaliyomo itakuwa mbinu muhimu kwa njia hii. Kipengele cha sekondari kitakuwa kutambua ambayo, ikiwa ipo, ya viashiria nane vya uaminifu vya Mradi wa Uaminifu vinaweza kutambuliwa. Tatu, matokeo yanaweza kuunda msingi wa ripoti ya habari au maoni ya wahariri - kwa maandishi, au kama video fupi au hadithi ya sauti ambayo hufanya kesi kwa nini uandishi wa habari ni muhimu.

Kusoma

- Deb, A., Donohue, S. & Glaisyer, T. (2017). *Is Social Media A Threat To Democracy?* [ebook] Omidyar Group. Available at: <https://www.omidyargroup.com/wp-content/uploads/2017/10/Social-Media-and-Democracy-October-5-2017.pdf>
- Edelman. (2017). 2017 *Edelman TRUST BAROMETER - Global Results*. [online] Available at: <https://www.edelman.com/global-results/>
- Howard, P. (2017) *Is social media killing democracy?* Oxford. Available at <https://www.oii.ox.ac.uk/videos/is-social-media-killing-democracy-computational-propaganda-algorithms-automation-and-public-life/>
- Nossel, S. (2017). *FAKING NEWS: Fraudulent News and the Fight for Truth*. [ebook] PEN America. Available at: https://pen.org/wp-content/uploads/2017/10/PEN-America_Faking-News-Report_10-17.pdf
- Schudson, M. (2008). *Why Democracies Need an Unlovable Press*. Polity. Chapter 5: Six or Seven Things News can do for Democracies, Available at https://books.google.co.uk/books?id=hmYGMgecK-UC&printsec=frontcover&dq=schudson+michael+6+or+seven+ways&hl=en&sa=X&ved=oahUKEwju_ZGl6ozZAhWELsAKHcovBIUQ6AEIKTAA-v=onepage&q&f=false
- Viner, K. (2017). *A mission for journalism in a time of crisis*. [online] the Guardian. Available at: <https://www.theguardian.com/news/2017/nov/16/a-mission-for-journalism-in-a-time-of-crisis>

**KUFIKIRIA JUU YA ‘SHIDA YA HABARI’: FOMATI ZA HABARI ISIYO
SAHIHI, HABARI MBAYA, NA HABARI MBAYA**

Claire Wardle and Hossein Derakhshan

**Fake News; L
die Fake New
(Pluraletan**

MODULI 2

Muhtasari

Kumekuwa na matumizi mengi ya neno ‘habari bandia’ na hata ‘media bandia’ kuelezea kuripoti ambayo mdai hakubaliani nayo. Ramani ya Google Trends inaonyesha kuwa watu walianza kutafuta neno hilo sana katika nusu ya pili ya 2016.¹ Katika moduli hii washiriki watajifunza ni kwa nini neno hilo ni kwamba tunapaswa kuepuka kuitumia.

Kwa bahati mbaya, kifungu hicho kiko hatarini kuhusishwa na siasa na kutumiwa kama silaha dhidi ya tasnia ya habari, kama njia ya kudhoofisha kuripoti kwamba watu walioko madarakani hawapendi. Badala yake, inashauriwa kutumia maneno yasiyofaa na upotoshaji. Moduli hii itachunguza aina tofauti ambazo zipo na mahali ambapo aina hizi zinakaa kwenye wigo wa ‘shida ya habari’.

Hii inashughulikia keji na mbishi, vichwa vya habari vya kubonyeza, na utumizi potofu wa vichwa, vielelezo au takwimu, pamoja na yaliyomo halisi ambayo yanashirikiwa nje ya muktadha, yaliyomo kwenye udanganyifu (wakati jina la mwandishi wa habari au nembo ya chumba cha habari inatumiwa na watu bila uhusiano nao), na yaliyotumiwa na yaliyotengenezwa. Kutoka kwa haya yote, inaibuka kuwa shida hii ni ngumu sana kuliko vile neno ‘habari bandia’ linavyopendekeza.

Ikiwa tunataka kufikiria juu ya suluhisho za aina hizi za habari zinazochafua mito yetu ya media ya kijamii na kuziua kutoka kwenye matokeo ya media ya jadi, tunahitaji kuanza kufikiria shida kwa uangalifu zaidi. Tunahitaji pia kufikiria juu ya watu ambao wanaunda aina hii ya yaliyomo, na ni nini kinachowachoea kufanya hivi. Ni aina gani za yaliyomo wanazalisha, na zinapokelewaje na watazamaji?

Na wakati washiriki hao hao wa watazamaji wanapoamua kushiriki tena machapisho hayo, ni nini kinachowahamasisha kufanya hivyo? Kuna mambo mengi kwa suala hili, na mijadala mingi haifahamu ugumu huu. Mwisho wa moduli hii, wanafunzi wanapaswa kuhisi kuweza kutumia istilahi na fasili ambazo zinafaa kwa kujadili shida zinazohusiana na ‘shida ya habari’.

Muhtasari

Kitabu hiki kwa ujumla hutumia maneno “habari isiyo sahihi” na “habari potofu” kulinganisha na habari inayoweza kuthibitika, kwa masilahi ya umma, ambayo ndio uandishi wa habari halisi unaleta. Katika moduli hii, umakini umewekwa juu ya utofautishaji wa habari.

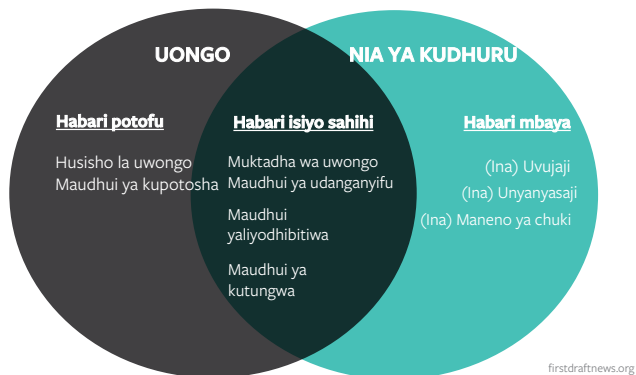
Mengi ya mazungumzo juu ya ‘habari bandia’ yanachanganya maoni mawili: habari potofu na upotoshaji. Inaweza kusaidia, hata hivyo, kupendekeza kwamba habari potofu ni habari ambayo ni ya uwongo, lakini mtu anayeisambaza anaamini kuwa ni kweli. Disinformation ni habari ambayo ni ya uwongo, na mtu anayeisambaza anajua ni ya uwongo. Ni uwongo wa makusudi, wa makusudi, na unaonyesha watu kuwa hawajulikani kabisa na watendaji waovu.²

Jamii ya tatu inaweza kuitwa habari mbaya; habari, ambayo inategemea ukweli, lakini hutumiwa kumduru mtu, shirika au nchi. Mfano ni ripoti inayofunua mwelekeo wa kijinsia wa mtu bila kuhalalisha maslahi ya umma. Ni muhimu kutofautisha jumbe ambazo ni za kweli na zile ambazo si za kweli, lakini pia zile zilizo za kweli (na zile jumbe zilizo na ukweli fulani) lakini ambazo zinaundwa, zinazozalishwa au kusambazwa na “mawakala” ambao wanakusudia kudhuru badala ya kutumikia masilahi ya umma. Habari kama hiyo mbaya - kama habari ya kweli inayokiuka faragha ya mtu bila kuidhinishwa na umma - inakwenda kinyume na viwango na maadili ya uandishi wa habari.

¹ Google Trend Map of the term Fake News <https://trends.google.com/trends/explore?date=today%3Aoc-y&q=fake%3onews> [accessed 06/04/2018].

² Further insight into definitions can be observed in the study by Karlova and Fisher (2012).

Pamoja na tofauti hapo juu, matokeo kwenye mazingira ya habari na jamii yanaweza kuwa sawa (kwa mfano kuharibu uadilifu wa mchakato wa kidemokrasia, kupunguza viwango vya chanjo). Kwa kuongezea, visa fulani vinaweza kuonyesha mchanganyiko wa dhana hizi tatu, na kuna ushahidi kwamba mfano ya mtu binafsi ya moja huambatana na zingine (k.m kwenye majukwaa tofauti au kwa mfuatano) kama sehemu ya mkakati mpana wa habari na watendaji fulani. Walakini, inasaidia kusaidia kutofautisha akilini kwa sababu sababu, mbinu na tiba zinaweza kutofautiana ipasavyo.

Kielelezo 1: ‘Shida ya habari’

Uchaguzi wa rais wa Ufaransa wa 2017 ulitoa mfano inayoonyesha aina zote tatu za ‘Shida ya habari’.

1. Mifano ya habari isiyo sahihi:

Mojawapo ya jaribio la uwongo la kampeni ya uchaguzi wa Ufaransa, ilikuwa kuunda nakala maridadi ya nakala ya gazeti la Ubelgiji *Le Soir*³ na nakala ya uwongo ikidai kwamba mgombea urais Emmanuel Macron alikuwa anafadhiliwa na Saudi Arabia. Mfano mwingine ulikuwa usambazaji wa nyaraka mkondoni ikidai kwa uwongo kwamba alikuwa amefungua akaunti ya benki ya pwani huko Bahamas.⁴ Na mwishowe, habari mbaya ilisambazwa kupitia ‘uamizi wa Twitter’ ambapo mitandao iliyounganishwa kwa uhuru ya watu wakati huo huo alichukua Twitter na hashtag sawa na ujumbe wa kueneza uvumi juu ya maisha ya kibinafsi ya mgombea.

2. Mifano ya habari potofu:

Shambulio la kigaidi dhidi ya Champs Elysees huko Paris mnamo 20 Aprili 2017 lilichochea habari nyingi potofu⁵ kama ilivyo katika karibu kila hali ya habari. Watu kwenye media ya kijamii bila kujua walichapisha uvumi kadhaa, pamoja na habari kwamba polisi wa pili ameuawa, kwa mfano. Watu wanaoshiriki aina hii ya yaliyomo mara chache hufanya hivyo kusababisha madhara. Badala yake, wamevutiwa wakati huu, wakijaribu kusaidia, lakini wanashindwa kukagua vya kutosha na kuthibitisha habari wanayoshiriki.

3 CrossCheck, 2017. Was Macron's campaign for French Presidency financed by Saudi Arabia? Available at <https://crosscheck.firstdraftnews.org/checked-french/macrons-campaign-french-presidency-financed-by-saudi-arabia/> [accessed 03/04/2018].

4 CrossCheck, 2017. Did Emmanuel Macron Open an Offshore Account? CrossCheck, Available at <https://crosscheck.firstdraftnews.org/checked-french/emmanuel-macron-open-offshore-e-account/> [accessed 03/04/2018].

5 One example was the rumour that Muslims in the UK celebrated the attack. This was debunked by the CrossCheck project: CrossCheck, (April 22, 2017) Did London Muslims 'celebrate' a terrorist attack on the Champs-Elysees? CrossCheck, Available at <https://crosscheck.firstdraftnews.com/checked-frenchlondon-muslims-celebrate-terrorist-attack-champs-elysees/> [accessed 03/04/2018].

3. Mifano ya habari mbaya:

Mfano mmoja wa kushangaza wa habari mbaya ulitokea wakati barua pepe za Emmanuel Macron zilivujishwa kabla tu ya kura ya marudio tarehe 7 Mei. Barua pepe zilionekana kuwa za kweli. Walakini, kwa kutoa habari za kibinafsi katika uwanja wa umma dakika chache kabla ya marufuku ya kawaida ya uchaguzi juu ya chanjo yoyote kabla ya kupiga kura, kuvuja kulibuniwa kusababisha athari kubwa kwa kampeni ya Macron.

Maneno ya propaganda hayafanani na kutokujua habari, ingawa habari potofu inaweza kusaidia masilahi ya propaganda. Lakini propaganda kawaida ni ya ujanja zaidi kuliko habari isiyo ya kawaida, haswa kwa sababu ni trafiki katika mhemko badala ya ujumbe wa habari.⁶

Katika moduli hii, tunazingatia habari zisizo za kweli na haswa habari mbaya, na tunashiriki mifano kadhaa ya aina tofauti.

Makundi ya habari isiyo na habari, habari potofu na habari mbaya iliyoainishwa hapo juu haipaswi kuchanganywa na mwelekeo tofauti na hadithi za kweli za habari.

Kwa mfano, mwandishi wa habari mmoja anaweza kuandika, “Wakati sio katika ligi ya Bernie Madoff, ulaghai unaodaiwa katika kesi hii mpya umewagusa sana wawekezaji wadogo”. Mwandishi mwingine angeweza kuiweka kwa njia nyingine: “Ulaghai unaodaiwa katika kesi hii mpya umewaathiri sana wawekezaji wadogo, lakini sio katika ligi ya Bernie Madoff”. Kifungu cha pili hufanya zaidi kupunguza umuhimu wa kulinganisha wa kesi mpya. Jambo la kutiliwa mkazo katika mifano hii sio sawa na kuendeleza habari potofu au disinformation katika hisia zilizoelzwa hapo chini. Hizi zinaweza kuwa njia mbili halali za kutafsiri hali ile ile.

Ukweli ni kwamba masimulizi yapo kwenye habari, na vile vile katika habari isiyo na habari, habari potofu na habari mbaya. Kwa hivyo simulizi imeingizwa katika ukweli gani huchaguliwa kama muhimu katika habari (au kwa ukweli gani umeundwa au kutolewa nje ya muktadha katika mawasiliano yenye sumu).

Ripoti ya habari juu ya uhalifu, hiyo sio disinformation au binamu zake, wanaweza kuona kuwa ni muhimu kutaja jamii inayodhaniwa au utaifa wa mhalifu na mwathiriwa. Inaweza kuwa ukweli kwamba anayedaiwa kuwa mwizi ni mhamiaji na mwanaume, na anayeonekana kuwa mwathirika ni raia wa kike; ikiwa yoyote ya hiyo ni muhimu kwa hadithi, hata hivyo, ni kazi ya nguvu ya uchunguzi ya mwandishi wa habari, na haswa sehemu ya itikadi, mtazamo na masimulizi ya umuhimu na sababu ambazo mwandishi anaweza au juu ya meza kwa ufahamu au bila kujua. Hii ndio sababu moja kwa nini “kuangalia ukweli” kunaweza kuambatana kwa faida na “kufungua hadithi” - kukagua miundo ya maana ambayo ndani yake ukweli na mambo yasiyo ya kweli yanahamasishwa kwa madhumuni fulani. Masimulizi ndani ya uandishi wa habari halali yanaweza kutofautiana, na uwepo wao haimaanishi kuwa uandishi wa habari unapoteza utofautishaji wake ikilinganishwa na masimulizi katika aina zingine za mawasiliano, kama vile saba zilizoordheshwa hapa chini:

1. Ucheshi na Mbishi

Ikiwa ni pamoja na kejeli katika taipolojia juu ya habari isiyo sahihi na habari potofu, labda inashangaza. Satire na mbishi inaweza kuzingatiwa kama aina ya sanaa. Walakini, katika ulimwengu ambao watu wanazidi kupata habari kupitia milisho yao ya kijamii, kumekuwa na mkanganyiko wakati haeleweki kuwa tovuti ni ya kupendeza. Mfano ni kutoka kwa The Khabaristan Times, safu ya wavuti na tovuti ambayo ilikuwa sehemu ya tovuti ya habari ya *Pakistan Today*.⁷ Mnamo Januari 2017, tovuti hiyo ilikuwa imefungwa nchini Pakistan

⁶ Neale, S. (1977). Propaganda. Screen 18-3, pp 9-40

⁷ Pakistan Today (2018). Anthropologists make contact with remote cut-off tribe still thanking Raheel Shari. [online] p.khabaristan Today. Available at: <https://www.pakistanistoday.com.pk/2017/01/11/anthropologists-make-contact-with-remote-cut-off-tribe-still-thanking-raheel-shari/> [accessed 06/04/2018].

na kwa hivyo iliacha kuchapisha.⁸

2. Uunganisho wa Uongo

Wakati vichwa vya habari, vielelezo au manukuu hayategemei yaliyomo, huu ni mfano wa uunganisho la uwongo. Mfano wa kawaida wa aina hii ya yaliyomo ni vichwa vya habari vya bonyeza. Pamoja na ushindani ulioongezeka wa umakini wa wasikilizaji, wahariri wanazidi kuandika vichwa vya habari ili kuvutia mibofyo, hata kama watu wanaposoma nakala hiyo kuhisi kuwa wamedanganywa. Mfano mbaya sana unaweza kupatikana kwenye wavuti ya Mwanasiasa wa Kisiasa.⁹ Hii pia inaweza kutokea wakati vielelezo au manukuu yanatumiwa, haswa kwenye wavuti kama Facebook, kutoa maoni fulani, ambayo hayasaidiwa juu na maandishi. Lakini wakati watu wanapita kupitia milisho kwenye akaunti zao za kijamii bila kubofya hadi kwenye nakala (ambazo hufanyika mara nyingi), picha za kupotosha na manukuu yanaweza kudanganya haswa.

3. Yaliyopotosha Maudhui

Aina hii ya yaliyomo ni wakati kuna matumizi ya habari ya kupotosha ili kuunda maswala au watu binafsi kwa njia fulani kwa kupiga picha, au kuchagua nukuu au takwimu kwa hiari. Hii inaitwa Nadharia ya Kutunga¹⁰. Mifano mingine imefunuliwa kwenye Rappler.com.¹¹ Mionekano ni magari yenye nguvu haswa kwa kusambaza habari za kupotosha, kwani akili zetu hazina uwezekano mkubwa wa kukosoa vielelezo.¹² haijatambuliwa vya kutosha kama kufadhiliwa.¹³

4. Mukadha wa Uongo

Moja ya sababu neno 'habari bandia' halisaidii, ni kwa sababu yaliyomo kweli mara nyingi huonekana yakisambazwa tena kutoka kwa mukadha wake wa asili. Kwa mfano, picha kutoka Vietnam, iliyonaswa mnamo 2007, iliyosambazwa tena miaka saba baadaye, ilishirikiwa chini ya kisingizio kwamba ilikuwa picha kutoka Nepal baada ya tetemeko la ardhi mnamo 2015.¹⁴

5. Yaliyomo ya Mshawishi

Kuna maswala halisi na maandishi wa habari kuwa na laini zao zinazotumiwa pamoja na nakala ambazo hawakuandika, au nembo za mashirika zinazotumiwa kwenye video au picha ambazo hawakuunda. Kwa mfano, kabla ya uchaguzi wa Kenya mnamo 2017, BBC Afrika iligundua kuwa kuna mtu ameunda video na nembo ya BBC iliyopigwa picha na kamba, na ilikuwa ikizunguka kwenye WhatsApp.¹⁵ Kwa hivyo ilibidi watengeneze video ambayo walishiriki kwenye mitandao ya kijamii, wakiwaonya watu wasidanganywe na video hiyo ya uzushi.

6. Maudhui yaliyodhibitiwa

Maudhui yaliyodhibitiwa ni wakati yaliyomo ya kweli yanatumiwa kudanganya. Mfano kutoka Afrika Kusini unaonyesha picha za kudanganywa za Mhariri Mkuu wa HuffPost Haffajee- katika kesi moja, ameketi juu

8 Among the resources for consultation here is one written by co-editor of this book, Julie Posetti, along with Alice Mathews, available at: (TBA)

9 The Political Insider (2019). *First time voter waited 92 years to meet Trump... what happened next is AMAZING!* [online] Available at: <https://thepoliticalinsider.com/first-time-voter-waited-92-years-to-meet-trump-what-happened-next-is-amazing/> [accessed 06/04/2018].

10 Entman, R., Matthes, J. and Pellicano, L. (2009). Nature, sources, and effects of news framing. In: K. Wahl-Jorgensen and T. Hanitzsch (Contributor), ed., *Handbook of Journalism studies*. [online] New York: Routledge, pp.196-211. Available at: <https://centreforjournalism.co.uk/sites/default/files/richardpendry/Handbook%20of%20Journalism%20Studies.pdf> [accessed 03/04/2018].

11 Punongbayan, J. (2017). *Has change really come? Misleading graphs and how to spot them*. Rappler.com. [online] Available at: <https://www.rappler.com/thought-leaders/20177731-duterte-change-fake-news-graphs-spot> [accessed 06/04/2018].

12 See article by Hannah Guy in required reading section of this lesson

13 See Module Three

14 Pham, N. (2018). *Haunting 'Nepal quake victims photo' from Vietnam*. BBC. [online] Available at: <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-32579508> <https://www.rappler.com/thought-leaders/20177731-duterte-change-fake-news-graphs-spot> [accessed 06/04/2018].

15 BBC (2017). *Kenya election: Fake CNN and BBC news reports circulate*. [Online] Available at: <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-40762796> [accessed 06/04/2018].

ya paja la mfanyabiashara, Johan Rupert - akihisi uhusiano wa kibinafsi naye.¹⁶

7. Yaliyotungwa yaliyomo

Aina hii ya yaliyomo inaweza kuwa muundo wa maandishi, kama vile tovuti za habari zilizotengenezwa kabisa, kama WTOE5 News, tovuti ya habari ya hadithi ya kujitangaza iliyochapisha nakala iliyoonyesha kwamba Papa alikuwa ameidhinisha Donald Trump kuwa Rais. Au inaweza kuonekana, kama ilivyokuwa wakati picha iliundwa ambayo ilidokeza vibaya kwamba watu wangeweza kumpigia Hillary Clinton kupitia SMS¹⁷. Picha hizi zililenga jamii ndogo kwenye mitandao ya kijamii wakati wa kuelekea uchaguzi wa Rais huko U.S.

Umma kwa ujumla, na maandishi wa habari haswa, wanahitaji kuchunguza kando.

‘Elementi’ za ‘shida ya habari’: wakala, ujumbe na wakalimani. Katika tumbo hili, kuna maswali ambayo yanahitaji kuulizwa kwa kila kitu. Wakala anayeunda ujumbe wa uwongo anaweza kuwa tofauti na wakala anayetoa ujumbe huo — ambaye pia anaweza kuwa tofauti na ‘wakala’ anayesambaza ujumbe huo. Vivyo hivyo, kuna haja ya uelewa kamili wa mawakala hawa ni nani na ni nini kinachowachochea. Aina tofauti za ujumbe unaosambazwa na mawakala pia zinahitaji kueleweka, ili tuweze kuanza kukadiria kiwango cha kila moja na kuanza kuishughulikia. (Mjadala hadi leo umezingatia sana wavuti za habari za maandishi, lakini yaliyomo kwenye macho ni sawa na ni ngumu sana kutambua na kudanganyia.)

Mwishowe, kuna haja ya kuzingatia ‘awamu’ tatu tofauti za ‘shida ya habari’: uundaji, uzalishaji, na usambazaji (Kielelezo 2). Ni muhimu kuzingatia awamu tofauti za mfano wa ‘shida ya habari’ kando yake vitu kwa sababu wakala anayesimamia yaliyomo mara nyingi huwa tofauti na wazalishaji na wasambazaji.

Vipengele vitatu vya ‘shida ya habari’

Kwa mfano, motisha ya bwana mkuu ambaye ‘huunda’ kampeni inayofadhiliwa na serikali ya kutolea habari ni tofauti sana na ile ya trolls ya malipo ya chini iliyopewa jukumu la kugeuza mada za kampeni kuwa machapisho maalum. Na mara ujumbe ukishasambazwa, unaweza kuzalishwa tena na kusambazwa tena bila mwisho, na wahasika wengi tofauti, wote wakiwa na motisha tofauti.

¹⁶ Haffajee, F. (2017). *Ferrial Haffajee: The Gupta fake news factory and me*. Huff. ost South Africa. [online] Available at: https://www.huffingtonpost.co.za/2017/06/05/ferrial-haffajee-the-gupta-fake-news-factory-and-me_a_22126282/ [accessed 06/04/2018].

¹⁷ Hattiwanger, J. (2016). Trump Trolls Tell Hillary Clinton Supporters They Can Vote Via Text. Elite Daily. Available at <https://www.elitedaily.com/news/politics/trump-trolls-hillary-clinton-voting-text-message/680228> [accessed on 23/03/2018].

Kwa mfano, chapisho la media ya kijamii linaweza kusambazwa na jamii kadhaa, ikiongoza ujumbe wake kuchukuliwa na kutolewa tena na media kuu (inayofanya kazi bila uchunguzi wa kutosha) na kusambazwa zaidi kwa bado jamii zingine. Ni kwa kuvunja tu ‘shida ya habari’ kwa njia hii tunaweza anza kuelewa *nuances* hizi.¹⁸

Mfano wa wavuti iliyochapisha hadithi ya virusi ambayo Papa aliidhinisha mgombea urais Donald Trump ni moja wapo maarufu zaidi.¹⁹ Ni uchunguzi muhimu wa kufikiria juu ya awamu tofauti za ‘shida ya habari’ (See Figure 3).

	Watendaji: Serikali, wale wanaotumia vita vya kisaikolojia, vyama vya siasa, wajasiriamali, makampuni ya media	Uwezeshaji wa programu
Unda yaliyomo – km. hadithi, maoni, “anapenda”, video, memes.	Uhusiano wa umma, watu binafsi, vyombo vya habari	Aina za maandishi zinazolingiliana
Sambaza yaliyomo kama vile kwa kushiriki na kuunganisha	Hushirikisha roboti	Roboti
Yaliyomo “Hariri”: badilisha /rekebisha, thibiti & tunza	Utapeli na michezo ya kubahatisha	Algorithms

Jedwali: Mfumo wa sumu - jinsi uadilifu wa habari unaweza kuharibiwa

¹⁸ Note from the Editors: A further graphic that may be considered is reproduced below: Source: Berger, G. 2017. https://en.unesco.org/sites/default/files/fake_news_benger.pdf [accessed 22/04/2018].

¹⁹ WTOE 5News (2016). *Pope Francis shocks world, endorses Donald Trump for President, releases statement*. [online] Available at: <https://web.archive.org/web/201611022421/http://wtosnews.com/us-election/pope-francis-shocks-world-endorses-donald-trump-for-president-releases-statement/> [accessed 06/04/2018].

Uandalizi

Makala iliyotungwa na mtu asiyejulikana.

Uchapishaji

Makala iliyochapishwa kwenye tovuti ya WTOE5 News, sehemu ya mtandao wa tovuti 43 za uzushi za habari, ambazo zilichapisha zaidi ya makala 750.

Usambazaji

Makala kilishirikishwa kwenye Facebook na mtu anayefanya kazi kwa mtandao huu wa tovuti za kuuza.

Uzalishaji upya

Makala yanayoshirikiwa na watu wanaohusiana kwenye mtandao wa tovuti ya habari potofu ili kuongeza athari ya makala na kupata faida zaidi.

Makala iliyoshirikishwa kwenye Facebook na wafuasi wa Trump

Makala yaliyoshirikiwa na vikosi ambavyo vilikuwa na nia ya kushinda Trump (k.m. maudhui yaliyoimarishwa na tasnia za troll au mitandao ya roboti.

Nakala iliyoshirikiwa na wafuasi wa Hillary Clinton kama ushahidi wa jinsi wafuasi wa Trump wanaweza kudanganywa.

Kilelezo cha 3: Awamu ya ‘shida ya habari’

Malengo ya Moduli

- ▶ Kuwa mtumiaji mwenye busara zaidi wa habari inayopatikana mkondoni, kwa kufikiria wigo mpana wa upotoshaji na habari potofu.
- ▶ Kufikiria kwa kina juu ya watu (mara nyingi wasiojulikana au wababaisaji) ambao huunda aina hizi za habari, inachukua fomati gani, jinsi inaweza kutafsiriwa na jinsi inavyoenea.
- ▶ Kuelewa ugumu wa ‘shida ya habari’, haswa hitaji la kutofautisha kati ya wale wanaounda aina hizi za habari, fomati wanazotumia na njia ambayo watazamaji wanaweza kushiriki ujumbe huo.
- ▶ Kuweza kuzingatia shida tulizonazo katika suala la kushughulikia changamoto za upotoshaji na habari potofu.
- ▶ Kusisitiza suala la jinsi ‘shida ya habari’ inavyoathiri demokrasia na jamii zilizo wazi - mada ya moduli iliyopita.

Matokeo ya Kujifunza

Mwisho wa kozi hii, washiriki wataweza: Thamini njia ambazo mada hii imejadiliwa na kuumbwa na wanasiasa, vyombo vya habari na wasomi. Elewa jinsi madhara na uwongo ni njia za kufikiria juu ya “shida ya habari”.

4. Fikiria kwa kina kuhusu mfano wa habari isiyo na habari, ukivunja ni nani aliyeanzisha na / au kuiunda, jinsi ujumbe ulivyoonekana na jinsi inavyoweza kufasiriwa na hadhira..

5. Fikiria kwa kina kuhusu mfano wa habari isiyo na habari, ukivunja ni nani aliyeianzisha na / au kuiunda, jinsi ujumbe ulivyoonekana na jinsi inavyoweza kufasiriwa na hadhira..
6. Elezea mtu mwingine ni kwa nini ni muhimu tufikirie suala hili kwa uangalifu.

Kielelezo 4: Makundi saba ya 'shida ya habari' - first draftnews.org

Muundo wa Moduli

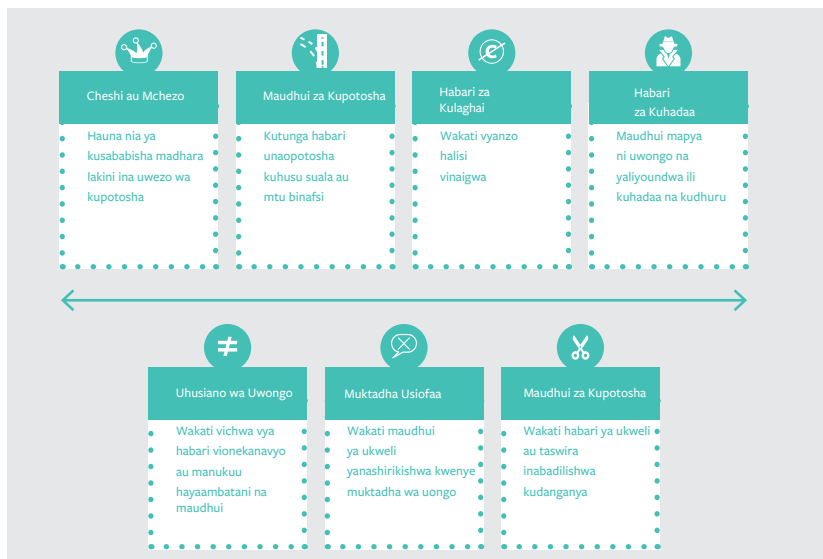
Hotuba ya Kinadharia na Warsha ya Vitendo:

Slaidi za Moduli ²⁰ hii imeundwa kusaidia semina ya maingiliano ya fomu ndefu.

Walakini, kwa madhumuni ya mtaala huu, maandishi hapo juu yanapendekezwa kama msingi wa mhadhara wa nadharia. Mazoezi ya vitendo yaliyomo ndani ya slaidi yametolewa kwa mafunzo ya dakika. Waalimu wanapaswa kufanya kazi kupitia slaidi, wakitumia maswali ya majadiliano na mazoezi.

Zoezi la 1: Angalia Kielelezo 4 hapa chini, ambacho kinaelezea 'aina 7 za habari mbaya na habari potofu'.

Katika jozi au vikundi vidogo, washiriki wanaweza kuulizwa kutoa mifano inayofaa katika kategorija hizi.

Zoezi la 2: Chunguza mchoro wa Venn (Kielelezo 1), ambacho kinaelezea tofauti kati ya habari potofu, habari isiyo na habari na habari potofu. Je! Unakubaliana nayo? Ni nini kinakosekana? Je! Kuna kitu

20 Slides available to download at: https://en.unesco.org/sites/default/files/fake_news_syllabus_-_model_course_1_-_slide_deck.pdf

chochote unachoweza kutoa changamoto

Kuunganisha Mpango na Matokeo ya Kujifunza

A. Kinadharia

Mhadhara	Muda	Matokeo ya mafunzo
Wasilisho na mijadala ya darasa: Kushiriki maarifa ya awali kuhusu visa vya hivi majuzi vya habari isiyo sahihi na habari potofu	Dakika 90	1

B. Zoezi

Mhadhara	Muda	Matokeo ya mafunzo
Zoezi 1: Angalia kielelezo 4 unaoelezea aina za taarifa potofu na upotoshaji, na katika jozi au vikundi vidogo, tafuta mifano inayofaa katika kategoria hizi.	Dakika 45	2
Zoezi 2: Chunguza Kielelezo cha 1, kinachoelezea tofauti kati ya habari isiyo sahihi, habari potofu na ‘habari mbaya’. Je, unakubaliana nayo? Nini kinakosekana? Je, kuna jambo lolote ambalo ungelipinga?	Dakika 45	3

Kazi Iliyopendekezwa

Unda ubao wa hadithi kwa video inayoelezea ambayo kampuni ya media ya kijamii inaweza kukimbia juu ya Newsfeed kuwaelimisha watumiaji wao juu ya kile wanapaswa kuangalia wakati wanapotumia habari kwenye wavuti. Washiriki wanaweza kujumuisha mifano ya habari isiyo sahihi na habari potofu ambayo wamekutana nayo wakati wa moduli hii kuonyesha hatari za 'kupenda' tu, 'kushiriki', na kutoa maoni kwenye machapisho ambayo msomaji hajajua ikiwa inawezekana kuwa kweli au la. Zana rahisi ya uandishi wa hadithi inaweza kupatikana hapa: <http://www.storyboardthat.com/>

Vifaa

Slides: https://en.unesco.org/sites/default/files/fake_news_syllabus_-_model_course_1_-_slide_deck.pdf

Kusoma

Berger, G. 2017. Fake news and the future of professional and ethical journalism. Presentation at conference organized by the Joint Extremism/Digital Europe Working Group Conference of the European Parliament on 6 September 2017 https://en.unesco.org/sites/default/files/fake_news_berger.pdf

Busby, M. I. Khan & E. Watling (2017) *Types of Misinformation During the UK Election*, First Draft News, Available at <https://firstdraftnews.com/misinfo-types-uk-election/>

Guy, H. (2017) *Why we need to understand misinformation through visuals*, First Draft News, Available at <https://firstdraftnews.com/understanding-visual-misinfo/>

Karlova, N.A. and Fisher, K.E. (2012) "Plz RT": A Social Diffusion Model of Misinformation and Disinformation for Understanding Human Information Behaviour. Proceedings of the ISIC2012 (Tokyo). Available at https://www.hastac.org/sites/default/files/documents/karlova_12_isic_misdismodel.pdf

Silverman, C. (2017) *This is How your Hyperpartisan Political News Get Made*, BuzzFeed News, Available at <https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/how-the-hyperpartisan-sausage-is-made?>

Wardle, C. & H. Derakhshan (2017) *Information Disorder: Towards an Interdisciplinary Framework for Research and Policy-Making*. Council of Europe. Available at <https://firstdraftnews.com/resource/coe-report/>

Wardle, C. & H. Derakhshan (2017) *One year on, we're still not recognizing the complexity of information disorder online*, First Draft News, Available at https://firstdraftnews.org/coe_infodisorder/

Zuckerman, E. (2017) *Stop Saying Fake News, It's Not Helping*, My Heart's in Accra, Available at <http://www.ethanzuckerman.com/blog/2017/01/30/stop-saying-fake-news-its-not-helping/>

**MABADILIKO YA TASNIA YA HABARI: TEKNOLOJIA YA DIJITI,
KIJAMII MAJUKWAA NA KUENEA KWA HABARI POTOFU NA
UPOTOSHAJI**

Julie Posetti

MODULI 3

Muhtasari

Enzi ya Dijitali umeelezewa kama ‘enzi ya dhahabu kwa uandishi wa habari’. Kwa kweli, imewezesha ufikiaji wa kache muhimu za data zinazoongoza kwa uandishi wa habari wa uchunguzi unaovunja ardhi¹, mifano mpya ya kuripoti ushirika wa kuvuka mpaka, na ufikiaji wa hazina za maarifa na vyanzo anuwai kwa kubonyeza panya. Imetoe pia changamoto ambazo hazijawahi kutokea, zinazoendelea na mabadiliko ya muundo kwa tasnia ya habari. Uandishi wa habari uko ‘chini ya moto’², inakabiliwa na dhoruba kamili ‘ya shinikizo zinazobadilika ambazo zinalisha’ shida ya habari³. Hii ni pamoja na:

- ▶ Kuongezeka kwa propaganda za hesabu⁴ na ‘silaha za kutokuaminiana’⁵
- ▶ Usumbufu wa matangazo ya dijitali, na kusababisha kuanguka kwa mtindo wa jadi wa biashara kwa uchapishaji wa habari, na ukosefu wa ajira kwa wingi
- ▶ Kushindwa kwa matangazo ya dijitali kusaidia uandishi wa habari kama uingizwaji wa matangazo ya kuchapisha (Google na Facebook sasa ndio wanufaika wakuu wa mauzo ya matangazo ya dijiti).⁶
- ▶ Muunganiko wa kidijitali kubadilisha utumaji wa yaliyomo, uzalishaji, uchapishaji na usambazaji, ikiongeza shinikizo la tarehe ya mwisho na kusababisha upotezaji wa kazi zaidi.
- ▶ Unyanyasaji unaolengwa mtandaoni wa waandishi wa habari (haswa wanawake), vyanzo vyao na hadhira yao.⁷
- ▶ Majukwaa ya media ya kijamii yanaweka watazamaji mbele ya ugunduzi na usambazaji wa yaliyomo,⁸ na kuwafanya washirika katika uzalishaji wa habari (ambayo inatoa faida nyingi lakini inalemaza nguvu ya urithi wa vyombo vya habari vya utunzaji wa milango na athari kwa viwango vya uthibitisho).⁹
- ▶ Matarajio ya watazamaji wa habari ‘zinazohitajika’, utoaji wa rununu na ushiriki wa wakati halisi kwenye media ya kijamii huongeza shinikizo kwa wataalam wa habari wanaokabiliwa na rasilimali zinazopungua katika mzunguko wa habari usio na mwisho.
- ▶ Wachapishaji wa habari wanaojitahidi kushikilia watazamaji kama vizuizi vya uchapishaji vinaondolewa, kumpa mtu yeyote nguvu au taasisi kutoa bidhaa, kuwapita walinda lango wa jadi, na kushindana kwa uangalifu - pamoja na wanasiasa

1 Obermayer, B. & Obermaier, F. (2016). The Panama Papers: Breaking the story of how the rich and powerful hide their money, One World, London

2 UNESCO (2018). *World Trends in Freedom of Expression and Media Development 2017/2018*. UNESCO, Paris. <https://unesdoc.unesco.org/images/0025/002597/259756e.pdf> [accessed 29/03/2018].

3 Wardle, C. & Derakhshan, H. (2017). Council of Europe, Op Cit. Note: the video recording of a panel discussion at the 2018 International Journalism Festival, convened by the chapter author, is a resource that instructors may wish to use for the operationalization of this module. <https://www.journalismfestival.com/programme/2018/journalism-perfect-storm-confronting-rising-global-threats-from-fake-news-to-censorship-surveillance-and-the-killing-of-journalists-with-impunity>

4 Clarke, R. & Gyemisi, B. (2017). Digging up facts about fake news: The Computational Propaganda Project. OECD. <http://www.oecd.org/governance/digging-up-facts-about-fake-news-the-computational-propaganda-project.htm> [accessed 01/04/2018].

5 UNESCO (2017). States and journalists can take steps to counter ‘fake news’. UNESCO, Paris. <https://en.unesco.org/news/states-and-journalists-can-take-steps-counter-fake-news> [accessed 29/03/2018].

6 Kollwe, J. (2017). Google and Facebook bring in one-fifth of global ad revenue The Guardian, May 2nd 2017. <https://www.theguardian.com/media/2017/may/02/google-and-facebook-bring-in-one-fifth-of-global-ad-revenue> [accessed 29/03/2018].

7 See Module Seven

8 Nielsen, R.K. & Schroeder, C. K. (2014). The Relative Importance of Social Media for Accessing, Finding and Engaging With News in Digital Journalism, 2(4) <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/21679081.2013.872420> [accessed 29/03/2018].

9 Posetti, J. & Silverman, C. (2014). When Good People Share Bad Things: The Basics of Social Media Verification in Posetti (Ed) Trends in Newsrooms 2014 (WAN-IFRA, Paris). http://www.wan-ifra.org/sites/default/files/field_media_image_attach_WAN-IFRA_Trends_Newsrooms_2014.pdf [accessed 29/03/2018].

wenye nguvu wanaotaka kudhoofisha uaminifu wa kuripoti muhimu.¹⁰

- ▶ Athari ndogo na faida ya vifaa vipya vya media vya dijiti pekee vinavyojaza tupu zilizoundwa na kutofaulu kwa magazeti.
- ▶ Mmomonnyoko wa uaminifu katika uandishi wa habari na mashirika kuu ya media yanayosababisha hadhira kuenea zaidi, kupunguza faida iliyobaki na kuchochea kuenea kwa 'shida ya habari'

Kama matokeo, mistari kati ya ukweli, burudani, matangazo, uzushi na uwongo inazidi kufibi. Na habari potofu na habari potofu zinapochapishwa, mfumo wa usambazaji wa habari za kijamii, unategemea ushiriki wa wenzao, hutuma mara kwa mara yaliyomo kwenye virusi, na kuifanya iwezekane kurudi nyuma, hata ikiwa waandishi wa habari na wachunguzi wengine wa ukweli watafaulu kuibadilisha.

Moduli hii itawajulisha washiriki juu ya jinsi Enzi ya Dijiti kuporomoka kwa mifano mingi ya biashara ya media ya habari ya kibiashara, pamoja na michakato ya mabadiliko ya dijiti na ujio wa media ya kijamii, imeweza uhalali na kuenea kwa virusi kwa habari isiyo sahihi na habari potofu. Pia itasaidia washiriki kuchambua kwa kina majibu ya media ya habari kwa 'shida ya habari'. Kwa kuongezea, inapaswa kuwaarifu washiriki juu ya tasnia zinazoibuka mazoea mazuri ya kudhibiti shida.

Muhtasari

Kuchekeha masuala

Sababu za kimuundo za 'shida ya habari' inayoathiri tasnia ya habari

1) Kuanguka kwa mifano ya biashara ya jadi

Kupungua kwa kasi kwa mapato ya jadi ya matangazo - mfano wa ufadhili uliounda mkono uandishi wa habari wa kibiashara kwa karibu karne mbili - na kutofaulu kwa matangazo ya dijiti kutoa faida ya kutosha kumesababisha enzi ya majaribio yanayozidi kufanywa haraka ili kuifanya biashara ya uandishi wa habari kuwa endelevu. Walakini, kuporomoka kwa tasnia ya habari kumeongeza kasi tu, na kuporomoka kwa kasi kwa magazeti, marekebisho makubwa na kufutwa kazi kwa umati sasa ni uzoefu wa kawaida wa mzunguko katika vyumba vya habari vya Enzi ya Dijiti. Kubadilisha tabia ya watumiaji wa media na kuenea kwa media ya kijamii, pamoja na kuwasili kwa simu za bei rahisi, zinazoweza hwa na programu pia zimeona kutokwa damu kwa watazamaji kutoka kwa bidhaa za jadi za habari hadi njia za wenzao za kushiriki habari, na kuzidi kupoteza mapato.

Athari zinazohusiana na 'shida ya habari' ni pamoja na:

- ▶ Kupungua kwa rasilimali za chumba cha habari (wafanyikazi na bajeti), na kusababisha uchunguzi mdogo wa vyanzo na habari, na ripoti ndogo za "chini-ardhi"
- ▶ Shinikizo lililoongezeka la tarehe ya mwisho pamoja na kupunguza michakato

¹⁰ Cadwalladr, C. (2017). *Trump, Assange, Bannon, Farage... bound together in an unholy alliance*, The Guardian, October 28th 2017. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/oct/28/trump-assange-bannon-farage-bound-together-in-unholy-alliance> [accessed 29/03/2018].

¹¹ Posetti, J. & Silverman, C. (2014), op cit

ya kudhibiti ubora na upotezaji wa kazi, wakati mahitaji ya kukomesha yaliyomo yanaendelea ili kulisha kurasa za nyumbani na njia za media ya kijamii.

- ▶ Muda mdogo na rasilimali za 'hundi na mizani' (pamoja na mwandishi wa habari-kuangalia na kuhariri kidogo).
- ▶ Kutegemea zaidi matangazo ya asili yasiyotambulika lakini yenye faida kubwa¹² na kuendelea vichwa vya habari vya 'bonyeza-bait' ambavyo vinahatarisha zaidi imani ya watazamaji.

ii) Mabadiliko ya dijiti ya vyumba vya habari na hadithi

Muongo mmoja kutoka 2000 ulitikisa sana media ya ulimwengu¹³, ikivuruga mifumo na michakato ya uundaji wa habari, usambazaji, na utumiaji kama Enzi ya Dijiti ilivyoshika. Iliwasilisha fursa na changamoto ambazo hazijawahi kutokea sanjari. Mabadiliko ya dijiti ya tasnia ya habari na ufundi wa uandishi wa habari sasa inaeleweka kama mchakato wa kudumu ambao unaendeshwa wakati huo huo na kubadilisha tabia za watazamaji. (kwa mfano usambazaji wa rika-kwa-rika wa yaliyomo, juu ya ufikiaji wa mahitaji) na teknolojia (kama ujio wa majukwaa ya ya kijamii, kuwasili kwa Ukweli wa kweli, Akili ya bandia na upatikanaji unaowezezekana wa simu mahiri).¹⁴ Kwa hivyo, kuna haja inayoendelea ya kujenga uwezo wa dijiti.

Athari zinazohusiana na 'shida ya habari' ni pamoja na:

- ▶ Muunganiko wa media: waandishi wa habari wengi sasa wamepewa jukumu la kutoa yaliyomo kwenye majukwaa mengi wakati huo huo (kutoka kwa rununu hadi kuchapisha), ikipunguza wakati zaidi wa ripoti inayofaa, tofauti na njia tendaji kama vile kuzaa yaliyomo kwenye uhusiano wa umma bila uchunguzi wa kutosha
- ▶ Wanahabari wanazidi kuhitaji kuhariri na kuchapisha yaliyomo bila ya ukaguzi mzuri¹⁵
- ▶ Tarehe za mwisho za kwanza za dijiti huwa * sasa *, kuingeza hatari ya makosa
- ▶ Uchapishaji wa kwanza wa kijamii ni kawaida, na waandishi wa habari huweka hadithi zao kwenye akaunti zao za media ya kijamii na / au zile za wachapishaji wao kukidhi mahitaji ya hadhira ya habari za wakati halisi. Mazoea ni pamoja na 'tweeting ya moja kwa moja',
- ▶ Video za 'Facebook Live', na vitendo vingine vya uandishi vya habari ambavyo sio lazima vihusishe uangalizi wa wahariri (sawa na utangazaji wa moja kwa moja), ambayo inaweza kusababisha 'Chapisha kwanza, angalia baadaye' mawazo
- ▶ Utegemezi wa uchanganuzi wa data ya kawaida ambayo inazingatia idadi ya mibofyo ya nakala na wageni wa kipekee wa wavuti badala ya 'dakika za umakini' na 'muda uliotumika' (alama muhimu zaidi kwa uandishi wa habari wa fomu ndefu na bora) zilizotumiwa kuhalalisha bei kubwa za kuongezeka kwa uhaba na matangazo ya

¹² 'Native Advertising' is a term used in the media industry to refer to paid content that mimics reportage. It is considered ethical practice to very clearly label the content as 'paid' but fear of deterring readers has resulted in an absence of transparency in some cases

¹³ Nielsen, R. K. (2012). *The Ten Years That Shook the Media World: Big Questions and Big Trends in International Media Developments* (Reuters Institute for the Study of Journalism, Oxford). https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-09/Nielsen%20-%20Ten%20Years%20that%20Shook%20the%20Media_o.pdf [accessed 29/03/2018]

¹⁴ For detailed global analysis of digital media trends, see the Reuters Institute for the Study of Journalism's (RISJ) *Digital News Report*. The 2018 edition is available at: <http://www.digitalnewsreport.org/survey/2018/overview-key-findings-2018/>

¹⁵ See Australian Community Media (ACM) case study: Robin, M. (2014). *Who needs subs? Fairfax turns to reporter-only model* Crikley. <https://www.crikley.com.au/2014/06/06/who-needs-subs-fairfax-turns-to-reporter-only-model/> [accessed 29/03/2018]. (Note: this method is now entrenched across Fairfax Media's regional, rural and community publications)

kiwango cha chini ya dijiti

- ▶ Mazoea ya Clickbait (inayoeleweka kama matumizi ya vichwa vya habari vya kupotosha kushawishi wasomaji kubonyeza viungo chini ya udanganyifu wa uwongo) iliyoungwa iliyoungwa kuendesha trafiki lakini ambayo yamehusishwa na mmomomyoko wa uaminifu katika uandishi wa habari wa kitaalam
- ▶ Utaftaji wa virusi kwa gharama ya ubora na usahihi. Hili ni tatizo linaloweza kuzidishwa na 'ujifunzaji wa mashine'
- ▶ Kuongezeka kwa vitengo vya kukagua ukweli ndani ya vyumba vya habari, na kama matokeo ya miradi ya maendeleo ya vyombo vya habari

iii) **Ukweli: jinsi habari potofu inavyoenea haraka katika teknolojia mpya ya habari**

a) *Kuongezeka kwa hadhira*

Enzi ya Dijiti iliondoa vizuizi kwa kuchapishwa¹⁶ na kuashiria “mabadiliko ya zana za uzalishaji kwa watu ambao hapo awali walijulikana kama watazamaji.”¹⁷ ambao walikua watayarishaji, wa yaliyomo, pamoja na habari - kazi na mazoezi yaliyoelezewa kama ‘Upekuzi’¹⁸. Hapo awali waliunda watazamaji kupitia barua pepe na vyumba vya mazungumzo kabla ya majukwaa ya media ya kijamii kukuza sana ufikiaji wao.

b) *Kuwasili kwa mitandao ya kijamii*

Katika nchi nyingi, mwishoni mwa miaka ya 2000, Twitter na Facebook walikuwa wamejiunga na YouTube kama vyombo vya habari vya kijamii, na kuathiri mazoea na utambulisho wa kitaalam wa uandishi wa habari (haswa kuhusu uhakiki, ushiriki wa hadhira, na mgongano wa nyanja za kibinafsi na za umma zinazotokea kwenye majukwaa ya kijamii¹⁹), na usambazaji wa yaliyomo. Kama watu binafsi waliunda mitandao iliyojengwa karibu na uaminifu, usambazaji wa wenzao kwa wenzao (haswa kwenye Facebook) ulianza kutoa changamoto kwa njia za jadi za usambazaji wa yaliyomo.

Watumiaji walisimamia mito yao ya yaliyomo - pamoja na yaliyomo kutoka kwa huduma za habari, uandishi wa habari na watoa habari wengine wa kuaminika - bila upatanishi. Kama matokeo ya usambazaji kupitia ‘mitandao ya uaminifu’ (watumiaji na wenzao), sio sahihi, uwongo, hasidi na yaliyomo katika habari za kuenea kama habari ziligundua kuongezeka kwa nguvu. Watafiti wamegundua kuwa yaliyomo kwenye hisia, na yaliyomo yaliyoshirikiwa na rafiki au mwanafamilia yana uwezekano wa kusambazwa tena kwenye media ya kijamii.²⁰

Wakati uandishi wa habari na mashirika ya habari wamejiingiza wenyewe ndani ya majukwaa haya kwa madhumuni ya ukusanyaji wa habari, ushiriki wa watazamaji na usambazaji wa yaliyomo (walihitaji kuwa mahali ambapo watazamaji wao walikuwa wakifanya kazi), ‘chujio za chujio’²¹ au ‘vyumba vya mwangwi’²² vilitengenezwa (hata ikiwa sio kama hermetic au maboksi kama inavyopendekezwa wakati mwingine). Hizi zilipunguza uwezekano wa watumiaji wengi kwa maoni

16 Gillmor, D. (2004). *We, the Media: Grassroots Journalism By the People, For the People* (O'Reilly). <http://www.authorama.com/we-the-media-8.html> [accessed 29/03/2018].

17 Rosen, J. (2006). *The People Formerly Known as the Audience*, PressThink blog (June 27th, 2006). http://archive.pressthink.org/2006/06/27/ppl_frmr.html [accessed 29/03/2018].

18 Bruns, A. (2008). *Blogs, Wikipedia, Second Life, and Beyond: From Production to Produsage*. Peter Lang, New York. See also: Bruns A (2006) Collaborative Online News Production. Peter Lang, New York.

19 Posetti, J. (2009). *Transforming Journalism...140 Characters at a Time* Rhodes Journalism Review 29, September 2009. http://www.rjr.ru.ac.za/rjrdp/rjr_0209/Transforming_Journalism.pdf [accessed at 29/03/2018].

20 Bakir, V. & McStay, A. (2017) *Fake News and the Economy of Emotions* Digital Journalism (Taylor and Francis) July, 2017. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/21670811.2017.1345645> [accessed 29/03/2018].

21 Note: Filter bubbles are the inflated space populated by like-minded people as a result of algorithms serving up individualised content to users c.f. Pariser, E. (2012). *The Filter Bubble*. Penguin and Random House, New York

22 ‘Echo chambers’ refers to the effect of confirmation bias on people of like mind on social media platforms and Module 5 has more on ‘confirmation bias’.

mbadala na habari iliyothibitishwa. Maendeleo haya yameongeza hatari zinazohusiana na 'shida ya habari'.

Faida za uandishi wa habari unaotumiwa na watazamaji ni pamoja na uwezo wa kutumia vyanzo anuwai anuwai, kufanya uthibitisho wa kushirikiana²³ (muhimu kusahihisha habari potofu, kutoa habari isiyo sahihi, na kuita watendaji wenye nia mbaya), na kujenga watazamaji waaminifu (wanaoungwa mkono na ushiriki wa moja kwa moja kati ya muigizaji wa habari na mtumiaji wa habari).²⁴ Pia huwapa watazamaji uwezo wa 'kujibu' ili kurekebisha rekodi ambapo waandishi wana makosa, au kuchangia kwa kushirikiana katika utafiti. Nyanja ya umma iliyoyana na mtandao pia husaidia waandishi wa habari na hadhira kupitisha viziwi na udhibiti wa kiholela (k.v. 'spin doctors').

Ushiriki wa waandishi wa habari na watazamaji na vyanzo vya habari kupitia njia za media ya kijamii pia inaweza kuonekana kama sifa mpya inayojulikana ya mifumo ya uwajibikaji ambayo inasaidia kujidhibiti. Maingiliano haya huruhusu waandishi wa habari kujibu hadharani na haraka kwa uhakiki halali na kazi yao, kurekebisha makosa mara moja, na kuongeza uwazi wa mazoezi yao kwa 'kutengeneza yaliyomo nje ya mchakato'.²⁵

Upungufu ni pamoja na:

- ▶ Kuongezeka kwa uwezekano wa habari isiyo na habari na habari potofu zinazoelea na usambazaji ulioimarishwa na 'mitandao ya uaminifu'²⁶ na athari za kihemko (k.v. husababishwa na upendeleo wa uthibitisho). (Angalia Moduli ya 5)
- ▶ Uwezo wa serikali na mashirika mengine kuhoji hatua ya vyombo vya habari na uthibitishaji kwa 'kwenda moja kwa moja kwa watazamaji' ili kuepuka uchunguzi. Kuna ushahidi wa kuongezeka kwa udanganyifu wa nguvu ya media ya kijamii na wale wanaotaka kuathiri matokeo ya uchaguzi na sera ya umma²⁷
- ▶ Habari za kupendeza zinaweza kushirikiwa²⁸
- ▶ Kutoweza kurudisha nyuma kwa urahisi au kusahihisha habari isiyo sahihi na habari potofu Habari potofu ikishasambaa kwenye mitandao ya kijamii - hakuna idadi ya utapeli au ripoti inayofunua uwongo itaondoa kabisa athari za hadithi ya uwongo, meme mbaya, video ya propaganda inayojifanya habari, au ripoti yenye makosa inayosababishwa na kutothibitishwa.
- ▶ Tamaa ya kuchapisha habari kwenye mitandao ya kijamii kwa haraka pia yaweza changia kuchapisha habari potofu na habari mbaya ama habari zinazotoka kwenye vyombo za habari zisizoaminika.²⁹
- ▶ Shida ingine inayochangia habari potofu kusambaa katika jamii ni ukosefu wa ujuzi

23 Garcia de Torres, E. (2017). *The Social Reporter in Action: An Analysis of the Practice and Discourse of Andy Carvin in Journalism Practice*, 11(2-3): <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/20717278.2016.1241110> [accessed 29/03/2018].

24 Posetti, J. (2010). *Aussie #Spill Breaks Down Barriers Between Journalists, Audience* PBS Mediashift, May 24th, 2010. <http://mediashift.org/2010/05/aussie-spill-breaks-down-wall-between-journalists-audience44/> [accessed 29/03/2018].

25 Posetti, J. (2013). *The 'Twitterisation' of Investigative Journalism* in S. Tanner & N. Richardson (Eds.), *Journalism Research and Investigation in a Digital World* (pp. 88-100). Oxford University Press. Available at <http://www.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=2265&context=ihpapers>

26 'Trust networks' are networks of people sharing information online via trust-based relationships (e.g. family and friendship groups) in an unmediated manner, peer-to-peer. Research has repeatedly demonstrated that social media users are more likely to share information derived from such 'trust networks' regardless of whether it's accurate or verified

27 Freedom House (2017). *Freedom of the Net 2017: Manipulating Social Media to Undermine Democracy* Freedom House. <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2017> [accessed 29/03/2018]. See also Cadwalladr, C. (2018). *I made Steve Bannon's Psychological Warfare Tool: Meet the data war whistleblower*, The Guardian Observer <https://www.theguardian.com/news/2018/mar/2017/data-war-whistleblower-christopher-wylie-facebook-nix-bannon-trump> [accessed 31/03/2018].

28 Kalsnes, B. & Larsson, O. A. (2017). *Understanding News Sharing Across Social Media: Detailing distribution on Facebook and Twitter in Journalism Studies* (Taylor and Francis) March, 2017. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1466702X.2017.1292686?scroll=top&needAccess=true&journalCode=jorj20> [accessed 29/03/2018].

29 Posetti, J. (2009). *Rules of Engagement For Journalists on Twitter* PBS Mediashift, June 19th 2009. <http://mediashift.org/2009/06/rules-of-engagement-for-journalists-on-twitter770/> [accessed 29/03/2018].

wa kuweza kuelewa kwa undani jinsi ya kuchambua habari. Kwa mara nyingi hii imechangia watu wengi kusambaza habari potofu bila kujua. Hii inamaanisha kuwa mara nyingi, watumiaji wa media ya kijamii hawana vifaa vya kuamua ikiwa yaliyomo ni sahihi kabla ya kuyashiriki.

- ▶ Kunayo pia madhara yanayosababishwa na mataifa mbali mbali kudhoofisha uhuru wa kujieleza kupitia udhibitishaji na uziujaji usiofaa kwa kujibu shida za haraka zilizoainishwa hapo juu.
- ▶ Ukuzaji wa Bubbles za chujio ambazo kinadharia zinathibitisha upendeleo na hupunguza utaftaji wa habari bora, iliyothibitishwa.
- ▶ Hatari ya mazoezi duni ya uandishi wa habari inazidi kushusha hadhi ya hadhira kwa taaluma hiyo na kutoa uhalali wa kushambulia vyombo vya habari na wale ambao wanataka kuwanyamazisha wakosoaji.
- ▶ Tatizo lingine kinasababishwa na shida ya watu kutojua kutofautisha habari za kweli na habari potofu.³⁰
- ▶ Viwanda vingi vya habari pia hazina uwezo wa kutosha wa kupambana na habari potofu. Ni muhimu kwa vyumba vya habari kuwa na wanahabari ambao kazi yao ni kupambana na habari potofu - wahariri wa media ya kijamii kuandaa mikakati iliyosasishwa ya kupambana na shida.³¹

c) Umaarufu wa mitandao ya kijamii

Mhariri mkuu wa **Guardian** Katherine Viner amenukuliwa apo awali akisema kwamba mtandao wa kijamii wa Facebook imevipokonya vyumba vya habari nguvu na uwezo wa kusambaza habari kwa kuwapokonya kazi ya wahariri kwa kutumia algorithimu³² Mitandao ya kijamii zimezipokonya vyombo vya habari kazi ya kuchapisha na kusambaza habari³³, Mitandao za kijamii zina nguvu kwa sababu zina uwezo wa kuamua ni habari zipi zinawafikia watu na zipi zinakandamizwa.³⁴ Hali hii saa zingine inachangia kukandamiza uhuru wa vyombo vya habari. Ni muhimu kutaja kua mitandao ya kijamii kama Faceboook zinazidi kujihusisha na vita dhidi ya habari potofu ulimwenguni.³⁵

Utumiaji wa algorithimu na Facebook kwa kuchapisha habari imeleta tashwishi haswa kwenye nchi zinazoendelea tangu³⁶, Lakini Facebook kwa ushirikiano na viwanda vya habari na wasomi wa mambo ya habari kusaidea kubainisha na kuripoti habari potofu. Google pia imeripoti iko kwenye harakati za kurekebisha algorithimu.³⁷ alakini, baada ya ahadi za kwanza na vitendo kwa kushirikiana na mashirika ya habari na wasomi wa uandishi wa habari kushughulikia mgogoro huo, pamoja na hatua za kutoa yaliyomo ya kuaminika na kupeperusha machapisho ya uwongo na ya kupotosha, Facebook

³⁰ Nielsen, R. K. & Graves, L. (2017). "News you don't believe": Audience Perspectives on Fake News Reuters Institute for the Study of Journalism Factsheet (RISJ, Oxford). https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-10/Nielsen%26Graves_factsheet_1710v3_FINAL_download.pdf [accessed 29/03/2018].

³¹ Elizabeth, J. (2017) *After a Decade, It's Time to Reinvent Social Media in Newsrooms*, American Press Institute <https://www.americanpressinstitute.org/publications/reports/strategy-studies/reinventing-social-media/single-page/> [accessed 29/03/2018].

³² Viner, K. (2017). *A mission for journalism in a time of crisis* The Guardian, November 17th, 2017. <https://www.theguardian.com/news/2017/nov/16/a-mission-for-journalism-in-a-time-of-crisis> [accessed 29/03/2018].

³³ Bell, E. & Owen, T. (2017). *The Platform Press: How Silicon Valley Reengineered Journalism* Tow Center for Digital Journalism. https://www.cjr.org/tow_center_reports/platform-press-how-silicon-valley-reengineered-journalism.php [accessed 29/03/2018].

³⁴ Hindustan Times (2016). Facebook Says Will Learn From Mistake Over Vietnam Photo. <http://www.hindustantimes.com/world-news/facebook-says-will-learn-from-mistake-over-vietnam-photo/story-kvmb3X6lKmwaiGZekYN.html> [accessed 29/03/2018].

³⁵ Posetti, J. (2017). *Fighting Back Against Prolific Online Harassment*, The Conversation, June 29th 2017. <https://theconversation.com/fighting-back-against-prolific-online-harassment-in-the-philippines-80271> [accessed 29/03/2018].

³⁶ Finkel, Casey & Mazur (2018). op cit

³⁷ Grimme, C., Preuss, M., Adam, L., & Trautmann, H. (2017). *Social Bots: Human-Like by Means of Human Control*. Big Data s(4) <http://compromp.ox.ac.uk/publishing/academic-articles/social-bots-human-like-by-means-of-human-control/> [accessed 29/03/2018].

ilirudi nyuma sana kutoka kwa kazi hii mnamo Januari 2018.³⁸ Wazi kwa mifumo iliyofungwa zaidi ya media ya kijamii ya ushiriki wa hadhira inaweza kufuata, na seti mpya kabisa ya athari kwa usambazaji wa habari na uendeleu ya uandishi bora. Pia kuna hatari za ziada kwa uundaji wa Bubbles za vichungi na kuenea kwa virusi kwa habari isiyo na maana.³⁹ kuimarisha upendeleo wa uthibitisho. Wakati wa kuandika, Google ilikuwa imeonyesha kuwa inalishughulikia tatizo hili: “Mara nyingi kuna mitazamo halali anuwai inayotolewa na wachapishaji, na tunataka kuwapa watumiaji kuonekana na ufikiaji wa mitazamo hiyo kutoka kwa vyanzo vingi.”⁴⁰

Matokeo ya ‘shida ya habari’ kwa uandishi wa habari na tasnia ya habari:

- ▶ Mmomonyoko zaidi wa uaminifu kwa chapa za habari, uandishi wa habari na waandishi wa habari binafsi ambao wanashiriki habari zisizo sahihi, za uwongo, au za kupotosha.
- ▶ Kuchanganywa kwa utoaji wa taarifa bora na habari isiyo na maelezo na asili isiyo na majina ya asili (zilizolipwa) yaliyomo kwenye matangazo iliyoundwa kuiga habari, ikiongeza kutokuaminiana kwa jumla.
- ▶ Mkazo zaidi juu ya mtindo wa biashara ya uandishi wa habari - watazamaji hawawezi tena kugeukia vyombo vya habari wakati wa shida na msiba wakiamini kwamba watapewa habari ya kuaminika, iliyothibitishwa inayoshirikiwa kwa maslahi ya umma. Uaminifu kama huo unathibitisha uaminifu wa chapa - aina muhimu kwa kujenga mtindo wowote endelevu wa biashara ya habari.
- ▶ Kudhoofisha jukumu la waandishi wa habari kama mawakala wa uwajibikaji (k.m. kupitia uandishi wa habari za uchunguzi), na athari za mtiririko kwa jamii pana.
- ▶ Uharibifu (wakati mwingine unahesabiwa haki kama lazima kutokomezwa ‘habari bandia’) ambazo zinadhooifisha uhuru wa vyombo vya habari na uhuru wa haki za kujieleza, pamoja na kuzimwa kwa mtandao, kuzuia majukwaa, na kudhibiti.
- ▶ Kulengwa vibaya kwa waandishi wa habari (haswa waandishi wa habari wa kike) na waokoaji wa habari wanaotumia unyanyasaji mkondoni kudhoofisha ripoti kali, pamoja na majaribio ya makusudi ya kuwanasa waandishi wa habari katika usambazaji wa habari na habari potofu.⁴¹

Mazoezi ya tasnia inayoibuka: jinsi mashirika ya habari yanaangazia ‘habari bandia’ na kupinga ‘shida ya habari’

Shida na hatari zilizoainishwa hapo juu zinahitaji umakini wa kitaalam, kujitolea kwa maadili, viwango ya juu vya kuripoti na uthibitishaji (pamoja na njia za ushirika za uthibitisho) wa habari na vyanzo, pamoja na utoaftaji kazi, na ripoti ya ubunifu juu ya shida.

Hapa kuna mifano ya juhudi za mashirika ya habari na waandishi wa habari binafsi kuangazia hadithi hiyo, kuwashirikisha watazamaji katika kusoma na kuandika habari, na kukomesha habari:

³⁸ Wang, S., Schmidt, C. & Hazard, O. L. (2018). *Publishers claim they're taking Facebook's newsfeed changes in their stride - is the bloodletting still to come?* NiemanLab. <http://www.niemanlab.org/2018/01/publishers-claim-theyre-taking-facebooks-news-feed-changes-in-stride-is-the-bloodletting-still-to-come/> [accessed 29/03/2018].

³⁹ Alaphillippe, A. (2018). *Facebook's Newsfeed Changes Are Probably Going to be Great for Fake News*, The Next Web. <https://thenextweb.com/contributors/2018/01/2018facebook-news-feed-changes-probably-going-great-fake-news/> [accessed 29/03/2018].

⁴⁰ Hao, K. (2018). *Google is finally admitting it has a filter bubble problem*, Quartz. <https://qz.com/1194566/google-is-finally-admittin-it-has-a-filter-bubble-problem/> [accessed 29/03/2018].

⁴¹ See detailed analysis in Module Seven

- ▶ *The Guardian's* use of Instagram Stories to counter the spread of disinformation, with short videos designed to engage young audiences <https://www.instagram.com/p/BRd25kQBb5N/> (See also: *The Guardian's* 'Fake News' interactive quiz <https://www.theguardian.com/theguardian/2016/dec/28/can-you-spot-the-real-fake-news-story-quiz>)
- ▶ *Uchapishaji wa Rappler wa habari za uchunguzi na uchambuzi mkubwa wa data kufunua mitandao ya propaganda ya 'sock puppet' inayothiri demokrasia nchini Ufilipin* . <https://www.rappler.com/nation/148007-propaganda-war-weaponizing-internet>
- ▶ *Matumizi ya New York Times ya kuripoti kwa kwa njia ya kutumia kesi ziwemo ili kupatiana ufafanuo zaidi.* <https://www.nytimes.com/2016/11/20/business/media/how-fake-news-spreads.html>
- ▶ *Uchapishaji wa Colombia Journalism Review wa kujitolea kwa ukaguzi wa uandishi na uchambuzi wa habari kwa njia ya kutafakari shida* https://www.cjr.org/analysis/how_fake_news_sites_frequently_trick_big-time_journalists.php
- ▶ *Mwongozo wa Guardian Australia kwa waandishi wa habari juu ya changamoto ya kukataa mabadiliko ya hali ya hewa.* <https://www.theguardian.com/environment/planet-oz/2016/nov/08/tough-choices-for-the-media-when-climate-science-deniers-are-elected>
- ▶ *Ushirikiano wa Kijapani kati ya waandishi wa habari na wasomi wakati wa uchaguzi wa kitaifa mnamo 2017 ambao umejengwa juu ya kanuni za mradi uliofanikiwa sana wa kuangalia uchaguzi wa CrossCheck huko Ufaransa mwaka huo huo. Nchini Marekani, Electionland ni mfano wa kupendeza wa ushirikiano ambao:* <http://www.niemanlab.org/2017/10/a-snap-election-and-global-worries-over-fake-news-spur-fact-checking-collaborations-in-japan/>
- ▶ *Nchini Marekani, Electionland ni mfano wa kupendeza wa ushirikiano ambao unajumuisha waalimu wa uandishi wa habari na wanafunzi.* <https://projects.propublica.org/electionland/>⁴²
- ▶ *Uchunguzi wa kashfa ya Cambridge Analytica (ikijumuisha The Observer & The Guardian, Channel 4 News na The New York Times) na njia inayoweza maarifa ambayo Vox Media ilielezea hadithi ngumu kwa hadhira yake.* <https://www.vox.com/policy-and-politics/2018/3/21/2017141428/cambridge-analytica-trump-russia-mueller> b. <https://www.vox.com/policy-and-politics/2018/3/23/2017151916/facebook-cambridge-analytica-trump-diagram>
- ▶ *The Quints kutumia wasomaji wake kukabili kuenea kwa habari potofu kwenye WhatsApp nchini India.* <https://www.thequint.com/leon/satire/whatsapp-indian-elections-and-fake-propaganda-satire>⁴³

⁴² Editors' note: CrossCheck and Electionland are part of an emerging phenomenon of temporary initiatives in the form of partnerships, to counter disinformation during elections. Such "pop-up" partnerships can be a valuable phenomenon that compensates for the absence or relative weakness or isolation of established fact-checking institutions.

⁴³ Note: For research examining the role of chat apps in disinformation distribution see: Bradshaw, S & Howard, P. (2018). *Challenging Truth and Trust: A Global Inventory of Organized Social Media Manipulation*. Working Paper 2018.1. Oxford, UK: Project on Computational Propaganda: <http://compprop.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/93/2018/07/ct2018.pdf> [accessed: 20/08/18].

Wakufunzi wanahimizwa kuongeza mifano mengine kutoka sehemu mbali mbali ambazo wanafunzi wanaelelwa.

Mikakati ya Profesa Charlie Beckett ya kukuza mazoezi ya uandishi wa habari wa maadili katika enzi ya ‘habari bandia’ pia ni muhimu kuangalia. Anasema waandishi wa habari wanapaswa:

- ▶ Unganisha - ipatikane kwa urahisi kwenye majukwaa yote ya habari.⁴⁴
- ▶ Curate - wasaidie wasomaji kupata habari nzuri popote zilipo.
- ▶ Eleweka - tumia lugha rahisi inayoeleweka na usikilize kwa umakini.
- ▶ Kuwa mtaalam - ongeza thamani, ufahamu, uzoefu, muktadha.
- ▶ Kuwa mkweli - kuangalia ukweli, usawa, usahihi.
- ▶ Kuwa na utu - onyesha uelewa, kubali utofauti, na uwe wa kujenga watu.
- ▶ Onyesha uwazi - onyesha vyanzo, wajibika, na uruhusu kukosolewa.⁴⁵

Malengo ya Moduli

- ▶ Kuhakikisha uelewa kati ya washiriki wa sababu za kimuundo za tasnia ya habari kudhoofika kwa upande mmoja na, kwa upande mwingine, msukumo wa habari isiyo sahihi na habari potofu.
- ▶ Kuwawezesha washiriki kuchambua kwa kina majibu ya tasnia ya habari kwa hali ya ‘shida ya habari’.
- ▶ Kuelewa na kukosoa jukumu la majukwaa katika ukuzaji na uendelezaji wa shida ya habari.

Matokeo ya Kujifunza

Mwisho wa moduli hii, washiriki wanapaswa kuwa na uwezo wa:

1. Tathmini kwa kina sababu za kimuundo na matokeo mapana ya vitendo vya media ya habari katika kuripoti na kusambaza habari za uwongo.
2. Kuelewa na kukosoa jukumu la teknolojia na ‘walinda lango wapya’ (yaani majukwaa) katika kuwezesha usambazaji wa virusi vya habari na habari potofu zinazowasilishwa kama habari.
3. kutambua njia bora zinazoibuka ndani ya tasnia ya habari kwa kukamata na kupambana na habari.

⁴⁴ Note: the editors acknowledge that it is not possible for all journalists to be across all platforms individually. It might be helpful, however, for newsrooms to assign individual journalists to emerging and less high-impact platforms in addition to the currently high-profile Twitter, Facebook and Instagram.

⁴⁵ Beckett, C. (2017). op cit

Muundo wa Moduli

Moduli hii imeundwa kutumiwa kwa masomo ya ana kwa ana, au mtandaoni. Imekusudiwa utekelezaji katika sehemu mbili: Kinadharia na kwa vitendo.

Kuunganisha mpango wa somo hili na matokeo ya kujifunza

A. Kusomesha kwa Kinadharia

Mpango wa Moduli	Idadi ya masaa	Matokeo ya Kujifunza
Kusoma kwa njia ya maingiliano na kipindi cha maswali na majibu hutolewa kijadi, au kupitia jukwaa la wavuti linalowezesha ushiriki wa mbali. Maudhui ya kusoma yanaweza kutolewa kutoka kwa nadharia na mifano iliyotolewa hapo juu. Walakini, wahadhiri wanahimizwa kujumuisha kitamaduni /masomo ya kisa husika katika utoaji wa moduli hii. Matokeo ya kujifunza yawezahudumiwa vizuri na hotuba inayochukua fomu ya majadiliano ya jopo la wataalam, na maandishi wa habari, wahariri na wawakilishi wa majukwaa walioalikwa kushiriki kwenye majadiliano yanayodhibitiwa na mhadhiri au mwalimu na ushiriki wa moja kwa moja wa washiriki wa kozi kupitia kipindi cha maswali na majibu.	Dakika 60-90	1, 2, 3

B. Practical

Mpango wa Moduli	Muda	Matokeo ya Kujifunza
Warsha / mafunzo ambayo yanaweza kuwezesha katika mazingira ya jadi ya darasa, au kupitia jukwaa la eLearning kama Moodle, vikundi vya Facebook au huduma zingine zinazowezesha ushiriki wa mkondoni wa mbali. Zoezi la semina / mafunzo linaweza kupitisha muundo ufuatao. Vikundi vya mafunzo vitagawanywa katika vikundi vinavyofanya kazi vya washiriki 3-5 kila mmoja. Kila kikundi kinapaswa - Kusomesha kwa kutumia kesi au kifani cha uchunguzi kinachohusisha chanjo ya shirika la habari au usambazaji wa habari isiyo sahihi / habari isiyo sahihi. - Tathmini nyenzo kwa kushirikiana, ukitafti asili ya habari na muktadha wa ripoti potofu (kwa mfano. Je! Hii ilikuwa hadithi ya habari kuu?); jadili sababu zinazowezekana za tukio hilo (kuzingatia mambo ya kimuundo kama chumba cha habari cha kupunguza kazi hivi karibuni, na jukumu la majukwaa ya media ya kijamii); jadili uzoefu wao wenyewe wa kudanganywa na habari mbaya. - Andika muhtasari wa maneno 250 ya uchambuzi wao wa sababu zinazowezekana za uchapishaji, kubainisha mambo matatu ambayo mwandishi wa habari / shirika la habari wangepanya tofauti ili kuzuia kuzuia kuchapisha habari za uwongo. Hii inaweza kufanywa kwa kutumia Hati za Google au zana sawa ya kuhariri ya kushirikiana na inapaswa kuwasilishwa kwa mhadhiri / mkufunzi wao kwa ukaguzi.	Dakika 90 -120	1, 2, 3, 4

Zoezi

Ripoti ya Uchunguzi (maneno 2000). Tambua tafiti tatu ikiwa ni pamoja na moja kutoka nchi yako / mkoa) inayohusisha usambazaji wa shirika la habari, au uchunguzi wa kesi ya upotoshaji habari. Tengeneza kila mfano (kujadili sababu na matokeo ya uchapishaji wa habari isiyo sahihi / habari isiyo sahihi) na masomo ya ziada yanayopatikana kutoka kwa kila kifani cha kesi (Kumbuka: washiriki wanapaswa kuchagua mifano mpya - sio zile zinazotolewa kwa majadiliano kwenye semina iliyounganishwa na moduli hii).

- Bakir, V. & McStay, A. (2017). *Fake News and the Economy of Emotions in Digital Journalism* (Taylor and Francis). <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/21670811.2017.1345645> [accessed 29/03/2018].
- Bell, E. & Owen, T. (2017). *The Platform Press: How Silicon Valley Reengineered Journalism* Tow Center for Digital Journalism, March 29th, 2017. https://www.cjr.org/tow_center_reports/platform-press-how-silicon-valley-reengineered-journalism.php [accessed 29/03/2018].
- Iretton, C. (Ed) (2016). *Trends in Newsrooms 2016* (WAN-IFRA, Paris). http://www.wan-ifra.org/sites/default/files/field_media_image_file_attach_WAN-IFRA_Trends_Newsrooms_2016.pdf [accessed 29/03/2018].
- Kalsnes, B. & Larsson, O. A. (2017). *Understanding News Sharing Across Social Media: Detailing distribution on Facebook and Twitter in Journalism Studies* (Taylor and Francis). <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1461670X.2017.1297686?scroll=top&needAccess=true&journalCode=rjos20> [accessed 29/03/2018].
- Nielsen, R. K. (2012). *The Ten Years That Shook the Media World: Big Questions and Big Trends in International Media Developments* (Reuters Institute for the Study of Journalism, Oxford). https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-09/Nielsen%20-%20Ten%20Years%20that%20Shook%20the%20Media_o.pdf [accessed 29/03/2018].
- McChesney, W. & Picard, V. (Eds) (2011). *Will the Last Reporter Please Turn Out the Lights: The Collapse of Journalism and What Can Be Done to Fix it*. The New Press, New York.
- Mitchell, A., Holcomb, J. & Weisel, R. (2016). *State of the News Media* Pew Research Centre. <http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/13/2016/06/30143308/state-of-the-news-media-report-2016-final.pdf> [accessed 29/03/2018].
- Posetti, J. (2009). *Transforming Journalism...140 Characters at a Time* Rhodes Journalism Review 29, http://www.rjr.ru.ac.za/rjrpdf/rjr_no29/Transforming_Journ.pdf [accessed 29/03/2018].
- Posetti, J. (2013). *The 'Twitterisation' of investigative journalism* in S. Tanner & N. Richardson (Eds.), *Journalism Research and Investigation in a Digital World* (pp. 88-100): Oxford University Press, Melbourne. <http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=2765&context=lhapapers> [accessed 29/03/2018].
- Posetti, J. & Silverman, C. (2014). *When Good People Share Bad Things: The Basics of Social Media Verification* in Posetti (Ed) *Trends in Newsrooms 2014* (WAN-IFRA, Paris). http://www.wan-ifra.org/sites/default/files/field_media_image_file_attach_WAN-IFRA_Trends_Newsrooms_2014.pdf [accessed 29/03/2018].
- Posetti, J. (Ed) (2015). *Trends in Newsrooms 2015* (WAN-IFRA, Paris). http://www.wan-ifra.org/sites/default/files/field_media_image_file_attach_WAN-IFRA_Trends_Newsrooms_2015.pdf, (See also *Trends in Newsrooms 2014*) [accessed 29/03/2018].
- RISJ (2018). *Digital News Report 2018* (University of Oxford). <http://media.digitalnewsreport.org/wp-content/uploads/2018/06/digital-news-report-2018.pdf?x89475> [accessed 29/06/2018].

- Silverman, C. (2015). *Lies, Damn Lies and Viral Content*. Tow Center for Digital Journalism. http://towcenter.org/wp-content/uploads/2015/02/LiesDamnLies_Silverman_TowCenter.pdf [accessed 29/03/2018].
- Society of Climate Change Reporters (2016). *Climate Change: A Guide to Information and Disinformation* <http://www.sej.org/initiatives/climate-change/overview> [accessed 29/03/2018].
- UNESCO (2017). *States and journalists can take steps to counter 'fake news'*. <https://en.unesco.org/news/states-and-journalists-can-take-steps-counter-fake-news> [accessed 29/03/2018].

A silhouette of a person sitting and reading a book, set against a vibrant sunset sky with shades of orange, red, and pink. The person is positioned on the left side of the frame, facing right. The book is held open in their hands. The overall mood is peaceful and contemplative.

**KUPAMBANA NA HABARI ISIYO NA HABARI NA HABARI POTOFU
KUPITIA USOMAJI WA HABARI NA HABARI (MIL)**

Magda Abu-Fadil

MODULI 4

Muhtasari

Moduli hii inafunza dhana ya Media na Habari⁴⁶ (MIL) wanafunzi wanafaa kuelewa habari kama njia ya kugundua 'machafuko ya habari' katika ujumbe dhahiri na mdogo. MIL ni dhana ya mwavuli inayotumiwa na UNESCO kuisisitiza uhusiano wa kati uwezo kuhusu habari kwa upana, na vyombo vya habari haswa. Hizi zinahusu kusoma na kuandika kwa haki za binadamu (haswa haki ya uhuru wa kujieleza kama haki ya kila mtu kutafuta, kupokea na kupeana habari na maoni); kusoma na kuandika habari (pamoja na kusoma na kuandika kuhusu viwango vya uandishi wa habari na maadili); kusoma na kuandika matangazo; ufahamu wa kompyuta; uelewa wa 'uchumi wa umakini'; kusoma na kuandika kwa tamaduni; kusoma na faragha; nk. Inajumuisha kuelewa jinsi mawasiliano yanavyoshirikiana na kitambulisho cha mtu binafsi na kijamii maendeleo. MIL inazidi kuwa ujuzi muhimu wa maisha - inahitajika kujua ni nini kinachounda kitambulisho cha mtu na jinsi mtu anaweza kusafiri kwa ukungu wa habari na epuka migodi iliyofichwa ndani ya ukungu. MIL inaarifu matumizi yetu, uzalishaji, ugunduzi, tathmini na kugawana habari, na kuelewa kwetu sisi wenyewe na wengine katika jamii ya habari.

Kuwa na uwezo wa kuelewa habari ni uwezo maalum zaidi wa kuelewa lugha na makusanyiko ya habari kama aina, na kutambua jinsi huduma hizi zinaweza kutumiwa kwa nia mbaya. Muhimu kama hii ni, hata hivyo, peke yake kuna uwezekano wa kutoa ushujaa kamili kutolea habari katika vazi la habari. Hii ni kwa sababu wanadamu hushirikisha mawasiliano sio tu na vichwa vyao, bali pia na miyo yao. Kwa hivyo, MIL pia inahitaji kujumuisha uelekezaji wa kuongeza uelewa kwa watu binafsi juu ya jinsi wanavyoitikia yaliyomo kwenye habari, na utabiri wao wa kutoa idhini au la kutoa habari hata kwa uhuru wa ishara za aina hiyo. Kwa hivyo MIL inapaswa, kwa msingi, kuwapa watu ufahamu juu ya utambulisho wao - ni akina nani, na wanakuwa nani, na jinsi hii inavyoathiri ushiriki wao na habari na aina zingine za mawasiliano.

Moduli hii inakusudia kusiaidisha washiriki kutambua na kutofautisha uandishi wa habari kwa upande mmoja na habari ambayo inajidai kuwa uandishi wa habari kwa upande mwingine. Uwezeshaji kama huo unawawezesha watu binafsi kuwa mabwana wa kitambulisho chao na kutambua na kupinga wakati wanapotumiwa kuhusiana na habari zisizo za kujifanya kama habari.

Washiriki pia watajifunza jinsi ya kukuza na kutumia mfumo wa stadi za kufikiri wa "Hukumu ya Kutafakari yenye Kusudi"⁴⁷ ambayo inajumuisha kutumia uchambuzi, tafsiri, tathmini, kujidhibiti, udokezi na ufanauzi.

Washiriki huwekwa kupitia hatua za kuchambua habari katika kuchapisha, kutangaza (redio na runinga), media ya mkondoni na ya kijamii, kutengeneza ujumbe katika sehemu za sehemu zao, na pia kujifunza juu ya vyanzo na uaminifu wao (au ukosefu wake).

Watajifunza kuwa habari halisi sio sayansi, lakini imeingizwa katika masimulizi ambayo, licha ya kuwa tofauti, kwa ujumla hufuata njia na maadili ya kitaalam ambayo husaidia kupunguza makosa na ambayo kwa hakika yanazuia uzushi. Waandishi wa habari wanapaswa kuripoti, na kuashiria uwongo unaotolewa na watendaji anuwai; kinyume chake hawapaswi kamwe kukubali mada kama ukweli, au kuwasilisha bila kutoa sifa zinazofuatana ambazo zinajulisha hadhira juu ya hali halisi.

Katika moduli hii, wanafunzi pia watajifunza jinsi ya haraka na rahisi kutumia "jarida" kutoa hadithi inayoonekana kuaminika na kushawishi kutoka kwa maelezo yasiyokamilika, ya kupotosha, au ya kubuni.⁴⁸

Vifaa vya kufundishia moduli hii huzingatia kukuza ufahamu juu ya umuhimu wa MIL katika kushughulikia

⁴⁶ <https://en.unesco.org/themes/media-and-information-literacy> [accessed 16/06/2018].

⁴⁷ Facione, P. (2010, updated). *Critical Thinking: What It Is and Why It Counts*. [online] Insight Assessment. Available at: <https://www.insightassessment.com/> [accessed 01/02/2018].

⁴⁸ For examples of "journalese" consider: Fluent in Journalese by Philip B. Corbett. March 17, 2015 <https://afterdeadline.blogs.nytimes.com/2015/03/17/fluent-in-journalese/>; 'My shameful secret: I've learnt to love clichéd journalese' by Rob Hutton. 05 Sep 2013. <https://www.telegraph.co.uk/culture/9088967/My-shameful-secret-ive-learned-to-love-cliched-journalese.html> [both accessed 22/04/2018].

habari potofu na upotoshaji. Hii ni pamoja na utumiaji wa stadi za kufikiri muhimu ili kugundua ‘habari’ ambayo imetengenezwa. Pia inaonyesha umuhimu wa washiriki kutumia MIL yao wenyewe katika maisha yao ya kila siku. Inawasaidia kuona jinsi MIL zinaweza kuimarisha haki zao za kibinadamu na za wengine; na umuhimu wa kuepuka kukuza na kusambaza uwongo.⁴⁹

Kufundisha hufanyika katika nafasi ya ujifunzaji iliyo na vifaa vya kompyuta. Washiriki wanaweza kutumia matumizi ya gumzo mtandaoni ya vifaa vya rununu vya rununu wakati wa sehemu za vitendo za somo. Mtandao unahitajika kwa kupata vyanzo vya mkondoni vya chuo kikuu wakati ufikiaji wa Intranet ya chuo (ambapo moduli hii hutolewa katika kiwango cha juu) hutumiwa kupata maktaba na vituo vyovyote vya vyuo vikuu vya rasilimali.

Muhtasari

Habari potofu iliyojificha kama habari inayotokana na uchaguzi wa Marekani, Ufaransa, Kenya, na Ujerumani mnamo 2016 na 2017 ni ncha tu ya barafu ya habari nyingi changamoto kwa jamii - ingawa labda na matokeo makubwa zaidi. Fikiria, hata hivyo, kwamba vituo vya televisheni na watumiaji wa media ya kijamii ulimwenguni kote walifuatilia wakati halisi muujiza katika kutengeneza huko Mexico mnamo 2017 wakati waokoaji walijaribu kumtoa msichana wa shule, #FridaSofia, akiwa ameshikwa na kifusi baada ya tetemeko la ardhi - kugundua kuwa hayupo⁵⁰. Hadithi hiyo ilikuwa ya uwongo, ingawa labda sio kesi ya uwongo wa makusudi. Walakini uandishi wa habari lazima uepuke makosa na bandia. Sio uwongo wote kwenye habari ni ‘habari bandia’ kwa maana ya habari, lakini zote mbili ni shida kwa uwezo wa jamii kuelewa ulimwengu.

Wasomaji wa habari (hadhira) wanahitaji media ya hali ya juu na kusoma kwa habari kwa ujumla lakini pia kiwango cha uelewa wa falsafa. Kwa mfano, wanapaswa kuelewa kwamba habari halisi sio “ukweli” kamili (ambayo ni kitu kinachokadiriwa tu katika mwingiliano wa kibinadamu na kila mmoja na ukweli kwa muda) Washiriki, na wanafunzi wa uandishi wa habari haswa, wanapaswa kuelewa kwamba ukweli ni kwamba uandishi wa habari haupaswi kamwe kuendeleza uwongo. Kuonekana kwa nyangumi na papa katika mabwawa ya watu au nyuma ya nyumba kufuatia vimbunga na athari zingine zisizowezekeka za majanga ya asili yaliyofunikwa na media huuliza swali: Kweli? Habari ambayo inashindwa kutoa kwa heshima yake iliyodhibitishwa kwa ukweli uliohibitishwa inaweza kuwa matokeo ya kuripoti kianza na michakato ya kutosha ya uchapishaji, lakini pia inaweza kuwa ya udanganyifu kwa makusudi na kwa hivyo udanganyifu. MIL inahitajika kufafanua tofauti, na jinsi kesi kama hizo zinavyolinganishwa na habari za kitaalam na maadili.

Barabara ni ndefu. Viwango vinavyoongezeka vya matamshi ya chuki, chuki dhidi ya wageni na mashambulizi dhidi ya wakimbizi au watu kutoka dini “zingine”, kabila, na rangi tofauti ya ngozi, kulingana na maoni potofu yanayosababishwa na takwimu zilizopangwa, maneno ya watu, na ripoti za kupotosha za media ambazo zinashindwa kufikia viwango vya uandishi wa habari, ongeza kwenye mchanganyiko wenye sumu ambayo MIL inahitaji kukabiliana nayo. Hii itakuwa ngumu zaidi kwani programu za kompyuta zinazotumia Akili ya bandia (AI) hutumiwa kuunda masimulizi ya watu kwenye video za uwongo na / au ripoti za sauti ambazo hazina ukweli wowote.⁵¹

Kunayo pia hitaji la kuongoza wanafunzi na watendaji wa uandishi wa habari kufikiriwa wa kina juu ya kile wanachosikia na kuona, kutoka kwa mazungumzo rahisi hadi habari inayosambazwa sana katika media ya

49 The integration of MIL in journalism education is studied by for example Van der Linde, F. 2010. The necessity of a media literacy module within journalism or media studies curricula. *Global Media Journal, African Edition*. Vol. 4, no.2 <http://globalmediajournals.ac.za/pub/article/view/7>

50 Campoy, A. (2017). A schoolgirl trapped in Mexico's earthquake rubble won the world's hearts - except she did not exist. Quartz. Available at: <https://qz.com/y084105/a-schoolgirl-trapped-in-mexicos-earthquake-rubble-won-the-worlds-hearts-except-she-didnt-exist/> [accessed 03/04/2018].

51 Edmund, C. (2017). This AI can create a video of Barack Obama saying anything. [online] World Economic Forum. Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2017/07/obama-speech-simulation-washington-university/>

jadi na dijitali.

Mbali na aina ya habari mbaya na habari potofu iliyotambuliwa na Wardle na Derakhshan (2017), shirika lisilo la faida la Brussels, Jumuiya ya Ulaya ya Maslahi ya Watazamaji (EAVI), ndani ya muktadha wa Usomaji wake wa Vyombo vya Habari kwa Uraia mpango, umetoa infographic inayoitwa “Zaidi ya Habari bandia: Aina Kumi za Habari Zinazopotosha”.⁵³ ambayo inafupisha kile watumiaji wa habari wanakabiliwa nacho leo. Ni rasilimali muhimu kwa wanafunzi wa uandishi wa habari na watendaji.

Jarida la utafiti lililosasishwa la Dkt Peter A. Facione “Kufikiria Mbaya: Ni Nini na Kwanini Inahesabu”⁵⁴ ni pedi nzuri ya uzinduzi kwa wanafunzi kuwajulisha na “hoja, kufanya maamuzi, na michakato ya kufikiria ya kibinafsi na ya kikundi”. Inafaa zaidi katika umri wa ‘ukweli-baada ya ukweli’, ‘habari bandia’ na ‘ukweli mbadala’. Kwa njia hii, kufikiria kwa kina ni pamoja na:

- ▶ Kuwa na uwezo wa kuuliza maswali kuhusu maswala nyeti.
- ▶ Wasiwasi wa kujua na kubakia na ujuzi.
- ▶ Tahadhari kwa fursa za kutumia kufikiria kwa kina.
- ▶ Kuamini michakato ya uchunguzi uliofikiriwa.
- ▶ Kujiamini kwa uwezo wa mtu mwenyewe wa kufikiria
- ▶ Kuwa na uwazi kuhusu maoni tofauti ya ulimwengu.
- ▶ Kuwa wazi kwa kuzingatia njia mbadala na maoni.
- ▶ Kuelewa maoni ya watu wengine.
- ▶ Mawazo mazuri katika kupima hoja.
- ▶ Kutambua na kukubali nafsi ya upendeleo (personal biases) wa mtu mwenyewe, chuki, ubaguzi, au mielekeo ya kujiona.
- ▶ Kuwa na busara unapotoa hukumu kwa wengine.
- ▶ Utayari wa kutafakari tena na kurekebisha maoni ambapo tafakari ya uaminifu inaonyesha kuwa mabadiliko yanastahili.

Kulingana na tafiti anuwai, katika sehemu nyingi za ulimwengu ushiriki wa vijana na vifaa vya rununu inamaanisha wanapata⁵⁵ habari zao nyingi kupitia mashine hizi kupitia programu za gumzo (programu), media ya kijamii, na, mara kwa mara, tovuti za media za jadi na blogi. Kwenye mengi ya haya, kuna kidogo au hakuna chochote cha kupigia debe kile ni uandishi wa habari wenye sifa nzuri na ni nini ripoti ya amateur, achilia mbali habari potofu.

⁵² See Module Two

⁵³ EAVI. (2018). EAVI.eu. [online] Available at: <https://eavi.eu/beyond-fake-news-10-types-misleading-info>

⁵⁴ Facione, P. (2010, updated). Ibid. *Critical Thinking*

⁵⁵ *Children's use of mobile phones.* (2015). [ebook] Tokyo: Mobile Society Research Institute, NTT Docomo. Available at: https://www.gsma.com/publicpolicy/wp-content/uploads/2012/03/GSMA_Childrens_use_of_mobile_phones_2014.pdf

Suala jingine ni jinsi majukwaa yanavyoshughulikia habari. Kwa Facebook, jukwaa mkubwa zaidi wa kijamii, “... uandishi wa habari umekuwa chungu shingoni tangu siku ya kwanza. Sasa, ikizingatiwa shida ya habari mbaya na uhusian mbaya na umma, ni wazi kwamba Facebook itafanya polepole kuvuta kizibo kwenye habari”, inabisha Frederic Filloux.⁵⁹ Jinsi hilo litavyoenda bado kuonekana. Mashirika mengine ya habari yangeishi kushushwa chini ikiwa Facebook itawazuia kutumia jukwaa hili kwani Facebook imekuwa njia ya watumiaji wanaotegemea jukwaa la mitandao ya kijamii kujifahamisha matukio.60

Hata hivyo baadhi ya watetezi wa MIL wanatumai hatua kama hiyo inaweza kusababisha watumiaji wa habari wachanga kupanua zao upeo zao wa macho katika kutafuta kile kinachotokea katika ulimwengu unaowazunguka na sio kutegemea mitandao ya kijamii pekee, ikizingatiwa uchafuzi wa habari, na kulishwa habari bila kutathmini. Wakati huo huo, inakisiwa kuwa Facebook inaweza hata kuingia kwenye utayarishaji wa habari yenyewe, ambapo itashindana na vyombo vya habari vilipo. 61

MIL pia inaweza kuwa kifaa cha kupambana na ubaguzi na kukuza mawasiliano ya tamaduni, na lugha nyingi kuwa jambo muhimu katika kufikia lengo hili. Wahusika anuwai wamechangia katika juhudi za MIL, na rasilimali nzuri zinaweza kupatikana kwenye wavuti ya UNESCO.⁶² Lakini mengi bado yanahitajika kufanywa kupitia mitaala, na kwa vitendo, kupunguza pigo la habari isiyo na habari na habari potofu.⁶³

Ili kufikia athari kwa moduli hii, uwazi wa video unaweza kutiliwa mkazo kushiriki na washiriki kwa kutumia video fupi, zenye maelezo mafupi⁶⁴ kama aina ya “edutainment” ya MIL ili kutoa ujumbe wa uwongo, kutoa changamoto kwa wanafunzi kupata mifano yao ya nyenzo za kupotosha, na waazoe kuchukua kila kitu cha yaliyomo, pamoja na ile iliyowasilishwa kama habari, na punje kubwa sana ya chumvi.

Wakufunzi wanapaswa pia kusaidia washiriki kurekebisha tabia yao ya kijuu juu “Google” kwa habari nyingi kwa kuanzisha utaftaji wa kina mkondoni, pamoja na shughuli za utaftaji wa hali ya juu, kukagua vyanzo vingi vya habari, na kuelewa Thamani ya maktaba na maktaba katika kujenga fasihi zinazohusu utaftaji na tathmini ya habari.⁶⁵ Maktaba za E zimefanya iwe rahisi kupata marejeleo ya kisomi na mengine ambayo wanafunzi wa uandishi wa habari na waandishi wa habari wanaofanya mazoezi wanaweza kutumia kukuza maarifa yao ya michakato na mazoea kuelekea kwa kina. kutathmini na kuthibitisha habari. Rasilimali

56 Digital News Report (2017). Reuters Institute for the Study of Journalism's (RISJ, Oxford) https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Digital%20News%20Report%202017%20web_0.pdf

57 Shearer, E. & Gottfried, J. (2017). *News Use Across Social Media Platforms*. [ebook] Washington DC: Pew Research Centre. Available at: <http://www.journalism.org/2017/09/07/news-use-across-social-media-platforms-2017/>

58 Youth, Internet, and Technology in Lebanon: A Snapshot (2017) Social Media Exchange. Available at <https://smex.org/youth-internet-and-technology-in-lebanon-a-snapshot/>

59 Filloux, F. (2018). *The Monday Note*, 14 January, 2018. Available at: <https://mondaynote.com/facebook-is-done-with-quality-journalism-deal-with-it-af2475f1f84>

60 See Module Three

61 Is Facebook's Campbell Brown a Force to Be Reckoned With? Or Is She Fake News? <https://www.nytimes.com/2018/04/21/technology/facebook-campbell-brown-news.html>

62 See <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-as-composite-concept/> [accessed 22/04/2018].

63 Abu-Fadil, M. (2007). *Media Literacy: A Tool to Combat Stereotypes and Promote Intercultural Understanding*. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/00161/161576.pdf> [accessed 01/04/2018].

64 Here is an example of video used powerfully to demonstrate the value of news media literacy in the context of US school shootings from Vice Media. Hoaxers say victims of mass shootings are 'crisis actors', Vice Select on Facebook. <https://www.facebook.com/vicenews/videos/842904982564160/> [accessed 01/04/2018].

65 15 resources for teaching media literacy. ASCD. Available at <http://inservice.ascd.org/15-resources-for-teaching-media-literacy/> [accessed 03/04/2018].

zingine pia zinasaidia mchakato wa ujifunzaji / maarifa kusaaidia washiriki kuingia kwenye habari za ulaghai, walinde athari zake mbaya, na waweze kuiweka kama sehemu ya uandishi wa habari.⁶⁶

Ushirikiano wa kiraia na watumiaji wa media ya kijamii ambao hupokea na kushiriki habari isiyo sahihi na habari potofu pia ni njia ya kuahidi kwa waandishi wa habari na wanafunzi wa uandishi wa habari kujifunza jinsi ya kupata, kufuatilia na kukanusha uwongo kwao na katika jamii zao. Wakufunzi wanahimizwa kuzingatia mazoezi katika suala hili kwa moduli hii.

Maneno ya Rouba El Helou, Mhadhiri Mwamamizi wa Vyombo vya Habari na Mtafiti, Chuo Kikuu cha Notre Dame - Lebanon, yanafaa kuzingatia umuhimu wa moduli hii: waalimu wa vyombo vya habari na waandishi wa habari wote wameombwa kujiunga. Kujua kusoma na kuandika kwa vyombo vya habari husaidia watu kupata usawa kati ya uaminifu wa vyanzo vya habari na tuhuma inayofaa ya kuwauliza ”.

Malengo ya Moduli

Moduli hii inakusudia:

- ▶ Tilia mkazo umuhimu wa kupata fasihi zinazohitajika⁶⁷ na stadi zinazohusishwa⁶⁸ kuelewa uandishi wa habari (na anuwai anuwai ya uandishi wa habari) na wakati huo huo kugundua uandishi wa habari wenye makosa na habari za udanganyifu katika media anuwai.
- ▶ Kuwezesha washiriki ujuzi wa kufungua matumizi yao ya habari kwenye wigo wa media na ujuzi ili kuona jinsi ilivyo rahisi kutoa habari.
- ▶ Kufunza washiriki kukuza wasiwasi juu ya habari zote wanazotumia na jinsi ya kupima ukweli wa ripoti, machapisho, milisho, picha, video, maudhui ya sauti, infographics, na takwimu katika mazingira yanayofaa.

Matokeo

Mwisho wa moduli hii, wanafunzi wataweza:

1. Kuwa na uwezo wa kutofautisha ukweli kutoka kwa hadithi za uwongo na uhalali wa hadithi na hadithi zinazoweza kuwa tofauti ndani ya uandishi wa habari halisi.
2. Kuelewa jinsi habari zilivyochaguliwa, ni nani anayetengeneza yaliyomo, ni njia gani zinatumia kuunda uwakilishi halisi wa ukweli, jinsi lugha inavyotumiwa, kile kinachosisitizwa, kile kilichoachwa, jinsi muhimu na / au ya kuaminika ya kuchapisha habari, ajenda ya habari hiyo inaweza kuwa nini, habari gani hiyo ilikuwa na / ina / itakuwa na athari gani, na jinsi wengine wanavyoona na kutumia habari hizo hizo.
3. Kuwa na ufahamu juu ya viwango vyao vya MIL na umuhimu wa hii kwao ni watu gani na jinsi inavyoingiliana na ushiriki wao na habari na mawasiliano.

⁶⁶ An example is Project Look Sharp, a media literacy initiative of Ithaca College, which has media literacy guides, curriculum kits and downloadable handouts: projectlooksharp.org [accessed 23/03/2018].

⁶⁷ For information regarding media and information literacies see UNESCO's Notions of MIL <http://unesco-mil-for-teachers.unaoc.org/foreword/unifying-notions-of-media-and-information-literacy/> [accessed 22/4/2018].

⁶⁸ In addition to critical thinking skills identified by Facione (2010), participants should be encouraged to be sceptical; question everything; assume nothing; fact-check sources.

Muundo wa Moduli

Moduli imegawanywa katika vipindi viwili vya dakika 90. Kipindi cha kwanza ni cha kinadharia na kikao cha pili ni cha vitendo.

Somo hili linategemea majadiliano ya kile MIL inamaanisha na umuhimu wake katika umri wa habari isiyo sahihi, habari potofu na upotoshaji mwingine ambao huenda kwa njia ya media ya jadi na kijamii. Vifaa vya darasa hili vinaweza kupatikana kupitia mtandao, na kuna rasilimali nyingi muhimu kwa utafiti na mazoezi ya vitendo.

Tovuti muhimu:

- ▶ UNESCO <http://en.unesco.org/> and its Media Literacy site <https://en.unesco.org/themes/media-literacy>
- ▶ United Nations Alliance of Civilisations <https://www.unaoc.org/>
- ▶ Media and information literacy curriculum for teachers <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/media-and-information-literacy-curriculum-for-teachers/>
- ▶ 5 laws of MIL <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/five-laws-of-mil/>
- ▶ Common Sense Education <https://www.common sense.org/education/top-picks/media-news-and-information-literacy-resources-for-students>
- ▶ EAVI Media and Literacy for Citizenship <https://eavi.eu/beyond-fake-news-10-types-misleading-info/>
- ▶ The News Literacy Project <http://www.thenewsliteracyproject.org/>, the Center for News Literacy at Stony Brook University <http://www.centerfornewsliteracy.org/>
- ▶ Mind over Media <http://propaganda.mediaeducationlab.com/>
- ▶ The Digital Resources Center (Center for News Literacy) <http://drc.centerfornewsliteracy.org/>
- ▶ The Center for Media and Information Literacy at the University of Rhode Island <https://centermil.org/resources/>, to name a few

Wakufunzi wanahimiza kutumia au kungeza rasilimali kutoka nchi zao na mikoa katika lugha tofauti.

Darasa linapaswa kuwa na vifaa vya kompyuta na ufikiaji wa mtandao unaoruhusu mwalimu na wanafunzi kukagua tovuti za mashirika yanayohusika katika media na habari ya kusoma habari, pamoja na masomo ya kesi ya media.

Kuunganisha Mpango na Matokeo ya Kujifunza**A. Kinadharia**

Mkufunzi atawasilisha vifaa na masomo ya kesi kwenye MIL na uhusiano wake na habari isiyo na habari na habari potofu ambazo zinaonekana kama habari.

Mpango wa Moduli	Idadi ya masaa	Matokeo ya kujifunza
Eleza na ujadili MIL na zana ikiwa ni pamoja na mfumo wa kufikiri muhimu	Dakika 45	1 + 3
Pitia na ujadili mifano iliyochaguliwa ambayo inafaa katika anuwai ya muundo wa media	Dakika 45	1 + 2

B. Kusoma kwa vitendo:

Shughuli zinazohusiana na vifaa vya kujifunza na zana.

Mpango wa Moduli	Idadi ya masaa	Matokeo ya kujifunza
Shughuli za vitendo	Dakika 90	1 + 3
Shughuli 1: Kutambua uandishi wa habari Tafuta habari yenye iko kwenye ya ukurasa wa mbele kutoka kwa waandishi wa habari nchini uliopo. Kila mwanafunzi anapaswa kutafiti na kuchunguza habari ile ile kama ilivyoonekana katika vituo vitatu tofauti vya media. Kuongoza majadiliano ukiwauliza wanafunzi watumie mbinu ya kufikiria wa kina. Wanapaswa pia kufungua hadithi ya msingi, pamoja na kutunga, uteuzi na ufungaji wa habari. Kufunguliwa huku kunapaswa kutoa umakini haswa kwa uwepo wa mikataba ya habari ishara.	Dakika 45	

Shughuli 2: Kuwasilisha habari potofu kama habari Onyesha washiriki mfano wa habari za ulaghai na jadili ni nini 'hufanya kazi' na ni nini 'kinatoa mchezo'. Kisha fanya wanafunzi watumie hadithi walizosoma katika zoezi lililopita kwa kuunda udanganyifu hadithi, iliyowekwa katika siku za usoni, ambayo itakuwa na sura ya kwanza ya habari. (Njia mbadala ni kwa wanafunzi kuchagua mada yao wenyewe kwa uundaji wao wa habari.) Mara baada ya kukamilika, wanafunzi huunda vikundi kutathmini ni nini kilifanya hadithi ionekane halisi. Hii inaweza kuhusisha utumiaji wa jaribio la tathmini, lakini inapaswa pia kujumuisha utambulisho wa watangazaji wa habari ambao umetumiwa na vipande. Panga tena kikundi, na uwape washiriki kushiriki maoni yao kupitia mawasilisho mafupi kwa kikundi kizima.	Dakika 45	1 + 3
--	-----------	-------

Kazi kwa wanafunzi

Kila mwanafunzi anapaswa kutafuta habari zao za media ya kijamii kwa hadithi ya kisayansi au ya matibabu (kwa mfano mtindo wa lishe, kuzuka kwa ugonjwa, athari ya joto ulimwenguni kwa jamii yao, ufanisi wa magari ya umeme dhidi ya yanayotumiwa na mafuta. magari). Wanatathmini utafiti ao, upendeleo wao wa uthibitisho (ambapo unatumika), na athari zao za kihemko kwa hadithi / mitazamo juu ya maswala, kuona jinsi haya yanahusiana na maswala ya MIL kama vile utafaji, tathmini, usalama wa dijiti, haki, na kitambulisho, pamoja na kanuni kuu za maadili za habari.

Wanafunzi pia wanapaswa kutoa habari waliyopata kutokana na utafiti ao kuhusu: ni nani aliyeandaa hadithi hiyo; jinsi mwandishi huyo au mtu huyo anajua kilichochapishwa, na ikiwa atafaidika kwa kukisambaza; angalia mara mbili data, takwimu, infographics. Ikiwezekana, wanafunzi pia hutumia maktaba ya chuo kikuu / maktaba ya e-kuthibitisha data. Wanaandika matokeo yao katika kipashio cha media cha neno la 1500, wakichambua nguvu, udhaifu, upungufu na kasoro ya yaliyomo yaliyotambuliwa.

Vifaa

Nakala zilizo na slaidi, picha, na video zimeorodheshwa hapa chini. Wakufunzi wanahimizwa kuunda maonyesho yao ya slaidi na kujumuisha picha na video zinazohusiana na nchi zao na mazingira.

Kusoma

Abu-Fadil, M. & Grizzle, A. (2016). *Opportunities for Media and Information Literacy in the Middle East and North Africa*. Available at: <https://milunesco.unaoc.org/wp-content/uploads/MIL-Mena-2016-english.pdf> [accessed 05/01/2018].

A lexicon for the digital age. (2017). The Unesco Courier, [online] (July - September 2017). Available at:

<https://en.unesco.org/courier/2017-july-september/lexicon-digital-age> [accessed 06/04/2018].

Facione, P. (2010). *Critical Thinking: What It Is and Why It Counts*. [online] Insight Assessment. Available at: <https://www.insightassessment.com/> [accessed 05/01/2018].

Gray, J., Bounegru, L. & Venturini, T. (2017). *What does fake news tell us about life in the digital age? Not what you might expect*. NiemanLab. [online] Available at: <http://www.niemanlab.org/2017/04/what-does-fake-news-tell-us-about-life-in-the-digital-age-not-what-you-might-expect/> [accessed 06/04/2018].

Stephens, B. (2017). *The Dying Art of Disagreement*. The New York Times. [online] Available at: <https://www.nytimes.com/2017/09/24/opinion/dying-art-of-disagreement.html> [accessed 06/04/2018].

Usomaji wa Ziada

Lytvynenko, J. (2018). *Here's How A Canadian Imam Got Caught Up In Fake News About Houston*. BuzzFeed. [online] Available at: https://www.buzzfeed.com/janelytvynenko/toronto-imam-caught-up-in-fake-news?bftw&utm_term=.ha3w9B5rr#.acEgmYE66 [accessed 06/04/2018].

Mulrooney Eldred, S. (2017). *In an era of fake news, students must act like journalists: schools rarely require news literacy, but it's more important than ever*. Science News. [online] Available at: <https://www.sciencenewsforstudents.org/article/era-fake-news-students-must-act-journalists> [accessed 06/04/2018].

Rusbridger, A., Neilsen, R. and Skjeseth, H. (2017). *We asked people from all over the world how journalists should cover powerful people who lie. Here is what they said*. Reuters Institute for the Study of Journalism, Oxford University. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/risj-review/we-asked-people-all-over-world-how-journalists-should-cover-powerful-people-who-lie> [accessed 12/06/2018]

Vesey-Byrne, J. (2017). *Bikini designer exposes why you shouldn't trust everything you see on Instagram*. The Independent. [online] Available at: <https://www.indy100.com/article/bikini-designer-instagram-before-after-karina-irby-7934006?amp> [accessed 06/04/2018].

KUANGALIA UKWELI 101

Alexios Mantzaris

MODULI 5

Muhtasari

Kutoka kwa wanasiasa hadi kwa wauzaji, kutoka kwa vikundi vya utetezi hadi chapa - kila mtu ambaye anatafuta kuwashawishi wengine ana motisha ya kupotosha, kutia chumvi au kuficha ukweli. Moduli hii inataka kuwapa washiriki mbinu ya kugundua madai yanayoweza kuchunguzwa na kutathmini ushahidi kwa kina, kulingana na kanuni na viwango vya maadili.

Muhtasari

Historia na semantiki ya kuangalia ukweli kama aina ya uandishi wa habari wa uwajibikaji.

Daniel Patrick Moynihan, Seneta wa Marekani kwa jimbo la New York na Balizi kwa India na Umoja wa Mataifa (1927-2003) walisema hivi: “Kila mtu ana haki ya maoni yake mwenyewe, lakini sio kwa ukweli wake mwenyewe.”¹

Neno “kuangalia ukweli” linaweza kumaanisha vitu viwili tofauti katika uandishi wa habari. Kijadi, wachunguzi wa ukweli walijiririwa na vyumba vya habari ili kusahihisha na kuthibitisha madai ya kweli yaliyotolewa na waandishi wa habari katika nakala zao. Aina hii ya kuangalia ukweli hutathmini uimara wa ripoti, huangalia ukweli na takwimu, na hutumika kama duru ya jumla ya kudhibiti ubora kwa yaliyomo kwenye tangazo kabla ya kuchapishwa. Mapambazuko ya mazoezi haya katika uandishi wa habari wa kisasa - angalau Magharibi - inahusishwa na majarida makubwa ya kila wiki ya Merika kama TIME katika miaka ya 1920.²

Mkazo wa kiuchumi unaopatikana na mashirika mengi ya habari ulimwenguni tangu mwanzoni mwa karne ya 21³ imekuwa na maana kwamba idara za kuangalia ukweli zimepungua, zimeunganishwa na madawati ya kuhariri nakala, au kuondolewa kabisa. Leo, ni majarida ya juu ya kila wiki kama *New Yorker* huko Merika au *Der Spiegel* huko Ujerumani ambayo bado inaajiri wachunguzi wa ukweli wa kujitolea.⁴

Aina ya kuangalia ukweli ambayo itakuwa lengo la moduli hii haifanyiki kabla ya kitu kuchapishwa lakini baada ya madai kuwa ya umuhimu wa umma. Njia hii ya kuangalia ukweli wa “zamani” inataka kuwafanya wanasiasa na watu wengine wa umma kuwajibika kwa ukweli wa taarifa zao. Wachunguzi wa ukweli katika safu hii ya kazi hutafuta vyanzo vya msingi na vinavyojulikana ambavyo vinaweza kudhibitisha au kukataa madai yaliyotolewa kwa umma.

Kuangalia ukweli na njia hii huzingatia kimsingi (lakini sio peke yake) kwenye matangazo ya kisiasa, hotuba za kampeni na ilani za chama. Miradi ya mapema iliyojitolea kwa njia hii ya kuangalia ukweli wa kisiasa ni pamoja na Factcheck.org, mradi wa Kituo cha Sera ya Umma cha Annenberg katika Chuo Kikuu cha Pennsylvania, kilichoinduliwa mnamo 2003, na Channel 4 Fact Check, iliyozinduliwa mnamo 2005.

Uhakiki wa ukweli umekua katika umuhimu na umeenea kote ulimwenguni katika muongo mmoja wa hivi karibuni.

Nyakati mbili zilikuwa muhimu sana kwa ukuaji wa mazoezi haya ya uandishi wa habari. Wimbi la kwanza lilianzishwa na Tuzo ya Pulitzer ya 2009 kwa ripoti ya kitaifa, iliyopewa PolitiFact, mradi wa kukagua ukweli uliozinduliwa zaidi ya mwaka mmoja mapema na *St Petersburg Times* (sasa *Tampa Bay Times*)

¹ Moynihan, D. & Weisman, S. (2010). *Daniel Patrick Moynihan*. New York: PublicAffairs

² Scriber, B. (2016). *Who decides what's true in politics? A history of the rise of political fact-checking*. [online] Poynter. Available at: <https://www.poynter.org/news/who-decides-whats-true-politics-history-rise-political-fact-checking> [accessed 28/03/2018].

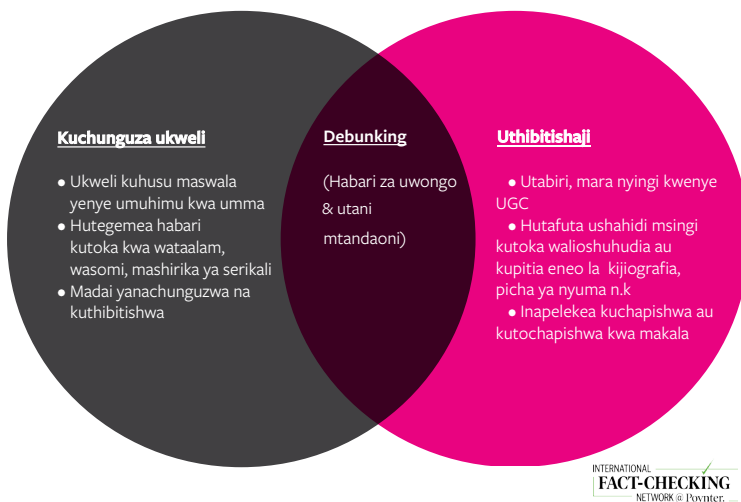
³ See Module Three

⁴ Boyd-Peshkin, S. & Sivek, S. (2017). *Magazines find the e's little time to fact-check online*. [online] Columbia Journalism Review. Available at: <https://www.cjr.org/b-roll/magazine-fact-checking-online.php> [accessed 28/03/2018].

huko Florida. Ubinifu wa PolitiFact ilikuwa kupima madai “Ukweli-O-Mita,” na kuongeza safu ya muundo na uwazi kwa ukaguzi wa ukweli. (Kwa wakosoaji, ukadiriaji unaleta upendeleo kwa mchakato huu.) Njia hii iliyobuniwa iliifanya iwe wazi kwa watazamaji ni nini uchunguzi wa ukweli wa kisiasa ulikuwa juu - na ikabainisha jukumu la kama chombo cha uandishi wa habari kilichokusudiwa kuwafanya watu wa umma wawajibike kwa maneno yao - katika mchakato huo, ikihimiza miradi kadhaa ulimwenguni.⁵

Wimbi la pili la miradi ya kukagua ukweli liliibuka kufuatia kuongezeka kwa ulimwengu kwa kile kinachoitwa ‘habari bandia’. Neno hilo, ambalo sasa limechaguliwa na kutumiwa vibaya, linaelezea hadithi za uwongo za uwongo ambazo zinawafikia watazamaji wengi kwa kutumia algorithms za media ya kijamii kwa faida yao. Kama ilivyokuwa wazi juu ya mwendo wa 2016 kwamba miundombinu ya habari mkondoni ilikuwa inayoweza kupatikana kwa habari na habari potofu, vikundi zaidi na zaidi viliamua kuelekeza mawazo yao kwa kuangalia ukweli.

Wimbi hili la pili mara nyingi lilizingatia sana juu ya kuangalia ukweli wa madai ya umma kama kuondoa maoni haya ya virusi. Debunking ni sehemu ndogo ya kukagua ukweli na inahitaji seti maalum ya ujuzi ambao ni sawa na uthibitisho (haswa wa yaliyomo yaliyotengenezwa na mtumiaji inayojulikana kama UGC - angalia mchoro wa Venn hapa chini). Moduli hii itazingatia uangalizi wa ukweli kama ilivyoainishwa hapo chini, wakati moduli inayofuata itashughulikia uthibitishaji wa yaliyomo kwenye dijiti na vyanzo.⁶

Kielelezo 5: Tofauti kati ya kuangalia Ukweli na Uthibitishaji

Mifano ya mashirika ya kuangalia ukweli kote ulimwenguni

Kulingana na Maabara ya Waandishi wa Duke, kulikuwa na miradi 137 ya kukagua ukweli inayofanya kazi katika nchi 51 mnamo Desemba 2017⁷.

5 Mantzarlis, A. (2017). *In its first decade, olitiFact helped define political fact-checking far beyond Washington, D.C.* [online] Poynter. Available at: <https://www.poynter.org/news/its-firs-decade-politifact-helped-define-political-fact-checking-far-beyond-washington-dc> [accessed 28/03/2018].

6 See Module Six

7 Stencel, M. (2017). *Fact-checking booms as numbers grow by 20 percent.* [online] Duke Reporters Lab. Available at: <https://reporterslab.org/big-year-fact-checking-not-new-u-s-fact-checkers/> [accessed 28/03/2018].

Wakati Marekani ni soko kubwa zaidi la kukagua ukweli, kazi zingine za kufikiria na ubunifu katika uwanja huu zinafanyika ulimwenguni kote. Wakufunzi wanaweza kutaka kujitambulisha na miradi kama Africa Check (Afrika Kusini, Senegal, Nigeria na Kenya), Chequeado (Argentina), Les Décodeurs (Ufaransa), Faktisk (Norway) na Full Fact (Uingereza).

Kwa waalimu ambao wanataka kuzingatia nchi au maeneo maalum, rasilimali zifuatazo zinaweza kusaidia:

- ▶ **Brazil:** “Kuangalia ukweli huko Brazil,” nakala ya Kate Steiker- Ginzberg kwa Poynter, inapatikana kwa: <https://www.poynter.org/news/fact-checking-booms-brazil>
- ▶ **Wilaya ya Uropa:** “Kupanda kwa Maeneo ya Kuchunguza Ukweli huko Uropa” ripoti ya Lucas Graves na Federica Cherubini kwa Taasisi ya Reuters katika Chuo Kikuu cha Oxford, inayopatikana kwa t <http://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/rise-fact-checking-sites-europe#overlay-context=>
- ▶ **Japani:** “Muungano mpya wa kuangalia ukweli unazindua huko Japani” nakala ya Masato Kajimoto kwa Poynter, inayopatikana kwa: <https://www.poynter.org/news/new-fact-checking-coalition-launching-japan>
- ▶ **Korea Kusini:** “Ni nini kinachochochea kuongezeka kwa ukweli wa Korea Kusini? Siasa kali na kupungua kwa uandishi wa habari za uchunguzi,” nakala ya Boyoung Lim ya Poynter, inapatikana kwa: <http://www.poynter.org/2017/whats-behind-south-koreas-fact-checking-boom-tense-politics-and-the-decline-of-investigative-journalism/463655/>
- ▶ **Amerika Kusini:** “Ukosefu wa ufikiaji wa habari unaendesha boom ya kuangalia ukweli wa Amerika Kusini” nakala ya Ivan Echt ya Poynter, inayopatikana mkondoni kwa: <https://www.poynter.org/news/lack-access-information-driving-latin-americas-fact-checking-boom>
- ▶ **Nchini America:** Kuamua Nini Ni Kweli: Kuibuka kwa Ukweli wa Kisiasa- Kuangalia Uandishi wa Habari wa Amerika” kitabu cha Lucas Graves au ukaguzi wake na Brad Scriber kwenye Poynter, inayopatikana mkondoni kwa <https://www.poynter.org/news/who-decides-whats-true-politics-history-rise-political-fact-checking>

Mbinu na maadili ya kuangalia ukweli

Kuchunguza ukweli sio sayansi ya roketi. Ni uchambuzi wa busara unaosababishwa na swali moja la msingi: “Je! Tunajuaje hilo?” Wakati huo huo, kuangalia ukweli sio ukaguzi wa tahajia. Hakuna kitabu cha mwongozo wa mtindo wa kamusi na ukweli wote, wala programu rahisi ambayo itachunguza nyaraka na kupeperusha bendera wakati wowote kitu ambacho kimepotoshwa kuwa ukweli.

Kwa ujumla, kuangalia ukweli kunajumuisha awamu tatu:

1. Kutafuta madai yanayoweza kuchunguzwa kwa kupiga kelele kupitia rekodi za sheria, vituo vya media na media ya kijamii. Utaratibu huu ni pamoja na kuamua ambayo madai kuu ya umma (a) yanaweza kukaguliwa kwa ukweli na (b) inapaswa kuchunguzwa ukweli.
2. Kupata ukweli kwa kutafuta ushahidi bora zaidi kuhusu madai uliyonayo.

3. Kusahihisha rekodi hiyo kwa kutathmini madai kulingana na ushahidi, kawaida kwa kiwango cha ukweli.

Mashirika ya kuaminika ya kuangalia ukweli yanaelezea mchakato wao katika mbinu za umma. Waalimu wanaweza kutaka kutembea kwa wanafunzi kupitia moja au zaidi ya yafuatayo:

1. Chapio la Africa Check: “Jinsi Tunavyofanya Kazi” (kupatikana kwa <https://africacheck.org/kuhusu-sisi/jinsi-tunavyofanya-kazi/>) pamoja na infographic katika sehemu ya Vifaa
2. “Metodo” ya Chequeado (inapatikana kwa Kihispania kwa: <http://chequeado.com/metodo/>)
3. “Metodologia” ya Pagella Politica na “Njoo funzioniamo” (inapatikana katika Kiitaliano katika <https://pagellapolitica.it/progetto/index>)
4. Kanuni za PolitiFact “Kanuni za PolitiFact” (inapatikana kwa <http://www.politifact.com/truth-o-meter/article/2013/nov/01/kanuni-politifact-punditfact-and-truth-o-meter/>)

Mtandao wa Uhakiki wa Ukweli wa Kimataifa (IFCN)⁸ pia umeunda kanuni ambazo zinawaongoza wachunguzi wa ukweli katika kazi zao za kila siku.

Mashirika ya kuangalia ukweli yanatumika kuwawatia sahihi waliothibitishwa wa kanuni za IFCN. Hii inahitaji tathmini ya nje inayotathmini utekelezaji mzuri wa viwango hivi. Waalimu wanaweza kutaka kujitambulisha na nambari hiyo na kupata tathmini zilizofanywa kwa mashirika ya kuangalia ukweli kutoka nchi yao⁹ na kujadili ikiwa wanafunzi wanaona kuwa hizi zinawafanya waweze kuamini wachunguzi wa ukweli au la.

Kanuni hizi zimetengenezwa kusaidia wasomaji kutambua ukweli mzuri kutoka kwa mbaya. Kwa mfano wa habari potofu inayojifanya kama kuangalia ukweli, waalimu wanaweza kutaka kushiriki mifano katika nakala hizi mbili:

- *Wakaguzi wa ukweli bandia wanauza uwongo juu ya mauaji ya kimbari na udhibiti nchini Uturuki (Poynter)*
- *Katika enzi ya ukweli wa ukweli ukweli wa bandia wa kulia wa Uswidi haukuepukika. (The Guardian)*

Ni nini kinachozuia ukweli kuchapishwa

Kabla ya kuanza kuchunguza ukweli, (m)wanafunzi wanahitaji kujua mapungufu yake - na yao wenyewe. Wafafanuzi wengine wametangaza kwamba tumeingia kwenye enzi ya “baada ya ukweli.” Maneno haya yalionekana kwenye vichwa vya habari ulimwenguni kote mnamo 2016 na ilichaguliwa kama “Neno la Mwaka” na, mtawaliwa, Kamusi ya Kiingereza ya Oxford na Jumuiya ya Lugha ya Kijerumani. Hoja iliyotolewa na “wale wanaokula-dhoruba” ni kwamba siasa na vyombo vya habari

⁸ The author, Alexios Mantzaris, leads the International Fact Checking Network

⁹ Available at <https://www.poynter.org/international-fact-checking-network-fact-checkers-code-principles/> [accessed: 28/03/2018].

vimegawanyika na kuwa ya kikabila hivi kwamba raia hukataa ukweli wowote ambao hawakubaliani nao.

Lakini hiyo haiambatani na utafiti unaokua ambao umegundua kuwa wakati unasahihishwa haswa kupitia rejea kwa mamlaka zinazoonekana kuaminika na hadhira, watu huwa (kwa wastani) wanafahamika zaidi. Waalimu wanaweza kutaka kusoma na kujadili masomo yafuatayo na wanafunzi wao:

- ▶ Swire, B., Berinsky, A. J., Lewandowsky, S. & Ecker, U. K. H. (2017). *Processing political misinformation: comprehending the Trump phenomenon* (1 March 2017). Available at: <http://rsos.royalsocietypublishing.org/content/4/3/160802> [accessed 28/03/2018].
- ▶ Nyhan, B. & Zeitzoff, T. (2018). *Fighting the Past: Perceptions of Control, Historical Misperceptions, and Corrective Information in the Israeli-Palestinian Conflict*. Available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/pops.12449/abstract>. [accessed 28/03/2018].
- ▶ Wood, T. & Porter, E. (2016). *The Elusive Backfire Effect: Mass Attitudes' Steadfast Factual Adherence* (August 5, 2016). Available at: <https://ssrn.com/abstract=2819073>. [accessed 28/03/2018].

Pia, itakuwa rahisi kupuza kusema kwamba ukweli ni sifa kamili za ulimwengu na kwamba wanadamu ni viumbe wenye busara kabisa ambao hujumuisha ukweli mpya bila kasoro bila kujali imani ya zamani na upendeleo wa kibinafsi. Kila mmoja wetu huja na upendeleo wa utambuzi na mengine - haswa viziwi vya akili - ambavyo vinaweza kupata njia ya kufyonza habari mpya za ukweli. Ni muhimu kusisitiza kwamba hii sio kitu kinachotokea kwa watu wengine, kinatokea kwetu sote.

Wakufunzi wanapaswa kujadili baadhi ya upendeleo huu darasani.

Confirmation bias [Kutoka kwa *Encyclopaedia Britannica* - <https://www.britannica.com/mada/uthibitisho-upendeleo> [kupatikana 28/03/2018]: tabia ya kuchakata habari kwa kutafuta, au kutafsi, habari ambayo inaambatana na imani ya mtu iliyopo. Njia hii ya upendeleo katika kufanya uamuzi kwa kiasi kikubwa sio ya kukusudia na mara nyingi husababisha kupuza habari zisizofanana. Imani zilizopo zinaweza kujumuisha matarajio ya mtu katika hali fulani na utabiri juu ya matokeo fulani. Watu wana uwezo mkubwa wa kuchakata habari kuunga mkono imani zao wakati suala ni muhimu sana au linajitegemea.

Hoja iliyochochewa [Kutoka kwa *Discover Magazine* - <http://blogs.discovermagazine.com/makutano/2011/05/05/nini-inachochea-hoja-jinsi-inavyofanya-kazi-dan-kahan-majibu/#.WfHr1qZrzBI> [imepatikana 28/03/2018]. Utambuzi uliohamasishwa unamaanisha tabia ya watu wasio na ufahamu kutoshea usindikaji wao wa habari kwa hitimisho ambazo zinafaa mwisho au lengo. Fikiria mfano wa kawaida. Katika miaka ya 1950, wanasaikolojia waliuliza masomo ya majaribio, wanafunzi kutoka vyuo vikuu viwili vya Ivy League, kutazama filamu iliyo na seti ya simu zenye utata zinazofanywa wakati wa mchezo wa mpira wa miguu kati ya timu kutoka shule zao. Wanafunzi kutoka kila shule walikuwa na uwezekano mkubwa kuona miito ya waamuzi kama sahihi wakati ilipendelea shule yao kuliko wakati ilipendelea mpinzani wao. Watafiti walihitimisha kuwa dhamana ya kihemko waliyokuwa nayo wanafunzi katika kudhibitisha uaminifu wao kwa taasisi zao iliunda kile walichokiona kwenye mkanda.

Upataji urithi [Kutoka Chuo Kikuu cha *Oxford Press Kamusi* ya *Saikolojia* - <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199534067.001.0001/acref-9780199534067-e-830> [imepatikana 28/03/2018]. Heuristic ya utambuzi ambayo masafa au uwezekano wa tukio huhukumiwa na idadi ya matukio ya hiyo

inaweza kukumbukwa kwa urahisi. Hii inaweza kusababisha watu kuona madai yasiyo sahihi kama ya kweli kwa sababu wanaweza kuyakumbuka kwa urahisi. Katika jaribio lililofanywa na Lisa Fazio katika Chuo Kikuu cha Vanderbilt, watu ambao waliulizwa kurudia madai “sari ni kilt” mara sita walipatikana kuamini uwongo huu wa wazi zaidi kuliko wale waliorudia mara moja tu. Uandishi wa habari unaweza kujibadilisha kuwa vector ya uwongo kuaminiwa kwa kuwafunika bila hiari. Chanjo ya media juu ya njama karibu na Barack Obama mahali pa kuzaliwa, kwa mfano, inaweza kuwa na jukumu katika kueneza imani kwamba Rais huyo wa zamani hakuzaliwa Hawaii.

Kazi ya kuchunguza ukweli yenyewe, kama mambo mengine, haina ukamili. Kitu kinaweza kuwa sahihi kwa 100%, na bado kinaacha muktadha muhimu.¹⁰ Ukweli umejengwa, kuamriwa na kupangwa upya kwa maana ndani ya miundo pana ya hadithi ambayo inaweza kutoa umuhimu tofauti kwa ukweli ule ule wa kimsingi. Ukweli, zaidi ya hayo, ni zaidi ya mkusanyiko wa ukweli. Kuchunguza ukweli sio nyenzo ya kutumiwa kuzima tafsiri mbadala kama vile kuandika maandishi kadhaa ambayo yanaweza kuathiri utabiri wa hadithi na mtu binafsi, ili kujadili mjadala wa kimantiki.

Malengo ya Moduli hii

- ▶ Kuboresha mazoea na mazoea mazuri yanayojitokeza katika kuangalia ukweli ulimwenguni.
- ▶ Kuongeza uelewa wa upendeleo ambao unaweza kupata njia ya ukweli uelewa.
- ▶ Kuboresha ujuzi muhimu wa uchambuzi.

Matokeo ya kujifunza

1. Uelewa wa kuibuka kwa kuangalia ukweli kama aina tofauti ya uandishi wa habari na vile vile maadili na mbinu ya mazoezi.
2. Uelewa wa maswali ya kuuliza wakati wa kutathmini ubora wa ushahidi.
3. Uelewa wa maswali ya kuuliza wakati wa kutathmini ubora wa ushahidi.
4. Dhana ya kimsingi ya upendeleo ambao unaweza kupata njia ya uelewa wa kweli.

Muundo wa Moduli

Njia ya nadharia ya somo hili inaangalia:

1. Historia na semantiki
2. Mbinu na maadili

Ni nini kinachozuia ukweli?

Sehemu ya vitendo umegawanywa katika shughuli mbili

¹⁰ See example Yanofsky, D.(2013). The chart Tim Cook doesn't want you to see. Available at <https://qz.com/122921/the-chart-tim-cook-doesnt-want-you-to-see/>. [accessed 28/03/2018].

1. Kupata madai yanayoweza kuangalia ukweli
2. Kupata ukweli

Kazi hii inazingatia kusahihisha rekodi.

Kuunganisha Mpango na Matokeo ya Somo hili

A. Kinadharia

Mpango wa Moduli	Idadi ya masaa	Matokeo ya kujifunza
1. Historia na semantiki	Dakika 20	1
2. Mbinu na maadili	Dakika 20	1
3. Ni nini kinazuia ukweli	Dakika 20	4

B. Vitendo

Mpango wa Moduli	Idadi ya masaa	Matokeo ya kujifunza
Shughuli 1: Kupata madai yanayoweza kuchunguzwa	Dakika 30	3
Shughuli 2: Kuchunguza ukweli	Dakika 60	2

i)Kutafuta madai yanayoweza kuchunguzwa

Uhakiki wa ukweli unazingatia madai ambayo yana ukweli angalau moja au kielelezo ambacho ukweli wake unaweza kudhibitishwa. Kuchunguza ukweli hakutathmini ukweli wa maoni na utabiri, muhtasari, kejeli na utani.

Shughuli 1: Wape wanafunzi wasome dondoo zifuatazo za hotuba na watu wanne wa umma na waonyeshe kwa rangi moja taarifa za kweli (KIJANI) ambazo zinaweza kukaguliwa, kwa maoni mengine ambayo hayawezi kuwa (NYEKUNDU) na kwa rangi ya tatu sehemu ambazo ziko mahali fulani katikati (RANGI YA MACHUNGWA). Baada ya wanafunzi kupeana vifungu vyao vilivyotabiriwa, pitia kila moja yao na ujadili ni nini kinachofanya madai ya “ya kweli”.

GUIDE

Kauli- nyekundu haziwezi kukaguliwa

Chungwa - taarifa hizi zaweza kukaguliwa ama kutokaguliwa

Kijani - taarifa zinaweza kukaguliwa kwa ukweli

Michelle Bachelet, Rais wa zamani wa Chile

Wakati tumefanya maendeleo makubwa katika mwelekeo huo, tunajua kwamba lazima tushughulikie tishio lingine kwa mifumo ya ikolojia ya baharini - plastiki. Mwaka baada ya mwaka, milioni 8 Tani za plastiki zinaelekea baharini, zikibaki hapo kwa mamia ya miaka na kuleta athari kubwa hasi. Ili kukabiliana na shida hiyo, unashiriki katika Usafi Kampeni ya Bahari ya Mpango wa Mazingira wa Umoja wa Mataifa. Wakati huo huo, katika kiwango cha mitaa, tutawasilisha rasimu ya muswada wa kuzuia matumizi ya mifuko ya plastiki katika miji ya pwani ndani ya miezi kumi na miwili. Sheria hiyo itawaruhusu raia kuchangia ulinzi wa bahari. Kwa hivyo tutakuwa nchi ya kwanza Amerika kutekeleza sheria hiyo, na sisi wito kwa nchi zingine kuchukua jukumu hilo. Kwa kuongezea, sasa ni miaka 30 tangu kupitishwa kwa Itifaki ya Montreal juu ya Vitu vinavyoondoa Tabaka la Ozoni, ambayo iliwezesha safu ya ozoni kupona. Katika maadhimisho haya ya miaka thelathini, ningependa kutangaza kwamba nchi yangu imeweka tu uthibitisho wake wa Marekebisho ya Kigali ya 2016 kwa Itifaki ya Montreal, ambayo inakusudia kuzuia 0.5 ° C ya ongezeko la joto duniani. Chile kwa hivyo inakuwa moja ya nchi za kwanza kuridhia makubaliano hayo mapya. Lakini hiyo sio wote. Pamoja na kuundwa kwa mtandao wa mbuga huko Patagonia, tumeongeza pia hekta milioni 4.5 za maeneo ya kijani kibichi, yenye utajiri wa anuwai, ambayo sasa italindwa na Serikali kwa matumizi ya umma.

Jacob Zuma, Rais wa zamani wa Afrika Kusini

Muundo wa sasa wa uchumi wa ulimwengu unaendelea kuimarisha mgawanyiko kati ya kaskazini mwa ulimwengu na kusini mwa ulimwengu. Wakati wachache wanafurahia faida za utandawazi, watu wengi ulimwenguni bado wanaishi katika umaskini na njaa kali, bila tumaini la kuboresha hali zao za maisha. Hata ndani ya nchi zilizoendelea, pengo kati ya matajiri na maskini bado ni kubwa na ni ya wasiwasi mkubwa. Tunahitaji utashi wa kisiasa na kujitolea kutoka kwa viongozi wa ulimwengu kushughulikia changamoto na vizuizi vinavyosababishwa na muundo huu ambao haujabadilishwa wa uchumi wa ulimwengu, ikiwa tunatarajia kufikia malengo na matarajio ya Ajenda ya 2030. Mahusiano haya ya usawa na yasiyo ya haki ya kiuchumi yanajidhihirisha sana barani Afrika. Kwa mfano, bara letu limejaliwa rasilimali za madini, lakini bado ina idadi kubwa zaidi ya nchi zilizoendelea.

Sigmar Gabriel, Waziri wa zamani wa Mambo ya nje wa Ujerumani

Lazima tuupatie Umoja wa Mataifa njia ambazo zinahitaji kutimiza agizo lake. Katika sasa, hata hivyo, takwimu zinaelezea hadithi tofauti:

Mpango wa Chakula Ulimwenguni hupokea chini ya 50% ya ufadhili unaohitajika kupambana na shida za njaa ulimwenguni leo. Programu ya Maendeleo ya Dunia inapokea tu 15% ya michango yake kama malipo ya hiari, yasiyo ya kufungwa leo, mnamo 2011 bado ilikuwa 50%. Na mambo hayaonekani bora zaidi kuhusiana na mipango mingine ya misaada ya UN.

Haiwezi kuwa wale walio katika nafasi za uwajibikaji katika Umoja wa Mataifa hutumia muda zaidi kusambaza barua za kuombaomba kupata ufadhili unaohitajika kuliko kuandaa msaada mzuri. Lazima tubadilishe kozi hapa. Tunapaswa kuupatia Umoja wa Mataifa kiwango kizuri cha ufadhili pamoja na uhuru zaidi. Kwa kurudi, tunahitaji ufanisi zaidi na uwazi kwa kuzingatia jinsi fedha zinatumiwa Ujerumani, kwa kiwango chochote, inakusudia kudumisha msaada wake wa kifedha kwa Umoja wa Mataifa.

Kama mtoaji mkubwa wa nne wa michango iliyotathminiwa na zaidi ya hapo, kwa mfano kama mmoja wa wafadhili wakubwa wa misaada ya kibinadamu kote ulimwenguni, tunataka kuendelea kutoa maoni makubwa.

Mark Zuckerberg, Mkurugenzi Mtendaji wa Facebook

Facebook ni kampuni inayotarajia na yenye matumaini. Kwa uwepo wetu mwingi, tulizingatia juu ya mema yote ambayo watu wanaoweza kuunganisha wanaweza kuleta. Kama Facebook imekua, watu kila mahali wamepata zana mpya yenye nguvu ya kukaa na uhusiano na watu wanaowapenda, kupaza sauti zao, na kujenga jamii na biashara. Hivi majuzi tu, tumeona vuguvugu la #metoo na Machi ya Maisha Yetu, yamepangwa, angalau kwa sehemu, kwenye Facebook. Baada ya Kimbunga Harvey, watu walikusanya zaidi ya dola milioni 20 kwa msaa. Na zaidi ya wafanyabiashara milioni 70 sasa wanatumia Facebook kukuza na kutengeneza ajira.

ii) Kuchunguza ukweli

Shughuli 2: Gawanya darasa katika vikundi. Acha kila kikundi kichague dai moja la “kijani” kutoka kwa zile zilizoordheshwa hapo juu ili kuangalia ukweli (au kuchagua kutoka kwa orodha yako mwenyewe).

Uliza vikundi vya wanafunzi kutafuta ushahidi ambao unaunga mkono au unakanusha matokeo. Kabla ya kufanya hivyo, wahimize kutathmini vyanzo wanavyopata kulingana na vigezo vifuatavyo.

Ukaribu: Ushahidi uko karibu vipi na jambo hili? Mfano. Shirika la habari linaloripoti takwimu za hivi karibuni za ukosefu wa ajira kawaida huwa karibu na data - na kwa hivyo haina thamani - kuliko shirika la kitaifa la takwimu ambalo hupima takwimu za ajira.

Utaalamu: Ni sifa gani zinaonyesha ubora wa mtayarishaji wa ushahidi? Mfano. Mwandishi wa kitabu ana PhD katika mada hiyo na anatajwa sana katika uwanja wake.

Riguor: Ushahidi ulikusanywa vipi? Mfano. Takwimu juu ya unyanyasaji dhidi ya wanawake mara nyingi hukusanywa na utafiti¹¹ Hii inaweza kufanya ujanibishaji kuwa batili, na kulinganisha kimataifa ni ngumu ikizingatiwa utayari wa wanawake kujibu na kufikiria unyanyasaji a kijinsia unaweza kutofautiana pamoja na nchi kwa nchi. Hii sio kupunguza uzito wa unyanyasaji dhidi ya wanawake, lakini kutetea ukali ili kuunga mkono madai maalum yanayotolewa.

Uwazi: Je! Unajua nini juu ya ushahidi? Mfano. Utafiti wa kisayansi umechapisha data zote ambazo zinaweka hitimisho lake mkondoni ili watafiti wengine wachunguze.

Kuegemea: Je! Kuna rekodi ya kutathmini? Mfano. Transparency International imekuwa ikichapisha Fahirisi ya Dhana ya Ufisadi kwa zaidi ya miaka 20 Hii imewapa wataalam muda mwingi kuona mapungufu yake.¹²

¹¹ See indicator (48) of the UN Gender Statistics <https://genderstats.un.org/#/downloads>

¹² Hough, D. (2016) Here's this year's (flawed) Corruption Perception Index. Those flaws are useful. The Washington Post. Available at: https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/01/27/how-do-you-measure-corruption-transparency-international-does-its-best-and-thats-useful/?utm_term=.7ff90ea2890f [accessed 23/03/2018].

Mgongano wa maslahi: e! Masilahi ya kibinafsi au ya kibinafsi pia yanatumiwa na ushahidi kuwa ni nini? Mfano. Utafiti juu ya madai ya faida za kiafya za tambi ulifan wa kwa sehemu na kufadhiliwa na mtengenezaji mkuu wa tambi.¹³

Waalimu wanaweza kutaka kuchapisha jedwali lifuatalo na kuwaamuru wanafunzi kuitumia kutathmini kila chanzo.

	Duni	Wastani	Mazuri
Ukaribu			
Utaalamu			
Mchakato			
Uwazi			
Kuegemea			
Mgongano wa riba			

Zoezi lililopendekezwa

Kurekebisha rekodi

Kutumia ushahidi uliotathminiwa katika mafunzo, washiriki wanapaswa kuandika ukaguzi wa ukweli ripoti (takriban maneno 1200), kufikia hitimisho juu ya u weli wa kweli wa taarifa waliyochagua.

Wanapaswa kukuza kiwango chao cha upimaji ili kugundua madai yaliyothibitishwa. Kwa mfano, PoliFact inatoa makadirio yafuatayo:

Ukweli – Taarifa ni sahihi na hakuna kitu muhimu kinachokosekana.

Ukweli zaidi – Taarifa ni sahihi lakini inahitaji ufafanuzi au habari ya ziada.

Ukweli kiasi – Taarifa hiyo ni sahihi kidogo lakini inaacha maelezo muhimu au inachukua vitu nje ya muktadha.

Uwongo zaidi – Kauli hiyo ina ukweli fulani lakini hupuuza ukweli muhimu ambao unatoa maoni tofauti

Uongo – Taarifa hiyo sio sahihi.

“Pants on fi e” – Taarifa hiyo sio sahihi na inadai madai ya ujinga.

¹³ This is a real example. More here: <http://www.healthnewsreview.org/2016/07/study-really-find-pasta-opposite-fattening/> [accessed 23/03/2018].

Mizani ya viwango haifai kuwa sawa kama ile inayotumiwa na PolitiFact, ambapo ukadiriaji unazidi kuwa mbaya kwa kiwango kutoka 'Kweli' hadi "pants on fire. Kwa mfano, El Sabueso huko Mexico"¹⁴ inajumuisha ukadiriaji kama "Haiwezi kuthibitika" kwa madai ambayo hakuna yoyote ushahidi kwa njia moja au nyingine au "Inajadiliwa" kwa madai ambayo ukweli unategemea mbinu iliyochaguliwa. Wahimiza wanafunzi kupata ubunifu na mizani yao kama njia ya kushughulikia anuwai ya sifa ambazo tunaweza kutoa kwa taarifa ya ukweli.

Kulingana na wakati na rasilimali zinazopatikana, waalimu wanaweza pia kutaka kualika wanafunzi kuandaa ukweli kuangalia katika muundo ambao unapita zaidi ya maandishi. Memes, video fupi, GIFs, Snapchat - vyote ni vyombo bora vya kupigania uwongo. Kwa kweli, utafiti mmoja hata ulionesha kuwa ukweli huo huo ni bora wakati unawasilishwa kama video ya kuchekesha kuliko kama nakala.¹¹

Kwa mifano michache juu ya muundo wa ubunifu, wakufunzi wanaweza kutaka kuangalia nakala zifuatazo kutoka kwa Poynter:

Mantzaris, A. (2016). Vikaguzi vya ukweli vinajaribu Snapchat, GIF na vitu vingine vya milenia . Inapatikana kwa <https://www.poynter.org/news/ukweli-checkers-experiment-snapchat-gifs-and-other-stuff-milenia> [imepatikana 28/03/2018].

Mantzaris, A. (2016). Jinsi (na kwanini) kugeuza ukweli kuwa GIF. [imepatikana

28/03/2018. Inapatikana kwa <https://www.poynter.org/news/how-and-why-turn-fact-check-gif> [accessed 28/03/2018].

Kusoma

Mbali na usomaji ulioorodheshwa, Poynter ina sehemu ya kuangalia ukweli inayopatikana kwenye <https://www.poynter.org/vituo/kuangalia-ukweli-ambayo-inasasishwa-mara-kadhaa-kwa-wiki>. Hapa kuna rasilimali za sasa, muhimu, ambazo zimetolewa kutoka hapo.

Poynter (2018). Jinsi ya kuangalia ukweli wa madai ya mwanasiasa katika hatua 10. Inapatikana kwa <https://factcheckingday.com/articles/5/how-to-fact-check-a-politicians-claim-in-10-steps>. [imepatikana 06/04/2018].

Van Ess, H. (2017). Mwongozo wa mwisho wa kutangaza tweeters bandia: Zana ya video katika hatua 10 Inapatikana kwa <https://www.poynter.org/news/Ultimate-guide-bust-fake-tweeters-video-toolkit-10-hatua>. [imepatikana 06/04/2018].

Mantzaris, A. (2015). *5 things to keep in mind when fact-checking claim about science*. Available at <https://www.poynter.org/news/5-things-keep-mind-when-fact-checking-claims-about-science>. [accessed 06/04/2018].

Mantzaris, A. (2016). *5 tips for fact-checking claims about health*. Available at <https://www.poynter.org/news/5-tips-fact-checking-claims-about-health>. [accessed 06/04/2018].

Mantzaris, A. (2015). *5 tips for fact-checking datasets*. Available at <https://www.poynter.org/news/5-tips-fact-checking-datasets>. [accessed 06/04/2018].

¹⁴ AnimalPolítico (2015). Available at <http://www.animalpolitico.com/blogueros-blog-invitado/2015/01/28/el-sabueso-un-proyecto-para-vigilar-el-discurso-publico/>. [accessed 6/04/2018].

¹¹ Young, D., Jamieson, K., Poulsen, S. and Goldring, A. (2017). Fact-Checking Effectiveness as a Function of Format and Tone: Evaluating FactCheck.org and FlackCheck.org. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 95(1), pp.49-75

Mantzaris, A. (2015). *5 studies about fact-checking you may have missed last month* (Poynter). Available at <https://www.poynter.org/news/5-studies-about-fact-checking-you-may-have-missed-last-month>. [accessed 06/04/2018].

Mantzaris, A. (2017). *Repetition boosts lies — but it could help fact-checkers too* Available at <https://www.poynter.org/news/repetition-boosts-lies-could-help-fact-checkers-too>. [accessed 06/04/2018].

Mantzaris, A. (2017). *French and American voters seem to respond to fact-checking in a similar way*. Available at <https://www.poynter.org/news/french-and-american-voters-seem-respond-similar-way-fact-checking>. [accessed 06/04/2018].

Funke, D. (2017). *Where there's a rumour, there's an audience. This study sheds light on why some take off* Available at <https://www.poynter.org/news/where-theres-rumor-theres-audience-study-sheds-light-why-some-take>. [accessed 06/04/2018].

Funke, D. (2017). *Want to be a better online sleuth? Learn to read webpages like a fact-checker*. Available at <https://www.poynter.org/news/want-be-better-online-sleuth-learn-read-webpages-fact-checker>. [accessed 06/04/2018].

Funke, D. (2017). *These two studies found that correcting misperceptions works. But it's not magic*. Available at <https://www.poynter.org/news/these-two-studies-found-correcting-misperceptions-works-its-not-magic>. [accessed 06/04/2018].

Mantzaris, A. (2017). *What does the "Death of Expertise" mean for fact-checkers?* Available at <https://www.poynter.org/news/what-does-death-expertise-mean-fact-checkers>. [accessed 06/04/2018].

Mantzaris, A. (2017). *Journalism can't afford for corrections to be the next victim of the fake news frenzy*. Available at <https://www.poynter.org/news/journalism-cant-afford-corrections-be-next-victim-fake-news-frenzy>. [accessed 06/04/2018].

Mantzaris, A. (2016). *Should journalists outsource fact-checking to academics?* Available at <https://www.poynter.org/news/should-journalists-outsource-fact-checking-academics>. [accessed 06/04/2018].

Books

Ball, J. (2017). *Post-Truth: How Bullshit Conquered the World*. London: Biteback Publishing.

Gladstone, B. (2017). *The Trouble with Reality: a Ruminant on Moral Panic in Our Time*. New York: Workman Pu.

Graves, L. (2016). *Deciding What's True: the Rise of Political Fact-Checking Movement in American Journalism*. New York: Columbia University Press.

Rasilimali zilizopo mtandaoni

Mpango wa masomo ya mchezo wa kadi ya uigizaji-jukumu ya Siku ya Kimataifa ya Kuchunguza Ukweli (iliyoundwa kwa wanafunzi wenye umri wa miaka 14-16) inapatikana kwenye kiungo cha tovuti kifuatacho: <http://factcheckingday.com/lesson-plan>. Tovuti hiyo pia ina kurasa za vidokezo, kiungo cha tovuti kielekezacho kwenye kozi ya mkondoni kwa wanafunzi wa vyuo vikuu, na pia orodha ya kusoma juu ya ukweli na kuangalia ukweli.

UDHIBITISHAJI KWENYE MITANDAO YA KIJAMII: KUTATHMINI VYANZO NA YALIYOMO KWENYE MAUDHUI YA KUONA

Tom Trewinnard and Fergus Bell

MODULI 6

Muhtasari

Moduli hii imeundwa kusiaidisha washiriki kutambua na kudhibitisha chanzo asili cha habari za dijiti mtandaoni. Itanzisha mikakati tofauti ya kubaini ukweli wa vyanzo, picha na video, haswa yaliyotokana na mtumiaji yaani User Generated Content (UGC) na kushirikiwa kupitia mitandao ya kijamii.

Mwishoni wa moduli hii, washiriki wanapaswa kujua aina tofauti za habari za uwongo na za kupotosha zinazoshirikiwa mara nyingi kwenye majukwaa kama vile Facebook, Twitter, Instagram na YouTube¹. wakati habari zinapochipuka. Mara kwa mara, habari hizo za uwongo na za kupotosha, hupeperushwa na mashirika mengine ya kuaminika ya habari, na hivyo kuathiri uaminifu wao. Bila kukusudia, habari hizi husambazwa tena na kuongezewa kwenye mitandao ya kijamii na waandishi wa habari, ambao wakati mwingine hulengwa na watendaji hasidi kwa nia ya kushawishi mijadala wa umma² na kutumia uaminifu wa waandishi kama vyanzo vya kuaminika³.

Washiriki wanaulizwa kupima silika zao na hali halisi ya matukio, kabla ya kutekeleza mbinu na mikakati ya msingi ya uchunguzi wa yaliyomo, pamoja na:

- ▶ Kutambua na kuhusisha vyanzo asili kulingana na kanuni za kimaadili zinazoongoza utumiaji wa uandishi wa habari wa Yaliyotengenezwa na Mtumiaji yaani User Generated Content (UGC)⁴
- ▶ Kutambua na kuondoa akaunti bandia au bots⁵
- ▶ Kuthibitisha yaliyomo kwenye maudhui ya kuona kunachangiwa kwa usahihi na chanzo asili
- ▶ Kuthibitisha wakati wa kurekodi na kupakia yaliyomo kwenye
- ▶ Kutambua jiografia ya picha na video

Kuweza kutambua na kudhibitisha yaliyomo asili huwawezesha waandishi wa habari kuomba ruhusa ya kuchapisha Yaliyotengenezwa na Mtumiaji au User Generated Content (UGC) kwa mujibu wa maadili na sheria zinazohitajika

Muhtasari

Waandishi Bill Kovach na Tom Rosenstiel, katika *The Elements of Journalism*⁷ wathibitisha: “Mwishowe, utaalam wa uthibitishaji ndio unayotenganisha uandishi wa habari kutokana na burudani, propaganda, hadithi za uwongo, au sanaa.... Uandishi wa habari peke yake unazingatia kwanza usahihi wa yaliyotokea ...”. Hivyo basi, Moduli hii inachunguza “utaalam wa uthibitishaji” katika nyakati za sasa.

Mitandao ya kijamii imebadilisha uandishi wa habari. Ushiriki wa watazamaji kwa wakati halisi umesababisha

1 Alejandro, J. (2010). *Journalism in the Age of Social Media*. Reuters Institute Fellowship. Available at: <http://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/researchfile/Journalism%20in%20the%20Age%20of%20Social%20Media.pdf> [accessed 22/04/2018].

2 Paulussen, S. & Harder, R. (2014). *Social Media References in Newspapers*. Journalism Practice, 8(5), pp542-551.

3 Module Seven has a detailed discussion and treatment of this problem

4 See the Online News Association's UGC Ethics guide: <https://ethics.journalists.org/topics/user-generated-content/> [accessed 18/4/2018].

5 Woolley, S.C. & Howard, P.N. (2017). *Computational Propaganda Worldwide: Executive Summary*. Samuel Woolley and Philip N. Howard, Eds. Working Paper 2017.11. Oxford, UK: Project on Computational Propaganda. [comp.oil.ox.ac.uk. Available at: http://comp.oil.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/89/2017/06/Casestudies-ExecutiveSummary.pdf](http://comp.oil.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/89/2017/06/Casestudies-ExecutiveSummary.pdf) [accessed 22/04/2018].

6 Joseph, R. (2018). Guide. *How to verify a Twitter account*. Africa Check. Available at <https://africacheck.org/factsheets/guide-verify-twitter-account/> [accessed. 6/04/2018].

7 Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2014). *The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect*. New York: Crown Publishers.

kuongezeka kwa utafutaji wa yaliyomo kwenye umati, na hata huduma za kuripoti kama uthibitishaji sasa zinaweza kusambazwa kwa hadhira.⁸ Ingawaje uandishi wa habari unabaki kuwa sehemu asili ya utaalum wa udhibitishaji,⁹ mbinu za kudhibitisha yaliyomo na vyanzo vinahitaji kusahihishwa mara kwa mara ili kuonyesha athari za teknolojia za dijitali zinazobadilika haraka, tabia za mkondoni, na operesheni za ukusanyaji habari. Kwa mfano, wakati wa maasi ambayo yaligubika nchi kadhaa za Kiarabu (Arab Spring), dhana ya 'uhakiki wazi' - mchakato wa umma wa ushirikiano na uthibitishaji kwa wakati halisi - ulianza kuibuka. Lakini huu mchakato unabaki kuzua hisia tofauti juu ya athari zinazohusiana na habari potofu kuenea katika ile hali ya kujaribu kukuthibitisha habari hatua kwa hatua katika jukwaa la umma (kama vile, mwandishi habari kushiriki habari ambayo haijathibitishwa kwa nia ya kutafuta mchakato wa uthibitishaji)³

Leo hii, mashahidi na yaliyomo kwenye vielelezo vya picha ni kati ya zana muhimu na za kushawishi ambazo mwandishi wa habari au mchapishaji wa habari anaweza kutumia kusimulia hadithi yenye athari kubwa. Katika mazingira ya habari zinapochipuka, kasi ni jambo muhimu sana katika kuthibitisha habari kutoka kwa mitandao ya kijamii.⁴

Waandishi wa habari lazima waweze kupitia habari nyingi sana kupata vyanzo, habari na picha ambazo ni muhimu. Ukuaji wa haraka wa kiwango cha yaliyomo kwenye vielelezo (picha, video na GIF) zilizopakikiwa kwenye majukwaa ya kijamii, inaongozwa na sababu kuu tatu:

- ▶ Kuenea kwa rununu zenye huduma za kamera ulimwenguni kote⁵
- ▶ Kuongezeka kwa upatikanaji wa data ya mtandao ya bei rahisi (na katika sehemu zingine, data hiyo hailipishwi)
- ▶ Kuibuka kwa mitandao ya kijamii ya kimataifa na majukwaa ya jumbe za kijamii ambapo mtu yeyote anaweza kuchapisha yaliyomo na kujenga hadhira

Katika mazingira mengi ya mchipuko wa habari, habari, picha na video zinazoibuka kutoka kwa tukio hilo kwa mara ya kwanza - iwe ni maandamano, ajali ya gari moshi, kimbunga, au shambulio la kigaidi - huenda zikachapishwa na shahidi, mhusika au mtazamaji aliye na smartphone. Mbinu za kudhibitisha yaliyomo hutofautiana kulingana na rasilimali zilizopo kwenye vyumba vya habari, kanuni na ubora vya ubora, halikadhalika mazoea ya waandishi wa habari wenyewe. Moduli hii itawaonyesha wanafunzi njia zingine bora za mazoezi, zana na rasilimali za mtandaoni, lakini kama teknolojia inavyobadilika, ndivyo nazi zana hizi zinavyobadilika haraki.⁶

Kwa uthibitisho wowote, miongozo kadhaa ya jumla, inayotolewa na Kovach na Rosenstiel (2014)⁷ inatumika:

- ▶ Hariri kwa kutilia shaka
- ▶ Weka orodha ya usahihi
- ▶ Usiwe na dhana zozote - usipotoshwe na utumiaji wa ishara zinazohusiana na

8 Carvin, A. (2012). *Distant witness: Social Media's Journalism Revolution*. New York, NY: CUNY Journalism Press.

2 Kovach, B. & Rosenstiel, T. (2014). Op cit

3 Posetti, J. & Silverman, S. (2014). *When Good People Share Bad Things: The basics of social media verification* at Mediashift July 24th, 2014. Available: <http://mediashift.org/2014/07/goodwhen-good-people-share-bad-things-the-basics-of-social-media-verification> [accessed 22/04/2018].

4 Brandtzaeg, P., Ilders, M., Spangenberg, J., Rath-Wiggins, L. & Felstad, A. (2015). *Emerging Journalistic Verification Practices Concerning Social Media*. Journalism Practice, 10(3), pp.323-342.

5 See Slide 5 of Mary Meeker's Internet Trends Report: <https://www.slideshare.net/kleinerperkins/internet-trends-14> [accessed 22/04/2018].

6 Schifferes, S., Newman, N., Thurman, N., Corney, D., Göker, A. & Martin, C. (2014). *Identifying and Verifying News through Social Media*. Digital Journalism, 2(3), pp.406-418.

7 Kovach & Rosenstiel (2014). Op cit.

“Ukweli”⁸

- Uwa mwangalifu na vyanzo visivyojulikana.

Kwa kubainisha chanzo cha habari au picha, na kutekeleza mfumo wa ukaguzi kwenye chanzo na yaliyomo vilivyoshirikishwa, unapaswa kuwa na uwezo wa kuzithibitisha kama chanzo, mradi upekuzi huo unakupata matokeo yanayotakiwa.⁹

Pekuzi hizi zinaiga kazi ambayo mwandishi wa habari anaweza kufanya ikiwa angekuwepo kwenye eneo la tukio la habari akihojiana na mashahidi. Mwandishi wa habari anayeweza kufanya mahojiano ya ana kwa ana anaweza kuchunguza ushahidi, kufuatilia maelezo muhimu na kubaini uaminifu wao, kwa msingi wa kuangalia ukweli. Silika pia inaweza kuwa mwongozo kwa sehemu - pamoja na kuangalia dalili za tabia. Mchakato wa kudhibitisha chanzo kidijitali lazima ukubali hitimisho lifanyike, hata ikiwa haiwezekani kuzungumza na mtu moja kwa moja, au kwa wakati halisi.¹⁰

Pekuzi hizi zinaiga kazi ambayo mwandishi wa habari anaweza kufanya ikiwa angekuwepo kwenye eneo la tukio la habari akihojiana na mashahidi. Mwandishi wa habari anayeweza kufanya mahojiano ya ana kwa ana anaweza kuchunguza ushahidi, kufuatilia maelezo muhimu na kubaini uaminifu wao, kwa msingi wa kuangalia ukweli. Silika pia inaweza kuwa mwongozo kwa sehemu - pamoja na kuangalia dalili za tabia. Mchakato wa kudhibitisha chanzo kidijitali lazima ukubali hitimisho lifanyike, hata ikiwa haiwezekani kuzungumza na mtu moja kwa moja, au kwa wakati halisi.¹¹ Vyumba vidogo vya habari na waandishi wengi binafsi hawana rasilimali sawa na majumba makubwa ya habari,¹² na hutegemea njia yao wenyewe inayobadilika na ya kimfumo ili kubaini uaminifu.¹³

Kwa nini uhakiki wa chanzo cha yaliyomo kwenye vielelezo ni muhimu sana? Kwa sababu ni uandishi mzuri wa habari. Katika ulimwengu wa leo wa dijitali, ni rahisi kwa watendaji wenye nia mbaya kuunda na kushiriki uongo wenye ushawishi na ulio mgumu kung'amua. Kuna visa vingi ambapo waandishi wa habari na vyumba vya habari vimeharibu sifa zao kwa kushiriki au kuchapisha habari, picha au video za kupotosha au habari kutoka kwa watu bandia. Wakati mwingine, wametafsiri pia maandishi ya kinaya, wakishiriki au kuchapisha kama ukweli.¹⁴

Hata hivyo, kuna hatua kadhaa zinazoweza kuchukuliwa kutathmini uaminifu wa chanzo fulani cha habari, au mwenye kushiriki yaliyomo. Maswali muhimu yanapaswa kuulizwa, mengine moja kwa moja ilihali mengine yajibiwe kwa kutumia ushahidi unaopatikana kupitia uchunguzi. Zana za uthibitishaji zinaweza kutumiwa kuonyesha mahali ambapo chanzo cha habari kimetoa habari zenyewe, lakini inawezekana pia kufanya hivyo kwa kuchanganua historia yao ya kutumia mitandao ya kijamii ili kupeleleza dalili ambazo zinaweza kuonyesha uwezekano wa kuwa katika mahali fulani kwa wakati fulani. Kuchunguza historia ya mwingiliano wao na watumiaji wengine na kuangalia yaliyomo yaliyounganishwa ndani ya machapisho pia husaidia katika mchakato wa uthibitishaji na inaweza kusaidia kuondoa habari iliyoshirikiwa na bots za mtandao.

Ni muhimu kuhariri kwa kutilia shaka, lakini idadi kubwa ya watu ambao hujipata kwenye matukio za

8 Zimmer, B (2010). "Truthiness", The New York Times. <https://www.nytimes.com/2010/10/2017/magazine/2017FOB-onlanguage-t.html> [accessed 15/04/2018].

9 Bell, F. (2015). Verification: Sou ce vs Content [online] Medium. Available at: <https://medium.com/tst-draft/verification-source-vs-content-b67d6ed3d0> [accessed 22/04/2018].

10 Kovach & Rosenstiel (2014). Op cit.

11 Diakopoulos N., De Choudhury M. & Naaman M. (2012). Finding and assessing social media information sources in the context of journalism Conference on Human Factors in Computing Systems - Proceedings., pp. 2451-2460. Available at: <http://www.nickdiakopoulos.com/wp-content/uploads/2015/07/SRSR-diakopoulos.pdf> [accessed 22/04/2018].

12 Schiffe es, S., Newman, N., Thurman, N., Corney, D., Goker, A.S. & Martin, C. (2014). Identifying and verifying news through social media: Developing a user-centred tool for professional journalists. Digital Journalism, 2(3), pp. 406-418. Available at: <http://openaccess.city.ac.uk/30711/IDENTIFYING AND VERIFYING NEWS THROUGH SOCIAL MEDIA.pdf> [accessed 22/04/2018].

13 Brandtzaeg, P. B., Liders, M., Spangenberg, J., Rath-Wiggins, L., & Følstad, A. (2016). Emerging journalistic verification practices concerning social media. Journalism Practice, 10(3), 323-342.

14 Deutsche Welle (2018) Germany's Bild falls for hoax and unleashes fake news debate (22/02/2018) Available at: <http://www.dw.com/en/germanys-bild-falls-for-hoax-unleashes-debate-on-fake-news/a-42704014> [accessed 22/04/2018].

habari na kushiriki hadithi zao hawatafuti kudanganya - wanashiriki tu waliyoyashuhudia. Ikiwa habari potofu itatokea, inaweza kuwa pasi na kusudio. Badala yake, inaweza kuwa tu kwamba mtu huyo hawezi kukumbuka matukio vizuri au labda amechagua kuipamba hadithi hiyo. Hii inaweza pia kutokea ikiwa ungekuwa na nafasi ya kufanya mahojiano ya ana kwa ana, kama inavyoonyeshwa mara kwa mara kwenye ripoti na taarifa kinzani kutoka kwa matukio ya uhalifu au ajali, ambapo masimulizi ya mashahidi waliofadhaika au wahasiriwa yanaweza kutofautiana sana. Ingawa haiwezekani kujua kwa hakika kabisa asili ya yaliyomo kwenye vielelezo, kuna idadi ya maonyo ambayo yanaweza kufunuliwa kupitia mchakato rahisi wa uthibitishaji unaouliza:

- ▶ Je! Yaliyomo ni ya asili, au yametolewa kutoka kwa ripoti za awali na kukabidhiwa upya kwa upotovu?
- ▶ Je! Yaliyomo yamefanyiwa mabadiliko ya kidigitali ya aina yoyote?¹⁵
- ▶ Je! Tunaweza kuthibitisha wakati na mahali picha / video' zilipopigwa, kwa kutumia metadata iliyopo?
- ▶ Je! Tunaweza kudhibitisha wakati na mahali pa upigaji picha / video, kwa kutumia dalili zinazo onekana katika yaliyomo kwenye vielelezo?

Ili kupata maonyo kwa ufanisi, tunahitaji pia kuelewa aina anuwai zijulikanazo katika yaliyomo kwenye vielelezo zenye uwongo au ya kupotosha:

- ▶ **Wakati mbaya / mahali pabaya:** aina ijulikanayo sana ya vielelezo vya kupotosha ni vielelezo vya zamani ambavyo vinashirikiwa tena yakiwa na madai mapya kuhusu kile wanachoonyesha. Kuenya mtandaoni kwa visa kama hivyo mara nyingi husababishwa na kushiriki kwa bahati mbaya kwa yaliyomo ambayo yanaweza kukanushwa kwa urahisi, lakini sio rahisi kurudisha nyuma¹⁶
- ▶ **Yaliyomo yaliyobadilishwa:** yaliyomo ambayo yamedilishwa kidigitali kutumia programu za kuhariri picha au video
- ▶ **Yaliyomo yaliyoelekezwa:** yaliyomo asili ambayo yameundwa au kushirikiwa kwa nia ya kupotosha¹⁷

Katika moduli hii, wanafunzi watambulishwa kwa zana na mbinu za msingi za kujifunza na kutekeleza uthibitishaji wa chanzo na yaliyomo (slaidi, pamoja na maelezo ya waalimu, na usomaji wa ziada uliotolewa) kama vile:¹⁸

Uchambuzi wa akaunti za Facebook: Kutumia zana ya mkondoni kutoka Intel Techniques¹⁹ unaweza kujua zaidi juu ya chanzo kwa kuchambua akaunti yao ya Facebook.

Uchambuzi wa akaunti za Twitter: Kutumia mwongozo huu kutoka Africa Check unaweza kujua zaidi

¹⁵ Student survivors of the mass shooting at a school in Parkland, Florida, USA, who organised a successful national protest for gun control, featured in manipulated images spread on partisan social media channels https://www.buzzfeed.com/janelytyomenko/here-are-the-hoaxes-and-conspiracies-still-going-around?utm_term=.guydNPavv#ihezYV44 [accessed 22/04/2018].

¹⁶ This video claiming to be evidence of a flood at Bengaluru International Airport in India was in fact a reshaped video from a flood at a Mexican airport. <https://www.thequint.com/news/webqool/fake-video-claiming-bengaluru-airport-was-flooded-is-from-mexico> [accessed 22/04/2018].

¹⁷ Artificial intelligence and sophisticated video editing tools make it difficult to discern fake videos, as this footage of Barack Obama shows: <https://www.youtube.com/watch?v=AmJUCam6wwo> [accessed 03/04/2018].

¹⁸ Note that news tools continue to evolve and the instructor, together with the learners can discover and test these technologies and techniques.

¹⁹ Available at: <https://inteltechniques.com/osint/facebook.html> [accessed 03/04/2018].

juu ya chanzo kwa kuchambua historia yao ya kijamii na kwa hivyo utambue ikiwa ni tweet ya bot.²⁰

Reverse Image Search: Kutumia Google Reverse Image Search²¹, TinEye²² au RevEye²³, unaweza kujua ikiwa picha imechakatwa ili kuunga mkono dai au tukio jipya. Reverse Image Search hukuruhusu kuona ikiwa hifadhidata ya picha moja au zaidi (na mabilioni ya picha) zina toleo la mapema la picha hiyo. Ikiwa Reverse Image Search inaonyesha picha iliyokuwapo kabla ya hafla inayodaiwa, hii ni ishara kubwa kwamba inawezekana picha hiyo imechakachuliwa tena kutoka kwa hafla ya mapema. Ikiwa Reverse Image Search haionyeshi matokeo yoyote, hii haimaanishi picha hiyo ni ya asili, na bado unahitaji kufanya ukaguzi wa ziada.

YouTube Data Viewer: Hakuna vifaa vya kutafuta matoleo ya video za awali vinavyopatikana hadharani - lakini zana kama YouTube Data Viewer²⁴, InVID²⁵ na NewsCheck²⁶ zinaweza kugundua vijipicha vya video kwenye video za YouTube, na Reverse Image Search ya vijipicha hivyo inaweza kuonyesha ikiwa matoleo ya video ya awali zimepakwa. (Zana pia zinaonyesha wakati halisi wa kupakia.)

EXIF Viewer: EXIF ni metadata iliyunganishwa na yaliyomo kwenye vielelezo ambayo inajumuisha anuwai ya vidokezo vya data iliyoundwa na kamera za dijitali na kamera za simu wakati wa kupiga picha. Hizi zinaweza kujumuisha wakati halisi na tarehe, metadata ya eneo, data ya kifaa, na habari ya kuweka mwanga. Metadata ya EXIF inasaidia sana katika mchakato wa uthibitishaji, lakini changamoto kubwa ni kwamba mitandao ya kijamii huondoa metadata hiyo kutoka kwa yaliyomo kwenye vielelezo vya picha. Hii inamaanisha picha zilizoshirikiwa kwenye Twitter au Facebook hazitaonyesha data ya EXIF. Hata hivyo, ikiwa unaweza kuwasiliana na mpakiaji na upate faili halisi ya picha, unaweza kutumia data ya EXIF kuthibitisha yaliyomo. Pia ni muhimu kutambua kwamba data ya EXIF inaweza kubadilishwa, kwa hivyo uhakikisho zaidi unahitajika.

Washiriki watapata utangulizi wa kimsingi kwa mbinu za hali ya juu zaidi, na rasilimali zaidi za kusoma zaidi na masomo ya mifano iliyotolewa. Mbinu hizi ni pamoja na:

- **Utafutaji kijiografia:** Huu ni mchakato wa kuamua wapi video au picha ilipigwa. Hii inawezekana moja kwa moja ikiwa metadata ya kutosha inapatikana: Takwimu za EXIF kutoka simu za rununu mara nyingi hufunua kuratibu, na yaliyomo kwenye jamii (kwenye Instagram, Facebook na Twitter, kwa mfano) mara kwa mara huwekwa alama ya eneo yaliyopostiwa (ingawa ni muhimu kutambua kuwa metadata kama hiyo inaweza kuhaririwa na hivyo kupotosha). Mara nyingi, utafutaji kijiografia unahitaji marejeleo ya kutofautisha sifa za alama na alama kutoka kwa yaliyomo kwenye vielelezi vya picha, alama kutoka kwa yaliyomo kwenye picha za setilaiti, picha za mtazamo wa barabara na yaliyomo kwenye vielelezi vya picha vinavyopatikana kutoka vyanzo vingine (kama vile yaliyomo kwenye vielelezi vya picha yaliyowekwa kwenye Twitter, Instagram, Facebook na YouTube)
- **Usaidizi wa hali ya hewa:** Vyanzo kama vile WolframAlph²⁷ vinaweza kufunua data ya hali ya hewa ya kihistoria, ikituwezesha kuangalia ikiwa hali ya hewa inayoonekana katika yaliyomo kwenye vielelezi vya picha inathibitishwa na rekodi ya kihistoria.

²⁰ Joseph (2018). Op cit

²¹ How to do a Google Reverse Image Search: <https://support.google.com/websearch/answer/1225808?hl=en> [accessed 22/04/2018].

²² Go to <https://www.tineye.com/> [accessed 22/04/2018].

²³ <http://squebble.blogspot.co.uk/2009/12/chromeeye-tineye-extension-for-google.html> [accessed 22/04/2018].

²⁴ How to use Amnesty's YouTube Data Viewer: https://firstdraftnews.org/curriculum_resource/youtube-data-viewer/ [accessed 22/04/2018].

²⁵ Invid video verification tool available at: <http://www.invid-project.eu/tools-and-services/invid-verification-plugin>. [accessed 22/04/2018].

²⁶ About NewsCheck: <https://firstdraftnews.org/launching-new-chrome-extension-newscheck/> [accessed 22/04/2018].

²⁷ WolframAlpha tools available at <https://www.wolframalpha.com/examples/science-and-technology/weather-and-meteorology/> [accessed 22/04/2018].

(Yaani, Je video inaonyesha mvua siku ambayo hakuna mvua iliyo dhibitishwa na vyanzo vya hali ya hewa?)

- ▶ **Uchambuzi wa kivuli:** Sehemu moja ya uchunguzi kwenye picha au video ni kuchunguza udhabiti wa ndani wa vivuli vyovyote vinavyoonekana (yaani, Je, kuna vivuli mahali ambapo tungetarajia vingekuwa, na je! Kuna vivuli vyovyote vinavyoonekana vinaambatana na vyanzo vyenye mwanga?)
- ▶ **Uchunguzi wa picha:** Vifaa vyengine vina uwezo wa kugundua kutofautiana kwa metadata ya picha hivyo kuashiria kwamba imebadilishwa. Uhalali wa mbinu hizi unategemea sana muktadha na utumiaji, lakini zana kama vile Forensically²⁸, Photo Forensics²⁹ and IziTru³⁰ zinaweza kufanya uchunguzi wa kiwango cha clone na uchambuzi wa kiwango cha makosa ambayo inaweza kutoa ufahamu muhimu.

Malengo ya Moduli

- ▶ Kuongeza ufahamu wa jukumu la Maudhui Yaliyotengenezwa na Mtumiaji (yaani User Generated Content (UGC) inayoshirikiwa kupitia mitandao ya kijamii katika uandishi wa habari wa kisasa, pamoja na hatari na mitego inayohusishwa na kuitegemea.
- ▶ Ili kufikia ufahamu mpana juu ya umuhimu wa kupata habari kutoka kwa chanzo cha msingi katika hadithi na mchakato wa kufanya hivyo.
- ▶ Kupanua ufahamu wa hitaji la kudhibitisha yaliyomo kwnye UGC, na kutenga aina tofauti za yaliyomo bandia na yenye kupotosha.
- ▶ Kuongeza ufahamu wa njia za kimsingi zinazotumiwa kuthibitisha picha na video, na kufichua uongo katika yaliyomo.

Matokeo ya Kujifunza

1. Ufahamu wa kina wa jukumu la UGC katika uandishi wa habari wa kisasa
2. Kuelewa hitaji la uhakiki wa yaliyomo kwenye dijiti
3. Uhamasishaji na ufahamu wa kiufundi wa jinsi ya kutumia vifaa kuthibitisha chanzo asili
4. Uwezo wa kuchukua hatua za msingi za uthibitishaji wa yaliyomo kwenye picha na video
5. Uhamasishaji wa mbinu za hali ya juu zaidi na metadata ambayo inaweza kutumika katika michakato ya uthibitishaji

²⁸ Wagner, J. (2015). *Forensically, Photo Forensics for the Web*. [Blog] 29a.ch. Available at: <https://29a.ch/2015/08/16/forensically-photo-forensics-for-the-web> [accessed 22/04/2018].

²⁹ Fotoforensics tools available at: <http://fotoforensics.com/> [accessed 22/04/2018].

³⁰ IziTru tools available at: <https://www.izitru.com/> [accessed 22/04/2018].

6. Uhamasishaji wa hitaji la kuomba ruhusa ya kutumia UGC na yaliyomo kwenye mtandao na maarifa ya jinsi ya kufanya hivyo

Muundo wa Moduli

Moduli hii imewasilishwa kama hotuba ya nadharia ya dakika 60 na maonyesho ya jinsi ya kutumika ya dakika 120, sehemu tatu. Walakini, hali halisi ya somo, hujitolea kwa semina ndefu ya maingiliano na mazoezi ya vitendo ili kuongezea maonyesho.

Kinadharia: Kutumia madokezo hapo juu, tengeneza hotuba inayohusu uthibitishaji kama sehemu muhimu lakini inayobadilika ya uandishi wa habari katika zama za dijiti.

Jinsi ya kutumika: Kipindi cha vitendo cha dakika 120 kitahusisha maonyesho na mafundisho. Inaweza kugawanywa katika sehemu tatu tofauti.

Waalimu wanapaswa kutumia maelezo hapo juu na kutumia slaidi ambazo zinaweza kupakuliwa kutoka kwa viungo vifuatavyo. Kumbuka kuna vidokezo vya ziada vya mwalimu vilivyunganishwa na slaidi:

- i. **Kitambua chanzo na uthibitishaji. Kuangalia historia ya kijamii ya vyanzo:** https://en.unesco.org/sites/default/files/unesco_fake_news_curriculum_verification_digital_sources_one.pdf
- ii. **Uthibitishaji wa kimsingi wa picha. Aina za kawaida za picha za uwongo na hatua za msingi za uthibitishaji:** https://en.unesco.org/sites/default/files/unesco_fake_news_curriculum_verification_digital_sources_two.pdf
- iii. **Uthibitishaji wa hali ya juu zaidi. Njia za uchambuzi wa yaliyomo, pamoja na uchambuzi wa metadata na kubaini jiografia ya eneo:** https://en.unesco.org/sites/default/files/unesco_fake_news_curriculum_verification_digital_sources_three.pdf

Kuunganisha Mpango na Matokeo ya Kujifunza

A. Kinadharia

Mpango wa Moduli	Idadi ya masaa	Matokeo ya Kujifunza
Mhadhara: Usuli na nadharia juu ya uthibitishaji na mabadiliko ya mbinu	Dakika 1	1, 2, 6

B. Mazoezi

Mpango wa Moduli	Idadi ya masaa	Matokeo ya Kujifunza
i) Uthibitishaji wa chanzo - kijamii (Zoezi)	Dakika 30	2, 3
ii) Reverse Image Search (Maonyesho na mazoezi)	Dakika 15	2, 3, 4
ii) Kuchambua video (Maonyesho)	Dakika 30	2, 3, 4
iii) Utambulisho wa aina tofauti za metadata (Maonyesho)	Dakika 15	2, 5
iii) Kutafuta jiografia ya eneo (Maonyesho + zoezi)	Dakika 20	2, 4, 5
iii) Hali ya hewa, vivuli na uchunguzi wa picha (Maonyesho)	Dakika 30	2, 4, 5

Zoezi lililopendekezwa

- ▶ Washiriki wanapaswa kubuni mtiririko wa uthibitishaji wa chanzo kwa kutumia templeti iliyo kwenye slaidi ya 8 ya staha ya kwanza ya slaidi. Washiriki wanapaswa kutumia jukumu halisi, mahali pa kazi, au shirika la habari ambalo wanafahamiana nalo
- ▶ Chagua akaunti iliyounganishwa ya mtandao ya kijamii ya mtu maarufu na uwaombe washiriki kutumia zana zilizoonyeshwa kuamua ikiwa ni akaunti halisi na

kutambua akaunti zinazohusiana lakini sio halisi.

- Chagua na ushiriki faili ya picha pamoja na darasa na uawulize watambue vipande kadhaa vya habari kwa kuitumia EXIF mkondoni na kifaa cha Reverse Image Search ili kutambua chanzo cha asili.

Vifaa

Slaidi

1. https://en.unesco.org/sites/default/files/unesco_fake_news_curriculum_verification_digital_sources_one.pdf
2. https://en.unesco.org/sites/default/files/unesco_fake_news_curriculum_verification_digital_sources_two.pdf
3. https://en.unesco.org/sites/default/files/unesco_fake_news_curriculum_verification_digital_sources_three.pdf

Kusoma

Uthibitishaji wa chanzo

Ayala Iacucci, A. (2014). *Case Study 3.1: Monitoring and Verifying During the Ukrainian Parliamentary Election, Verification Handbook*. European Journalism Centre. Available at: <http://verificationhandbook.com/book/chapter3.1.php>. [accessed 04/04/2018].

Bell, F. (2015). *Verification: Source vs. Content*, First Draft News. Available at: <https://medium.com/1st-draft/verification-source-vs-content-b67d6eed3ado>. [accessed 04/04/2018].

Carvin, A. (2013), *Distant Witness*, CUNY Journalism Press. Available at: <http://press.journalism.cuny.edu/book/distant-witness-social-media-the-arab-spring-and-a-journalism-revolution/>. [accessed 04/04/2018].

Toler, A. (2017). *Advanced guide on verifying video content*. Available at: <https://www.bellingcat.com/resources/how-tos/2017/06/30/advanced-guide-verifying-video-content/>. [accessed 04/04/2018].

Trewninard, T. (2016). *Source verification: Beware the bots*, First Draft News. Available at: <https://firstdraftnews.com/source-verification-beware-the-bots/>. [accessed 04/04/2018].

Video

Real or Fake: How to verify what you see on the internet. (2015). France24. Available at <https://www.youtube.com/watch?v=Q8su4chuU3M&feature=youtu> [accessed 04/04/2018].

Knight, W. (2018). *The Defense Department has produced the first tools for catching deepfakes*, MIT Technology Review. <https://www.technologyreview.com/s/611726/>

[the-defense-department-has-produced-the-first-tools-for-catching-deepfakes/](#) [accessed 23/08/2018].

Mashahidi kwa vyombo vya habari

- Brown, P. (2015). *A global study of eyewitness media in online newspaper sites*. Eyewitness Media Hub. Available at <http://eyewitnessmediahub.com/uploads/browser/files/Final%20Press%20Study%20-%20eyewitness%20media%20hub.pdf>. [accessed 04/04/2018].
- Hermida, A. (2013). *#JOURNALISM*. Digital Journalism, 1(3), pp.295-313.
- Koettl, C. (2016, January 27). *Citizen Media Research and Verification: An Analytical Framework for Human Rights Practitioners*. Centre of Governance and Human Rights, University of Cambridge. Available at <https://www.repository.cam.ac.uk/handle/201810/253508>. [accessed 04/04/2018].
- Kuczerawy, A. (2016, December 16). *Pants on fire: content verification tools and other ways to deal with the fake news problem*. Available at <https://revealproject.eu/pants-on-fire-content-verification-tools-and-other-ways-to-deal-with-the-fake-news-problem/> [accessed 22/01/2018].
- Novak, M. (n.d.). *69 Viral Images From 2016 That Were Totally Fake*. Available at <https://gizmodo.com/69-viral-images-from-2016-that-were-totally-fake-1789400518>. [accessed 12/11/2017].
- Online News Association: UGC Ethics Guide <https://ethics.journalists.org/topics/user-generated-content/> [accessed 18/4/2018].
- Pierre-Louis, K. (2017). *You're probably terrible at spotting faked photos*. Available at <https://www.popsi.com/fake-news-manipulated-photo>. [accessed 12/11/2017].
- Rohde, D. (2013). *Pictures That Change History: Why the World Needs Photojournalists*. The Atlantic. Available at <https://www.theatlantic.com/international/archive/2013/12/pictures-that-change-history-why-the-world-needs-photojournalists/282498/>. [accessed 03/04/2018].
- Shapiro, I., Brin, C., Bédard-Brûlé, I. & Mychajlowicz, K. (2013) *Verification as a Strategic Ritual: How journalists retrospectively describe processes for ensuring accuracy*, published in Journalism Practice, 7(6).
- Smidt, J. L., Lewis, C. & Schmidt, R. (2017). *Here's A Running List Of Misinformation About Hurricane Irma*. Available at <https://www.buzzfeed.com/janelytyvnenko/irma-misinfo/>. [accessed 23/10/2017].
- Wardle, C. (2015). *7/7: Comparing the use of eyewitness media 10 years on*. Available at <https://firstdraftnews.com/443/77-comparing-the-use-of-eyewitness-media-10-years-on/>. [accessed 12/11/2017].
- Wardle, C., Dubberley, S., & Brown, P. (2017). *Amateur Footage: A Global Study of User-Generated Content in TV and Online News Output*. Available at <http://usergeneratednews.towcenter.org/how-when-and-why-ugc-is-integrated-into-news-output/>. [accessed 23/10/2017].
- Zdanowicz, C. (2014). *"Miracle on the Hudson" Twitterpic changed his life*. Available at <http://www.cnn.com/2014/01/15/tech/hudson-landing-twitpic-krums/index.html>. [accessed 12/11/2017].

Reverse Image Search

First Draft News. *Visual Verification Guide - Photos* -. Available at https://firstdraftnews.org/wp-content/uploads/2017/03/FDN_verificationguide_photos.pdf?x47084. [accessed 06/11/2017].

First Draft News. *Visual Verification Guide - Video* -. Available at https://firstdraftnews.org/wp-content/uploads/2017/03/FDN_verificationguide_videos.pdf?x47084. [accessed 06/11/2017].

Suibhne, E. (2015). *Baltimore "looting" tweets show importance of quick and easy image checks*. Available at <https://medium.com/1st-draft/baltimore-looting-tweets-show-importance-of-quick-and-easy-image-checks-a713bbcc275e>. [accessed 06/11/2017].

Seitz, J. (2015). *Manual Reverse Image Search With Google and TinEye*. Available at <https://www.bellingcat.com/resources/how-tos/2015/05/08/manual-reverse-image-search-with-google-and-tineye/>. [accessed 06/11/2017].

Kuangalia Data katika YouTube

First Draft News. (n.d.). *Using YouTube Data Viewer to check the upload time of a video* -. Available at <https://firstdraftnews.com/443/resource/using-youtube-data-viewer-to-check-the-upload-time-of-a-video/>. [accessed 13/11/2017].

Toler, A. (2017). *Advanced Guide on Verifying Video Content*. Available at <https://www.bellingcat.com/resources/how-tos/2017/06/30/advanced-guide-verifying-video-content/>. [accessed 13/11/2017].

Uchambuzi wa Metadata

Honan, M. (2012). *How Trusting in Vice Led to John McAfee's Downfall*. Available at <https://www.wired.com/2012/12/how-vice-got-john-mcafee-caught/>. [accessed 03/04/2018].

Storyful. (2014). *Verifying images: why seeing is not always believing*. Available at <https://storyful.com/blog/2014/01/23/verifying-images-why-seeing-is-not-always-believing/>. [accessed 13/11/2017].

Wen, T. (2017). *The hidden signs that can reveal a fake photo*. Available at <http://www.bbc.com/future/story/20170629-the-hidden-signs-that-can-reveal-if-a-photo-is-fake>. [accessed 12/11/2017].

Uchambuzi wa Yaliyomo

Ess, H. van. (2017). *Inside the trenches of an information war.* Medium. Available at <https://medium.com/@henkvaness/how-to-date-a-mysterious-missile-launcher-78352ca8c3c3>. [accessed 03/04/2018].

Farid, H. (2012a). *Image Authentication and Forensics | Fourandsix Technologies - Blog - A Pointless Shadow Analysis.* Available at <http://www.fourandsix.com/blog/2012/9/4/a-pointless-shadow-analysis.html>. [accessed 03/04/2018].

Farid, H. (2012b). *Image Authentication and Forensics | Fourandsix Technologies - Blog - The JFK Zapruder Film.* Available at <http://www.fourandsix.com/blog/2012/9/11/the-jfk-zapruder-film.htm>. [accessed 03/04/2018].

Farid, H. (n.d.-c). *Photo Forensics: In the Shadows - Still searching - Fotomuseum Winterthur.* Available at http://www.fotomuseum.ch/en/explore/still-searching/articles/26425_photo_forensics_in_the_shadows. [accessed 03/04/2018].

First Draft News. (2016). *Watch Eliot Higgins demonstrate advanced verification techniques at #FDLive.* Available at <https://firstdraftnews.com/443/watch-eliot-higgins-discuss-advanced-verification-and-geolocation-techniques-at-fdlive/>. [accessed 03/04/2018].

Higgins, E. (2015, July 24). *Searching the Earth: Essential geolocation tools for verification.* Available at <https://medium.com/1st-draft/searching-the-earth-essential-geolocation-tools-for-verification-89d960bb8fba>. [accessed 03/04/2018].

Rasilimali za mkondoni

First Draft Interactive: Geolocation Challenge. Available at <https://firstdraftnews.com/resource/test-your-verification-skills-with-our-geolocation-challenge/>. [accessed 03/04/2018].

First Draft Interactive: Observation Challenge. Available at <https://firstdraftnews.com/resource/test-your-verification-skills-with-our-observation-challenge/>. [accessed 03/04/2018].

First Draft Online Verification Course. Available at <https://firstdraftnews.org/learn/> [accessed 03/04/2018].

KUPAMBANA NA UNYANYASAJI MKONDONI: WAKATI WAANDISHI WA HABARI WANALENGWA PAMOJA NA VYANZO VYAO

Julie Posetti

MODULI 7

Muhtasari

Habari mbaya na potofu zimedhoofisha uaminifu wa uandishi wa habari na habari za kuaminika kwa kiasi kikubwa katika enzi hii ya mitandao ya kijamii. Matokeo ya shida hii ni pamoja waandishi wa habari na wachapishaji wengine mkondoni, pamoja na vyanzo vyao, kulengwa kimakusudi wanapo tafuta kuthibitisha au kushiriki habari na ufafanuzi. Hatari zinazohusiana na shida hii zinaweza kudhoofisha imani katika uandishi wa habari, pamoja na usalama wa waandishi wa habari na vyanzo vyao.

Katika visa vingine, waandishi wa habari wamekuwa wakilengwa katika vitendo vya 'kuunda mwonekano bandia wa uungwaji mkono au upinzani wa kitu flani (yaani astroturfing)' na 'uchochezi mtandaoni (yaani trolling)' yote haya yakiwa majaribio ya makusudi ya "kupotosha, kutoa taarifa potofu, kuwachanganya, au kuwahatarisha waandishi wa habari" kwa kupeana habari inayoundwa ili kuvuruga na kuwaelekeza vibaya, au vyanzo vyao vya habari.² Vinginevyo, waandishi wa habari wanaweza kulengwa kwa kuwadanganya ili kushiriki habari isiyo sahihi ili kuzua ufafanuzi wa uwongo au, inapofichuliwa kuwa bandia, hupunguza uaminifu wa mwandishi wa habari (na shirika la habari lililo na uhusiano nao). Katika visa vingine, wanakabiliwa na vitisho vya dijiti vilivyoundwa kufunua vyanzo vyao, kukiuka ufuraha wao ili kuwaweka hatarini, au kukifika data yao ambayo haijachapishwa.

Pia kuna hali ya serikali kuhamasisha 'vikundi vya chuki za kidijitali' ili kuwatia hofu wenye maoni muhimu na kudhoofisha uhuru wa kujieleza.³⁻⁴ Kisha, kuna mbaya tatizo la unyanyasaji na unyanyasaji mtandaoni (wakati mwingine huitwa 'trolling' zoi) wenye uzoefu usio na uwiano na wanawake na mara kwa mara wenye chuki dhidi ya wanawake asili. Hii inaweza kuona waandishi wa habari, vyanzo vyao, na watoa maoni wakikabiliwa na mafuriko ya unyanyasaji mkondoni, madai ya uwongo kuhusu mienendo yao, upotoshaji wa vitambulisho vyao, au vitisho vilivyoundwa kuwahalilisha na kudhoofisha ujasiri wao, kuwapa sifa mbaya, kugeuza umakini wao, na mwishowe kuwatia hofu kwenya kazi yao.⁵ Wakati huo huo katika maeneo mengi, unyanyasaji halisia ulioundwa kukandamiza ripoti muhimu unaendelea, na hatari iliyoongezwa ya sasa kuchochewa na vitisho mkondoni.

Waandishi wa habari wanaweza kuwa wahasiriwa wa moja kwa moja wa kampeni za uzushi, ingawaje wao pia wanazidi kuukemea. Mbali na kuimarisha ulinzi wa kidijitali, wengi wanafichua wazi mashambulio haya pamoja na washambuliaji wenyewe. Kushiriki katika mipango ya vyombo vya habari na elimu ya habari pamoja na mashirika yasiyo ya kiserikali katika nafasi hii, vyombo vya habari pia vinachukua jukumu katika kuelimisha umma kwanini uandishi wa habari unastahili kuthaminiwa na kulindwa.

Muhtasari

Dondoo ya masuala

1) Kutambua na Kujibu 'Troll' na 'Astroturfing'

Jambo hili ni pamoja na uzushi wa wahusika na hafla zilizoundwa kwa hila ili kuwahadawandishi wa habari na hadhira, pamoja na kampeni za media ya kijamii zilizopangwa kuiga mmenyuko w a umma. Inaweza kuwa vigumu kutofautisha habari zinazochipuka na halali kutoka kwa yaliyomo bandia au yaliyowekwa makosa kwa

1. Coco, G. (2012). *Why Does Nobody Know What Trolling Means? A quick reference guide for the media* at Vice.com: https://www.vice.com/en_au/article/ppok-z6/what-trolling-means-definition-UK-newspapers [accessed 30/03/2018].

2. Posetti, J. (2013). *The 'Twitterisation' of investigative journalism* in S. Tanner & N. Richardson (Eds.), *Journalism Research and Investigation in a Digital World* (pp. 88-100). Oxford University Press, Melbourne. <http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=2766&context=ihpapers> [accessed 30/03/2018].

3. Riley M, Etter, L and Pradhan, B (2018) *A Global Guide To State-Sponsored Trolling*. Bloomberg: <https://www.bloomberg.com/features/2018-government-sponsored-cyber-millia-cookbook/> [accessed 21/07/2018].

4. Note: 'Trolling' in its internet-related application refers to acts that range from gentle teasing, tricking and goading to deliberate deception. However, it is increasingly deployed as a term to cover all acts of online abuse. This is potentially problematic as it conflates a wide range of activities and potentially underplays the seriousness of online harassment.

5. See for example: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/twitter-maggie-haberman-new-york-times-quits-social-media-jack-dorsey-a840921.html>

6. For an explanation of 'astroturfing' useful for teaching purposes, the following link is of value: <https://youtu.be/FmhgRdhwfWc>

kusudi ili kupotosha au kudhoofisha uaminifu wa waandishi wa habari na watoa maoni wengine mkondoni, pamoja na kazi yao, kwa kuwadanganya ili kushiriki habari za uwongo.

Mifano ya tabia ni pamoja na:

- ▶ Uzushi wa wahanga wa maafa na majeruhi wa shambulio la kigaidi (angalia mfano wa milipuko ya mabomu ya Manchester⁷) ili kudanganya watu kushiriki yaliyomo ambayo yanaweza kuharibu sifa na / au uaminifu wa watu binafsi, pamoja na waandishi wa habari, ambao wanaweza kutambulishwa katika mchakato wa usambazaji.
- ▶ ili kudanganya watu kushiriki yaliyomo ambayo yanaweza kuharibu sifa na / au uaminifu wa watu binafsi, pamoja na waandishi wa habari, ambao wanaweza kutambulishwa katika mchakato wa usambazaji⁸. Mnamo mwaka wa 2011, vyombo vya habari vya ulimwengu viliripoti kukamatwa kwa mwanablogu ambaye inasemekana alikuwa msagaji wa Syria - baadaye iligunduliwa kwamba mwandishi huyo alikuwa mwanafunzi wa Marekani aliyeishi ngambo. Mwanahabari Jess Hill alipewa kazi ya kuiripoti hadithi hiyo kwenye mpango wa PM wa Shirika la Utangazaji la Australia. Anasema maadili na njia za uthibitishaji wa jadi zilizuia programu yake kukuza uwongo. “Hatukuripoti kukamatwa kwake, kwa sababu moja rahisi - hatukuweza kupata mtu yeyote ambaye alikuwa amekutana naye ana kwa ana wala jamaa au marafiki wake. Tulitumia siku mbili kutafuta watu, tukiuliza watu huko Syria ambao wangepewa kuwasiliana naye, lakini hatukufanikiwa. Kwa sababu hatukuweza kupata mtu yeyote ambaye alikuwa amekutana naye tulitilia mashaka habari hiyo na hatukuripoti... Mashirika ya habari ambayo yalikingibia kuripoti hadithi hiyo hawakufanya kazi ya msingi ya kupeleleza vyanzo vya habari hiyo. Waliripoti habari kulingana na vile walivyosoma kwa blogi.³

Hamasa zingine ni pamoja na hamu ya kuwaelekeza au kuwakatisha waandishi wa habari kutoka kwa uchunguzi kwa kuchochea njia za uchunguzi zisizozaa matunda na hivyo kuzuia juhudi za kuripoti na mwishowe, kuathiri vibaya uataftaji wa ukweli.

Mifano ya mtindo huu wa upotoshaji ni pamoja na:

- ▶ Jaribio la kurejea upya madai juu ya ukubwa wa umati katika sherehe za kuapishwa kwa Donald Trump kama rais wa Marekani mnamo Januari 2017 kama ‘ukweli mbadala’.⁴
- ▶ Propaganda za wakati wa vita, k.v. Wanamgambo wa Taliban wakishiriki kupitia mtandao wa Twitter na waandishi wa habari huko Afghanistan maelezo ya uongo na ya kupotosha ya vita.⁵
- ▶ Hati za data zilizokabidhiwa waandishi wa habari ambazo hutoa habari za thamani kwa umma zinazoweza kuthibitishwa lakini zimeharibiwa na habari mbaya katika mchanganyiko huo.

7 Manchester bombing example, <https://www.theguardian.com/technology/2017/may/26/the-story-behind-the-fake-manchester-attack-victims> [accessed 30/03/2018].

8 Young, K. (2017). *How to Hoax Yourself: The Case of the Gay Girl in Damascus*, November 9th, 2017, in The New Yorker. <https://www.newyorker.com/books/page-turner/how-to-hoax-yourself-gay-girl-in-damascus> [accessed 30/03/2018].

3 Posetti, J. (2013). op cit

4 NBC News (2017) Video: <https://www.nbcnews.com/meet-the-press/video/conway-press-secretary-gave-alternative-facts-86012147643> [accessed 30/03/2018].

5 Cunningham, E (2011). *In shift, Taliban embrace new media*, GlobalPost. <https://www.pri.org/stories/2011-05-21/shift-taliban-embrace-new-media> [accessed 30/03/2018].

Hivi karibuni, propaganda za hesabu⁶ zimeongeza hatari kwa waandishi wa habari wanaoshughulika na ‘astroturfing’⁷ na ‘trolling’. Hii inajumuisha utumiaji wa bots kusambaza habari za uwongo zinazolengwa vyema na jumbe zilizojaa propaganda kwa kiwango kilichopangwa kuonekana kama harakati ya kikaboni.⁷ Wakati huo huo, teknolojia ya AI inatumiwa kuunda video za ‘bandia ya kina au deepfake’⁸ na aina zingine za yaliyomo iliyoundwa kudharau malengo, pamoja na waandishi wa habari, na haswa waandishi wa habari wa kike.

Mifano ya mazoea haya ni pamoja na:

- ▶ Tovuti ya habari huru ya Rappler.com na wafanyikazi wake wa kike walikuwa walengwa katika kampeni ya unyanyasaji mkubwa mtandaoni. “Huko Ufilipino, trolls za kulipwa, hoja za uwongo, kiwango kikubwa cha mantiki, udhalilishaji wa wenye maoni kinzani - hizi ni baadhi tu ya mbinu za propaganda ambazo zimesaidia kubadilisha maoni ya umma juu ya maswala muhimu”⁹ (angalia majadiliano yaliyopanuliwa hapa chini)
- ▶ Familia tajiri iliyoshtakiwa kwa kuchukua mateka biashara kuu za serikali na wanasiasa nchini Afrika Kusini iliajiri kampuni ya Uhusiano wa Umma ya Uingereza Bell Pottinger kubuni kampeni ya propaganda. Kampuni hiyo ilieneza ujumbe wake kupitia himaya ya habari potofu inayojumuisha wavuti, vyombo vya habari na jeshi la kulipwa la Twitter ambalo liliwalenga waandishi wa habari, wafanyabiashara na wanasiasa kutumia jumbe za matusi, uhasama na picha zilizohaririwa, ili kudhalilisha na kupinga uchunguzi wao juu ya kuichukua serikali mateka.¹⁰ Mhariri mashuhuri Ferial Haffajee alilengwa katika kampeni ya unyanyasaji mkondoni katika kipindi hiki, ambacho kilisababisha picha yake kuhaririwa kwa minajili ya kuunda maoni ya uwongo kuhusu tabia yake, pamoja na kutumia hashtag # presstitute¹¹
- ▶ Kesi ya mwandishi wa habari Rana Ayyub ilisababisha wito kwa waandishi watano maalum wa Umoja wa Mataifa kwa serikali ya India kutoa ulinzi, kufuatia kusambazwa kwa habari za uwongo zilizolengwa kupinga uandishi wake wa ukosoaji. Mwandishi huyo wa habari wa kujitegemea alikuwa akipokea mchanganyiko wa habari mbaya juu yake kwenye mitandao ya kijamii, pamoja na video ‘bandia za kina’ ambazo zilidokeza uwongo kuwa ametengeneza sinema za ngono, na vile vile vitisho vya ubakaji na mauaji¹²
- ▶ Kesi ya mwandishi wa habari wa Kifini, Jesikka Aro, iliyojadiliwa chini ya ‘Vitisho vya Usalama wa Dijiti na Mikakati ya Kujihami’ katira sehemu ya ii) ya moduli hii.

6 Woolley, S. & Howard, P. (2017). *Computational Propaganda Worldwide: Executive Summary*, Working Paper No. 2017.11 (Oxford University). <http://compromp.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/89/2017/06/CasesStudies-ExecutiveSummary.pdf> [accessed 30/03/2018].

7 Note: Shallow reports about bot campaigns during the 2017 UK general election highlight the difficulty of reporting on these issues. Cf. Dias, N. (2017). *Reporting on a new age of digital astroturfing*, First Draft News. <https://firstdraftnews.com/digital-astroturfing/> [accessed 29/03/2018].

8 The term deepfake is a portmanteau of ‘deep learning’ and ‘fake’. It involves AI technology in the creation of fraudulent content, sometimes of a pornographic nature, that is virtually undetectable. It is used in cyberattacks to discredit people, including journalists. See: Cuthbertson, A. (2018) *What is ‘deepfake’ porn? AI brings face-swapping to disturbing new level* in Newsweek <http://www.newsweek.com/what-deepfake-porn-ai-brings-face-swapping-disturbing-new-level-801328> [accessed 17/06/2018].

9 Ressa, M. (2016). *Propaganda War: Weaponising the Internet*, Rappler. <https://www.rappler.com/nation/48007-propaganda-war-weaponizing-internet> [accessed 30/03/2018].

10 Extensive dossier on the Gupta’s ‘fake news empire’ available at <https://www.timeslive.co.za/news/south-africa/2017-09-04-the-guptas-bell-pottinger-and-the-fake-news-propaganda-machine/> [accessed 30/03/2018].

11 Haffajee, . (2017). *Ferial Haffajee: The Gupta fake news factory and me*. HuffPost South Africa. [online] Available at: https://www.huffpost.com/za/2017/06/06/ferial-haffajee-the-gupta-fake-news-factory-and-me_a_22126582/ [accessed 06/04/2018].

12 UN experts call on India to protect journalist Rana Ayyub from online hate campaign <http://www.obchcr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=2212681&langID=6> [accessed 17/08/2018] See also Ayyub, R. (2018). *In India, journalists face slut-shaming and rape threats*. <https://www.rimtimes.com/2018/04/22/opinion/india-journalists-slut-shaming-rape.html> [accessed 17/06/2018].

Moduli zingine katika kitabu hiki zinashughulikia haswa mbinu za uthibitishaji wa kiufundi, lakini ni muhimu kuwawezesha washiriki kutambua motisha mbaya wa watu wengine mkondoni katika kuunda, kusambaza na kulenga maandishi wa habari na habari potofu kama sehemu ya muundo wa unyanyasaji.

Maswali muhimu ya kuongeza njia za kiufundi za uthibitishaji wa habari:

1. Je! Kunaweza kuwa na nia mbaya nyuma ya kushiriki au lebo hii?
2. Je! Mtu anayeposti yaliyomo anaweza kupata nini kwa kushiriki?
3. Inaweza kuwa nini matokeo kwangu / uaminifu wangu wa kitaalam / taasisi ya media au mwajiri ikiwa nitashiriki?
4. Nimefanya bidii ya kutosha kujua kitambulisho cha mtu huyu / ushirika / uaminifu / motisha (k.v. wanatafuta kupanda mbegu ya upotoshaji au kufaidika kutokana na uuzaji wa yaliyomo yaliyopatikana kwa njia isiyo halali bila kuhalalisha kwa maslahi ya umma)?
5. Je! Huyu ni mwanadamu au bot?¹³
6. Ukipokea 'idadi kubwa ya data' kutoka kwa mtoa taarifa anayedaiwa, je! Unapaswa kudhibitisha yaliyomo kabla ya kuchapisha hifadhidata kwa ukamilifu? Je! Inawezekana kwamba taarifa yake imechanganywa na habari potofu iliyoundwa ili kupotosha au kudhalilisha kwa makusudi?

ii) Vitisho vya Usalama vya dijiti na mikakati ya kujihami

Waandishi wa habari, watetezi wa haki za binadamu na wanablogu / wanaharakati wa mitandao ya kijamii wanazidi kuwa katika hatari ya mashambulio ya kimtandao, na data zao au vyanzo vinaweza kuathiriwa na watendaji hasidi ikiwa ni pamoja na kupitia hadaa, mashambulizi ya programu hasidi, na utapeli wa utambulisho.¹⁴

Mfano wa mazoezi haya:

Mwanahabari wa uchunguzi anayeshinda tuzo, Jessikka Aro, ambaye hufanya kazi kwa kampuni ya utangazaji ya umma wa Finland YLE, amekuwa akilengwa na kampeni za 'troll' tangu 2014. Amepokea vitisho vya usalama wa dijiti pamoja na uporaji wa digitu na doxing¹⁵, huku troll zikifunua habari yake ya mawasiliano ya kibinafsi na kueneza habari mbaya kumhusu, kutoa programu zake za kutuma ujumbe na visanduku vilivyojaa jumbe zenye hasira. "Nilipokea simu ambayo mtu alifyatua bunduki. Aro ametoa shukrani kwa wahariri wanaolinda maandishi wa habari kutokana na vitisho na kuwataka maandishi wa habari kuchunguza na kufichua propaganda.¹⁵ Aro ametoa shukrani kwa wahariri wanaolinda maandishi wa habari kutokana na vitisho na kuwataka maandishi wa habari kuchunguza na kufichua propaganda.

Kwa hivyo ni muhimu kwa watendaji wa uandishi wa habari kuwa macho na vitisho vifuatavyo:

¹³ For example, see <https://botcheck.me>

¹⁴ From Technopedia: Spoofing is a fraudulent or malicious practice in which communication is sent from an unknown source disguised as a source known to the receiver. Email spoofing is the most common form of this practice. A spoofed email may also contain additional threats like Trojans or other viruses. These programmes can cause significant computer damage by triggering unexpected activities, remote access, deletion of files and more. <https://www.technopedia.com/definition/3298/spoofing> [accessed 29/09/2018].

¹⁵ Aro, J. 2016. The cyberspace war: propaganda and trolling as warfare tools. European View. Sage Journals, June 2016, Volume 15, Issue 1. <http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1007/s2229-016-0395-5> [accessed 20/07/2018].

Vitisho 12 muhimu vya usalama wa dijiti¹⁶

- ▶ Ufuatiliaji uliolengwa na ufuatiliaji wa watu wengi
- ▶ Matumizi ya programu na vifaa bila mlengwa kugundua
- ▶ Mashambulizi ya hadaa¹⁷
- ▶ Shambulio la kikoa bandia
- ▶ Mashambulio yajulikanayo kama Man-in-the-Middle (MitM)¹⁸
- ▶ Mashambulio ya Kukatazwa huduma (DoS) na kukatazwa huduma iliyosambazwa (DDOS - Distributed Denial of Service)¹⁹
- ▶ Uharibifu wa tovuti
- ▶ Akaunti ya mtumiaji aliyeathirika
- ▶ Vitisho, unyanyasaji na udhihirisho wa nguvu wa mitandao ya mkondoni
- ▶ Matangazo mabaya na kampeni za kudhalilisha
- ▶ Kutwaliwa kwa kazi ya uandishi wa habari, na
- ▶ Uhifadhi na uchimbaji wa data

Kwa mikakati ya kujihami angalia: *Building Digital Safety for Journalism*.²⁰

Kwa athari ya vyanzo vya siri na watoa habari wanaoshirikiana na waandishi wa habari na watengenezaji wengine wa media angalia: *Protecting Journalism Sources in the Digital Age*.²¹

Kutambua na kudhibiti unyanyasaji na vurugu mkondoni

Kutambua na kudhibiti unyanyasaji na vurugu mkondoni “Nimeitwa kahaba mchafu, Gypsy mjinga, Myahudi, kahaba wa Kiislamu, vimelea wa Uigiriki, mhamiaji mwenye kuchukiza, mjinga wa kisaikolojia, mwongo mabaya, mwenye chuki mwenye upendeleo. Wanaendelea kuniambia nirudi nyumbani, nijiuue la sivyo watanipiga risasi, watanikata ulimi, na kunivunja vidole moja baada ya nyengine. Wanaendelea kunitishia kwa kubakwa kwa genge na unyanyasaji wa kijinsia.”²² Haya ni maneno ya mwandishi mashuhuri wa Uswidi Alexandra Pascalidou, ambaye alishuhudia mnamo 2016 mbele ya kikao cha Tume ya Ulaya huko Brussels kuhusu aliyoyapitia mkondoni.

Kuenea ulimwengu kwa aina hii ya unyanyasaji mkondoni unaolenga waandishi wa habari wanawake na

¹⁶ Posetti, J. (2015). New Study: Combatting the rising threats to journalists' digital safety (WAN-IFRA).

<https://blog.wan-ifra.org/2015/03/27/new-study-combatting-the-rising-threats-to-journalists-digital-safety/> [accessed 30/03/2018].

¹⁷ King, G. (2014) Spear phishing attacks underscore necessity of digital vigilance, CPI.

<https://cpi.org/blog/2014/11/spear-phishing-attacks-underscore-necessity-of-dig.php> [accessed 29/03/2018].

¹⁸ Technopedia definition of Man in the Middle Attack (MITM): “A form of eavesdropping where communication between two users is monitored and modified by an unauthorised party. Generally, the attacker actively eavesdrops by intercepting a public key message exchange and retransmits the message while replacing the requested key with his own”. <https://www.techopedia.com/definition/418/man-in-the-middle-attack-mitm> [accessed 29/03/2018].

¹⁹ See definitions at Technopedia. <https://www.techopedia.com/definition/24841/denial-of-service-attack-dos> b. <https://www.techopedia.com/definition/10261/distributed-denial-of-service-ddos> [accessed 29/03/2018].

²⁰ Henrichsen, J. et al. (2015). *Building Digital Safety for Journalism* (UNESCO) Paris. <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002323/232358e.pdf> [accessed 30/03/2018].

²¹ Posetti, J. (2017). *Protecting Journalism Sources in the Digital Age* (UNESCO). Paris. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002480/248054e.pdf> [accessed 30/03/2018].

²² Posetti, J. (2016). Swedish journalist Alexandra Pascalidou Describes Online Threats of Sexual Torture and Graphic Abuse in The Sydney Morning Herald, 24/11/2016. <http://www.smh.com.au/lifestyle/news-and-views/swedish-broadcaster-alexandra-pascalidou-describes-online-threats-of-sexual-torture-and-graphic-abuse-20161124-gwuwvhtml> [accessed 30/03/2018].

wafafanuzi umesababisha Umoja wa Mataifa (pamoja na UNESCO²³) na mashirika mengine kutambua shida, na kutoa wito kwa hatua na suluhisho.

Shirika la Usalama na Ushirikiano barani Ulaya (OSCE) limedhamini utafiti ambao unaonyesha athari ya kimataifa ya unyanyasaji wa mitandaoni wa waandishi wa habari wa kike ambao wanalengwa kwa kiasi kikubwa kwa 'trolling yenye chuki'.²⁴

Utafiti huo ulifuata utafiti mwingine uliofanywa na shirika la kufikiria la Uingereza, Demos, ambalo lilichunguza mamia ya maelfu ya post za Twitter na kupata uandishi wa habari ndio kitengo pekee ambacho wanawake walipata unyanyasaji zaidi kuliko wanaume, "na waandishi wa habari wa kike na watangazaji wa habari za Runinga wakipokea unyanyasaji mara tatu zaidi²⁵ kuliko wenzao wa kiume". Maneno muhimu kwa wanyanyasaji walikuwa «malaya», «ubakaji» na «kahaba».

Sifa kuu ya unyanyasaji huu wa mkondoni dhidi ya watendaji wa kike wa uandishi wa habari ni matumizi ya mbinu za habari potofu - uwongo huenezwa kuhusu tabia zao au kazi yao kama njia ya kudhoofisha uaminifu wao, kuwahalilisha, na kutafuta kukomesha maoni yao ya umma na kuripoti.

Kuongezewa kwa vitisho vya vurugu, pamoja na ubakaji na mauaji, na athari ya 'rundo juu' (mashambulizi ya kikaboni, yaliyopangwa, au roboti dhidi ya mtu mkondoni) huzidisha athari.

Asili ya karibu ya mashambulio haya, ambayo mara nyingi hupokewa kwenye vifaa vya kibinafsi kitu cha kwanza asubuhi na kitu cha mwisho usiku, inazidisha athari. "Kuna siku huwa naamshwa na vurugu za maneno na kulala usingizi na hasira za kijinsia na za kibaguzi masikioni mwangu. Ni kama vita vya chini kwa chini, vya mara kwa mara", Pascalidou anasema.

Huko Ufilipino, Mkurugenzi Mtendaji na Mhariri Mtendaji wa Rappler, Maria Ressa²⁶, ni mfano mzuri katika kupambana na unyanyasaji mkubwa mkondoni katika muktadha wa kampeni kubwa ya habari potofu pamoja na uhusiano na Serikali. Yeye ni mwandishi wa zamani wa vita wa CNN lakini yeye anasema hakuna uzoefu wake katika uwanja uliomtayarisha kwa ukubwa na uharibifu wa kampeni ya unyanyasaji wa kijinsia mkondoni ambayo imeelekezwa kwake tangu 2016. "Nimeitwa mbaya, mbwa, nyoka, nikitishiwa ubakaji na mauaji," anasema. Ressa amepoteza hesabu ya idadi ya mara ambazo amepokea vitisho vya kuuuwa. Licha ya hayo, amekuwa mada ya kampeni za hashtag kama #ArrestMariaRessa na #BringHerToTheSenate, zilizoundwa na watu mkondoni ili kushambulia na kudhalilisha Ressa na Rappler sawia, na kutuliza taarifa zao. "Ilianza kwa utulivu. Mtu yeyote ambaye alikuwa mkosoaji au aliliuzwa maswali juu ya mauaji ya kiholela alivamiwa na kuvamiwa kikatili. Wanawake walijipata kwa hali mbaya zaidi. Na tumetambua kuwa mfumo umewekwa ili kunyamazisha wapinzani - iliyoundwa kuwafanya waandishi wa habari kuwa wapole. Hatupaswi kuuliza maswali magumu, na pia hatupaswi kuwa wakosoaji Ressa anasema."²⁷

Mkakati wa mapambano ya Maria Ressa ni pamoja na:

- ▶ Kutambua uzito wa shida Kutambua athari za kisaikolojia na kuwezesha msaada wa kisaikolojia kwa wafanyikazi walioathirika

23 Posetti, J. (2017). *Fighting Back Against Proliferating Online Harassment: Maria Ressa in L. Kilman (Ed) on cit See also: Resolution 39 of UNESCO's 39th General Conference which notes "the specific threats faced by women journalists including sexual harassment and violence, both online and offline"* <http://unesdoc.unesco.org/images/0026/002608/260889e.pdf> [accessed 29/03/2018].

24 OSCE (2016). *Countering Online Abuse of Female Journalists*. <http://www.osce.org/fom/22041?download=true> [accessed 30/03/2018].

25 Bartlett, J. et al. (2014) *Misogyny on Twitter, Demos*. https://www.demos.co.uk/files/MISOGYNY_ON_TWITTER.pdf [accessed 30/03/2018].

26 Maria Ressa is chair of the jury of the UNESCO-Guillermo Cano World Press Freedom Prize <https://en.unesco.org/prizes/guillermo-cano/jury>.

27 Posetti, J. (2017). *Fighting Back Against Proliferating Online Harassment: Maria Ressa in Kilman, L. (Ed) An Attack on One is an Attack on All (UNESCO)*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0026/002609/260999e.pdf> [accessed 30/03/2018].

- ▶ Kutumia uandishi wa habari wa uchunguzi kama silaha katika pambano hilo²⁸
- ▶ Kuuliza hadhira aminifu kusaidia kupinga na kuzuia mashambulizi
- ▶ Kuimarisha usalama wa ndani na nje ya mtandao ili kuzuia unyanyasaji
- ▶ Kuyataka hadharani majukwaa (k.v Facebook na Twitter) kufanya zaidi kupunguza na kudhibiti vya kutosha unyanyasaji mkondoni

Wakati unashughulikia tishio linaloongezeka la unyanyasaji mkondoni, ni muhimu pia kutambua unyanyasaji unaoendelea nje ya mkondo kwa waandishi wa habari wanawake katika muktadha wa kampeni za habari potofu. Kwa mfano, mwandishi wa habari wa uchunguzi wa Australia Wendy Carlisle alitukanwa, akachekelewa na kusukumwa wakati wa mkutano wa wakanushaji wa mabadiliko ya hali ya hewa huko Australia mwaka wa 2011 wakati wa kutengeneza makala ya Redio ya ABC. Unyanyasaji huo ulimfanya aondoke kwenye hafla hiyo ili kuhakikisha usalama wake²⁹

Malengo ya Moduli

Moduli hii: itawaarifu washiriki juu ya hatari za unyanyasaji mkondoni katika muktadha wa 'mchafuko wahabari'; kusaidia washiriki kutambua vitisho; na kupeana maendeleo ya ujuzi na zana kusaidia katika kupambana na unyanyasaji mkondoni. Malengo haya ni:

- ▶ Kuongeza mwamko wa washiriki juu ya shida ya wahusika wenye nia mbaya wanaolenga waandishi wa habari, vyanzo vyao, na wawasilianaji wengine mkondoni katika kampeni za habari mbaya / habari potofu;
- ▶ Kuwawezesha washiriki kutambua vizuri 'astroturfing', 'trolling', vitisho vya usalama wa dijiti, na unyanyasaji mkondoni,
- ▶ Kuandaa washiriki kuwa tayari zaidi kupambana na 'astroturfing' na 'trolling', vitisho vya usalama wa dijiti, na unyanyasaji wa kijinsia mkondoni.

Matokeo ya Kujiifunza

Mwisho wa moduli hii, washiriki watapata:

1. Kuwa na ufahamu wa kina juu ya athari za unyanyasaji mkondoni kwa watendaji wa uandishi wa habari, kushiriki habari, na uhuru wa kujieleza;
2. Kuwa na tahathari zaidi ya shida ya wahusika wenye nia mbaya wanaolenga waandishi wa habari na wawasilianaji wengine mkondoni katika kampeni za habari mbaya / habari potofu;
3. Kuelewa vitisho vya usalama vinavyowakabili wanawake wanaofanya vitendo vya uandishi wa habari mkondoni;

²⁸ This was also a tactic deployed by Ferial Haffajee in the 'Gupta leaks' case study referenced earlier. She used investigative journalism techniques and digital security 'detectives' to unmask some of the trolls who had been targeting her in an effort to discredit her reporting of the scandal. See: <https://www.news24.com/ SouthAfrica/News/fake-news-peddlers-can-be-traced-hawks-20170222> [accessed 16/06/2018].

²⁹ Carlisle, W. (2011). *The Lord Monckton Roadshow*, Background Briefing, ABC Radio National. <http://www.abc.net.au/radionational/programs/backgroundbriefing/the-lord-monckton-roadshow/2923400> [accessed 30/03/2018].

4. Kuwa na uwezo wa kutambua kwa urahisi zaidi wahusika wenye nia mbaya mkondoni, pamoja na matukio ya 'astroturfing', 'trolling', vitisho vya usalama wa dijiti, na unyanyasaji mkondoni;
5. Kuwa na vifaa bora vya kupambana na 'astroturfing', 'trolling', vitisho vya usalama wa dijiti, na unyanyasaji mkondoni wa kijinsia and online abuse in a gender sensitive manner.

Muundo wa Moduli

Moduli hii imeundwa kutolewa ana kwa ana au mkondoni. Imekusudiwa utekelezaji katika sehemu mbili: Kinadharia na mazoezi.

Kuunganisha Mpango na Matokeo ya Kujifunza

A. Kinadharia

Mpango wa Moduli	Muda	Matokeo ya kujifunza
Hotuba ya maingiliano na Maswali na Majibu (dakika 90), ambayo inaweza kutolewa kijadi, au kupitia jukwaa la wavuti, iliyoundwa kuhimiza ushiriki wa mbali. Maudhui ya hotuba yanaweza kutolewa kutoka kwa nadharia na mifano iliyotolewa hapo juu. Walakini, waandaaji wa kozi wanahimiza kujumuisha pia visa vya kitamaduni / vya eneo husika katika utoaji wa moduli hii.	Dakika 60 - 90	1, 2, 3, 4, 5

B. Zoezi

Mpango wa Moduli	Muda	Matokeo ya kujifunza
- Warsha/ mafunzo (dakika 90) ambayo inaweza kuwezesha katika mazingira ya jadi ya darasa, au kupitia jukwaa la eLearning kama Moodle, vikundi vya Facebook au huduma zingine zinazowezesha ushiriki wa mkondoni wa mbali. Zoezi la semina/ mafunzo linaweza kufuata muundo ufuatao: - Gawanya mafunzo katika vikundi vya kufanya kazi vya washiriki 3-5 kila mmoja - Kila kikundi kinachofanya kazi kinapaswa kupewa mfano wa yaliyomo hasi (Tafuta blogi na mitandao ya kijamii kwa yaliyoundwa ili kulenga Maria Ressa, Jessikka Aro, na Alexandra Pascalidou, kwa mfano, ambao kesi zao zinajadiliwa katika moduli hii) iliyounganishwa na habari potofu / trolling / astroturfing/ kampeni ya unyanyasajimkondoni. - Kila kikundi kinachofanya kazi lazima: kwa pamoja kitathmini nyenzo (tafiti mtu / kikundi nyuma ya nyenzo); kutambua hatari na vitisho (akitumia utafiti unaofaa kuhusu athari zilizomo katika usomaji uliopendekezwa); pendekeza mpango wa utekelezaji wa kujibu nyenzo (hii inaweza kujumuisha kujibu kimkakati, kuripoti mtumiaji kwenye jukwaa au polisi ikiwa inafaa, kupeana hadithi juu ya suala hilo); andika muhtasari wa maneno 250 ya mpango wao wa utekelezaji (ukitumia Google docs au zana inayofanana ya kuhariri) na uwasilishe kwa mwalimu / mkufunzi wao kwa ukaguzi	Dakika 90 -120	1, 2, 3, 4, 5

Muundo mbadala

Kwa suluhisho la kina zaidi ya maswala, moduli hii inaweza kupanuliwa ili iwe masomo matatu tofauti (kila moja imetolewa katika sehemu mbili, kama ilivyoelezewa hapo juu:

- Kutambua na kukabiliana na 'trolling' na 'astroturfing'

- Mfano wa vitisho vya dijiti³⁰ na mikakati ya kujihami
- Kutambua na kudhibiti unyanyasaji wa kijinsia mkondoni na vurugu

Mazoezi yaliyopendekezwa

Andika hadithi ya maneno 1, 200, au tayarisha ripoti ya sauti ya dakika tano, ripoti ya video ya dakika tatu, au infographic ya kina ya maingiliano kulingana na mahojiano na mwandishi mmoja au zaidi juu ya uzoefu wa unyanyasaji mkondoni (k.v Habari mbaya na / au kukabiliwa na vitisho vya usalama wa dijiti kama sehemu ya kampeni ya habari potofu na / au kunyanyaswa au kufanyiwa vurugu mkondoni). Washiriki wanapaswa kutaja utafiti unaojulikana kama sehemu ya kipengele chao na kuelezea athari za matukio haya kwa uandishi wa habari / uhuru wa kujieleza na haki ya umma ya kujua.

Kusoma

- Aro, J. 2016. *The cyberspace war: propaganda and trolling as warfare tools*. European View. Sage Journals, June 2016, Volume 15, Issue 1. <http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1007/s12290-016-0395-5> [accessed 20/07/2018].
- Haffajee, F. (2017). *The Gupta Fake News Factory and Me* in The Huffington Post. http://www.huffpost.co.za/2017/06/05/ferial-haffajee-the-gupta-fake-news-factory-and-me_a_22126282/ [accessed 29/03/2018].
- OSCE (2016). *Countering Online Abuse of Female Journalists*. <http://www.osce.org/for/220411?download=true> [accessed 29/03/2018].
- Posetti, J. (2017). *Fighting Back Against Prolific Online Harassment: Maria Ressa* in L. Kilman (Ed) *An Attack on One is an Attack on All* (UNESCO 2017). <http://unesdoc.unesco.org/images/0025/002593/259399e.pdf> [accessed 29/03/2018].
- Posetti, J. (2016). *Swedish journalist Alexandra Pascalidou Describes Online Threats of Sexual Torture and Graphic Abuse* in The Sydney Morning Herald, 24/11/2016. <http://www.smh.com.au/lifestyle/news-and-views/swedish-broadcaster-alexandra-pascalidou-describes-online-threats-of-sexual-torture-and-graphic-abuse-20161124-gswuwv.html> [accessed 29/03/2018].
- Reporters Sans Frontieres (2018) *Online Harassment of Journalists: Attack of the trolls* Reporters Without Borders: https://rsf.org/sites/default/files/rsf_report_on_online_harassment.pdf [accessed 20/08/18].
- Riley M, Etter, L and Pradhan, B (2018) *A Global Guide To State-Sponsored Trolling*, Bloomberg: <https://www.bloomberg.com/features/2018-government-sponsored-cyber-militia-cookbook/> [accessed 21/07/2018].
- Stray, J. (2014). *Security for journalists, Part Two: Threat Modelling*. <https://source.opennews.org/articles/security-journalists-part-two-threat-modeling/> [accessed 02/03/2018].

³⁰ Stray, J. (2014). *Security for journalists, Part Two: Threat Modelling*. <https://source.opennews.org/articles/security-journalists-part-two-threat-modeling/> [accessed 2/03/2018].

Rasilimali za mkondoni

VIDEO: *How to Tackle Trolls and Manage Online Harassment* – a panel discussion at the International Journalism Festival, Perugia, Italy (April 2017) with Julie Posetti (Fairfax Media), Hannah Storm (International News Safety Institute), Alexandra Pascalidou (Swedish journalist), Mary Hamilton (*The Guardian*), Blathnaid Healy (CNNi). Available at: <http://media.journalismfestival.com/programme/2017/managing-gendered-online-harrassment>

WACHANGIAJI

Magda Abu-Fadil ni mkurugenzi aliyeko Lebanon wa Media Unlimited

Fergus Bell ni mtaalam wa ukusanyaji wa habari za dijiti na uthibitishaji wa yaliyomo kwa watumiaji yaani User Generated Content. Yeye ndiye mwanzilishi wa Dig Deeper Media

Hossein Derakhshan ni mwandishi wa Irani-Canada, mtafiti na Mfanyikazi huo o Kituo cha Shorenstein katika Shule ya Harvard's Kennedy School

Cherilyn Ireton ni mwandishi wa habari wa Afrika Kusini anayeongoza Jukwaa la Wahariri Ulimwenguni (World Editors Forum), ndani ya Chama cha Magazeti ya Dunia na Wachapishaji wa Habari (World Association of Newspapers and News Publishers (WAN-IFRA)) **Alexios Mantzarlis** anaongoza Mtandao wa Kuchunguza Ukweli wa Kimataifa katika Taasisi ya Poynter

Alice Matthews ni mwandishi wa habari na mambo yanayochipuka katika shirika la utangazaji la Australia Broadcasting Corporation (ABC) huko Sydney

Julie Posetti ni Mkurugenzi wa Utafiti wa Ulimwenguni katika Kituo cha Kimataifa cha Waandishi wa Habari (ICFJ); Mtafiti Mwandamizi katika Kituo cha Uhuru wa Vyombo vya Habari (CFOM), Chuo Kikuu cha Sheffield; na Mshirika wa Utafiti katika Taasisi ya Reuters ya Utafiti wa Uandishi wa Habari, Chuo Kikuu cha Oxford

Tom Trewinnard ndiye Kiongozi wa Programu kwenye zana ya uthibitishaji wa chanzo wazi ya Meedan

Claire Wardle ni Mkurugenzi Mtendaji wa Rasimu ya Kwanza, na Mfanyakazi wa Utafiti huo Kituo cha Shorenstein kwenye Vyombo vya Habari, Siasa na Sera ya Umma katika Shule ya Harvard Kennedy

PICHA

Cover: UNESCO/Oscar Castellanos

Moduli 1: [Abhijith S Nair](#) on Unsplash

Moduli 2: [Christoph Scholz](#) on Flickr

Moduli 3: [Samuel Zeller](#) on Unsplash

Module 4: [Aaron Burden](#) on Unsplash

Module 5: [The Climate Reality Project](#) on Unsplash

Module 6: [Olloweb Solutions](#) on Unsplash

Module 7: [rawpixel](#) on Unsplash

Back cover: [rawpixel](#) on Unsplash

MUUNDO WA PICHA

Mr. Clinton www.mrclinton.be

Wakaguzi wa wenzao wa nje: Profesa Ylva Rodny-Gumede, Idara ya Uandishi wa Habari, Filamu na Televisheni, Chuo Kikuu cha Johannesburg,

Afrika Kusini; Basyouni Hamada, Profesa, Idara ya Mawasiliano ya Wingi, Chuo cha Sanaa na Sayansi, Chuo Kikuu cha Qatar; Prof Jayson Harsin, Idara ya Mawasiliano ya Ulimwenguni, Chuo Kikuu cha Amerika cha Paris

Chapisho hili linanua kutoa mtaala wa mfano unaofaa kimataifa, wazi kwa kupitishwa au kubadilishwa, ambayo inajibu shida inayoibuka ya ulimwengu ya habari isiyo na habari ambayo inakabiliwa na jamii kwa ujumla, na uandishi wa habari haswa.

Mtaala huu wa mfano umeundwa kuwapa waalimu wa uandishi wa habari na wakufunzi mfumo na masomo kusaidea wanafunzi na watendaji wa uandishi wa habari kuzunguka maswala yanayohusiana na 'habari bandia'. Tunatumahi pia kuwa itakuwa mwongozo muhimu kwa waandishi wa habari wanaofanya mazoezi.

Inakusanya pamoja maoni ya waalimu wanao ongoza katika fani ya uandishi wa habari, watafiti na wanafikra wanaosaidia kusasisha njia na uandishi wa habari kukabiliana na changamoto za upotoshaji na upotoshaji. Masomo ni ya kimazingira, ya kinadharia na katika hali ya uthibitishaji mkondoni, ni ya vitendo sana. Kutumika pamoja kama kozi, au kwa kujitegemea, wanaweza kusaidea kuburudisha moduli zilizopo za kufundisha au kuunda matoleo mapya.

Ni sehemu ya "Mpango wa Ulimwengu wa Ubora katika Elimu ya Uandishi wa Habari", ambayo ni lengo la Mpango wa Kimataifa wa UNESCO wa Maendeleo ya Mawasiliano (IPDC). Mpango huo unatafuta kujihusisha na kufundisha, kufanya mazoezi na kutafiti uandishi wa habari kutoka kwa mtazamo wa ulimwengu, pamoja na kushiriki mazoea mazuri ya kimataifa.

UNESCO - Communication and Information Sector
7, place de Fontenoy, F-75352 Paris 07 SP, France
Kwa maelezo zaidi, wasiliana na: ipdc.secretariat@unesco.org

unesco

The International
Programme for
the Development
of Communication

**CODE FOR
AFRICA**